

Літаратура і Мастацтва

№ 6 (2845)
11 лютага 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Р. Кудрэвіч. Пара сенакосная.

16 лютага мастакі Савецкай Беларусі збіраюцца на свой чарговы X з'езд. Гэта будзе агляд дасягненняў, высвятленне мастакоўскіх сіл і магчымасцей, акрэсленне задач, якія спатрэбіцца вырашаць.

Удзел у з'ездзе прымуць майстры выяўленчага і прыкладнага мастацтва, прадстаўнікі партыйных, грамадскіх арганізацый і іншых творчых саюзаў рэспублікі, госці з Масквы і братніх рэспублік.

Час, які прайшоў ад IX з'езда, для беларускіх мастакоў быў надвычай напружаным і натхнёным. Яны ў сваіх творах працягвалі раскрываць высакароднасць душы і памкненняў савецкага чалавека, свім мастацтвам натхнялі яго на новыя подзвігі ў камуністычным будаўніцтве.

За апошнія гады прыкметна развіваліся жывапіс, скульптура, графіка. Атрымала далейшае развіццё і манументальнае мастацтва, у творах якога ўзнікаюць самыя значныя з'явы і падзеі гісторыі, імёны выдатных грамадскіх і палітычных дзеячаў, герояў барацьбы за свабоду і незалежнасць сацыялістычнай Радзімы.

Зрабілі значныя крокі наперад мастацкае канструаванне, дэкаратыўнае і прыкладнае мастацтва, якія істотна ўплываюць на ўдасканаленне эстэтыкі прамысловай прадукцыі і навакольнага асяроддзя, надаюць высакароднасць працы і быту савецкага чалавека. Варта адзначыць, што за апошнія чатырохгоддзе мастакі рэспублікі стварылі 13 мемарыяль-

ных помнікаў, дзесяткі мемарыяльных знакаў, 173 манументальных роспісаў, вітражоў, пано.

Гістарычныя рашэнні XXV з'езда КПСС, якія вызначылі дакладную праграму далейшага развіцця сацыялістычнай эканомікі, навукі і культуры, пастава ЦК КПСС «Аб 60-й гадавіне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі» паставілі новыя вялікія задачы перад выяўленчым мастацтвам, вырашэнне якіх вымагае ад мастака нястомных творчых пошукаў і этанакіраванай работы.

Мастакі рэспублікі з пачуццём высокай патрабавальнасці і грамадзянскай адказнасці за сваю творчасць перад народам будучы і далей ісці па шляху сацыялістычнага рэалізму, ствараць творы, вартыя нашага велічнага часу.

«САЮЗ-24» У ПАЛЁЦЕ

7 лютага 1977 года ў 19 гадзін 12 минут па маскоўскаму часу ў Савецкім Саюзе ажыццэўлены запуск касмічнага карабля «Саюз-24», пілатуемага зніпакам у складзе камандзіра карабля Героя Савецкага Саюза, лётчыка-касманавта ССРСР палкоўніка Гарбатко Віктара Васільевіча і бортінжынера падпалкоўніка-інжынера Глазкова Юрыя Мікалаевіча.

Мэтай запуску карабля «Саюз-24» з'яўляецца працяг навукова-тэхнічных даследаванняў і эксперыментаў з арбітальнай навуковай станцыяй «Салют-5», пачатых 7 ліпеня 1976 года пры сумесным палёце транспартнага карабля «Саюз-21» і станцыі «Салют-5».

8 лютага 1977 года зроблена стыкоўка транспартнага карабля «Саюз-24» з арбітальнай станцыяй «Салют-5», якая з 24 жніўня 1976 года рабіла палёт у аўтаматычным рэжыме.

9 лютага 1977 года ў 8 гадзін 46 минут маскоўскага часу касманавты В. В. Гарбатко і Ю. М. Глазкоў пасля адпачынку і правядзення падрыхтоўчых работ перайшлі з карабля «Саюз-24» у арбітальную навуковую станцыю «Салют-5».

Праграмай работ на борце пілатуемай навуковай станцыі «Салют-5» прадугледжваецца працяг даследаванняў і эксперыментаў, якія выконваліся ў час палёту першага зніпака станцыі.

Касманавты Гарбатко і Глазкоў пачалі выкананне праграмы палётаў на пілатуемай арбітальнай станцыі «Салют-5».

**Палкоўнік ГАРБАТКО
Віктар Васільевіч**

Камандзір касмічнага карабля «Саюз-24» Герой Савецкага Саюза, лётчык-касманавт ССРСР Віктар Васільевіч Гарбатко нарадзіўся ў 1934 годзе ў пасёлку Вяніцы-Зара Каўказскага раёна Краснадарскага краю.

Пасля заканчэння Батайскага ваенна-авіяцыйнага вучылішча лётчыкаў служыў у авіяцыйных часнях Савецкай Арміі.

У 1960 годзе В. В. Гарбатко стаў членам атрада касманавтаў. У 1968 годзе без адрыву ад работы ён закончыў Ваенна-паветраную інжынерную акадэмію імя М. Я. Жукоўскага.

У кастрычніку 1969 года Віктар Васільевіч удзельнічаў у групавым палёце трох касмічных караблёў «Саюз-6», «Саюз-7», «Саюз-8» у якасці інжынера-даследчыка на караблі «Саюз-7», быў дублёрам камандзіра карабля «Саюз-23».

В. В. Гарбатко — член Камуністычнай партыі Савецкага Саюза з 1959 года. Ён вядзе вялікую грамадскую работу, з'яўляецца старшынёй Цэнтральнага праўлення Таварыства савецка-мангольскай дружбы, старшынёй Федэрацыі парашутнага спорту ССРСР.

**Падпалкоўнік-інжынер
ГЛАЗКОЎ Юрыі Мікалаевіч**

Бортінжынер касмічнага карабля «Саюз-24», Юрыі Мікалаевіч Глазкоў нарадзіўся ў 1939 годзе ў Маскве.

У 1962 годзе ён закончыў Харкаўскі Вышэйшае авіяцыйна-інжынернае вучылішча. Затым працаваў інжынерам у авіяцыйных часнях Савецкай Арміі.

У атрад касманавтаў Ю. М. Глазкоў быў залічаны ў 1965 годзе. У ходзе падрыхтоўкі да касмічных палётаў Юрыі Мікалаевіч асвоіў прафесію лётчыка, рабіў палёты на самалётах розных тыпаў. З'яўляецца інструктарам парашутна-дэсантнай падрыхтоўкі ВПС.

Ю. М. Глазкоў неаднаразова ўдзельнічаў у кіраванні палётамі пілатуемых касмічных караблёў і станцыі, быў дублёрам бортінжынера карабля «Саюз-23».

Ю. М. Глазкоў — член Камуністычнай партыі Савецкага Саюза з 1966 года.

У 1974 годзе Юрыі Мікалаевіч абараніў кандыдацкую дысертацыю.

Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Аб скліканні Вярхоўнага Савета Беларускай ССР

Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР пастанаўляе:
Склікаць пятую сесію Вярхоўнага Савета Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі дзевятага склікання 28 лютага 1977 года ў горадзе Мінску.

**Намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
У. ЛАБАНОК.**

**Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА.**

8 лютага 1977 года. г. Мінск.

Ад Дняпра да Днястра

Саюз пісьменнікаў Украіны напярэдадні 60-гадовага юбілею Вялікага Кастрычніка праводзіць серыю вечароў у сталіцы рэспублікі горадзе-героі Кіеве, якія прысвечаны літаратурнаму наrodaў ССРСР.

Нядаўна ў рэспубліканскім Доме кіно ад-

быўся вялікі літаратурны вечар, прысвечаны Беларусі і Малдавіі, — «Ад Дняпра да Днястра», у якім прынялі ўдзел беларускія пісьменнікі Іван Шамякін і Анатоль Грачанікаў, малдаўскі паэт Пётру Кручанюк, а таксама вядомыя украінскія пісь-

меннікі — перакладчыкі Юрыі Збанацкі, Мікола Нагіб'яда, Іван Драй, Станіслаў Рэп'ях, Пятро Асадчук, Андрэй Мясціўскі, Алекс Юшчанка. У іх перакладах гучалі вершы Максіма Танка, Аркадзя Куляшова, Пімена Панчанкі, Максіма Лужаніна.

Наступны вечар будзе прысвечаны сталіцы нашай Радзімы — Маскве.

V з'езд Саюза журналістаў БССР

3—4 лютага ў Мінску праходзіў V з'езд Саюза журналістаў Беларускай ССР. У Доме літаратара сабраліся 335 дэлегатаў, якія прадстаўляюць 2.030 членаў Саюза журналістаў рэспублікі, — работнікі рэспубліканскіх газет і часопісаў, абласных, гарадскіх, аб'яднаных, раённых, шматтыражных газет, тэлебачання і радыё, БЕЛТА і выдавецтваў, карэспандэнты цэнтральных выданняў.

У прэзідыуме з'езда — кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. М. Машэраў, Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў, загадчык сектара газет аддзела прапаганды ЦК КПСС І. А. Зубкоў, сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчык аддзела прапаганды і агітацыі ЦК КПБ С. Я. Паўлаў, кіраўнікі творчых саюзаў, журналісты.

З вялікім уздымам дэлегаты выбралі ганаровы прэзідыум з'езда у складзе Палітбюро ЦК КПСС на чале з Генеральным сакратаром ЦК КПСС таварышам Л. І. Брэжневым.

Аднагалосна зацвердзілі парадак дня V з'езда Саюза журналістаў БССР.

1. Справаздача праўлення Саюза журналістаў БССР і задачы журналіскай арганізацыі рэспублікі ў святле рашэнняў XXV з'езда КПСС.

2. Справаздача рэвізійнай камісіі Саюза журналістаў БССР.

3. Выбары кіруючых органаў Саюза журналістаў БССР.

4. Выбары дэлегатаў на IV з'езд Саюза журналістаў ССРСР.

Са справаздачным дакладам праўлення Саюза журналістаў Беларускай ССР выступіў старшыня праўлення, рэдактар газеты «Звязда» А. А. Тоўсцік.

Справаздачу рэвізійнай камісіі Саюза журналістаў БССР зрабіў яе старшыня, загадчык аддзела партыйнага жыцця газеты «Савецкая Беларусія» П. А. Суткаленка.

З дакладам мандатнай камісіі выступіла, яе старшыня, рэдактар часопіса «Работніца і сяляк» М. І. Карпенка.

У першы дзень работы з'езда ў спрэчках на дакладах выступілі рэдактар «Сельскай газеты» А. Д. Колас, намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па тэлебачанню і радыёвяшчанню В. Д. Чанін, рэдактар газеты «Мінская праўда» Г. С. Лысоў, намеснік рэдактара газеты «Савецкая Беларусія» В. І. Ігнацьеў, рэдактар газеты «Гродзенская праўда» А. У. Богуш, рэдактар газеты «Віцебскі рабочы» М. У. Дарафееў, рэдактар акруговай газеты «Во славу Родины» В. Ф. Трыхманенка, намеснік рэдактара газеты «Магілёўская праўда» Я. А. Крыскавец, рэдактар часопіса «Народная асвета» В. П. Маскаленка, рэдактар шматтыражнай газеты «Трактор» З. А. Шарамеў, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. П. Шамякін, загадчык карэспандэнцкага пункта «Правды» ў Беларусі І. Р. Новікаў, загадчык кафедры тэорыі і практыкі савецкага друку факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна Б. В. Стральцоў, намеснік рэдактара газеты «Гомельская праўда» А. У. Броўка, каментаар Беларускага радыё А. Я. Жук.

Дэлегатаў і гасцей з'езда вітаў старшыня праўлення Саюза журналістаў Літоўскай ССР, рэдактар рэспубліканскай газеты «Ціеса» А. К. Лаўрышчуска.

У другі дзень работы з'езда ў спрэчках на справаздачных дакладах праўлення і рэвізійнай камісіі Саюза журналістаў БССР выступілі рэдактар брэскай абласной газеты «Заря» П. П. Суцько, рэдактар віцебскай раённай газеты «Ленінская праўда» Я. Н. Трыгорлаў, старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. І. Дзялец, загадчык кафедры журна-

лістыкі, мовы і літаратуры Мінскай ВПШ Г. Л. Напрэў, рэдактар лінгвістычнай аб'яднанай газеты «Полеская праўда» Д. І. Дудко, рэдактар газеты «Знамя юности» М. П. Сакалоў, дацэнт кафедры тэорыі і практыкі савецкай журналістыкі Беларускага ўніверсітэта імя У. І. Леніна Е. Л. Бондарава, старшыня камітэта па тэлебачанню і радыёвяшчанню Гомельскага аблвыканкома Ф. М. Нікіфараў, дырэктар тэлеграфнага агенства Беларускай ССР (БЕЛТА) пры Савесе Міністраў БССР М. Ц. Марушкевіч.

З прамовай на з'ездзе выступіў загадчык сектара газет аддзела прапаганды ЦК КПСС І. А. Зубкоў.

З'езд прыняў рэзалюцыю па справаздачным дакладам праўлення Саюза журналістаў БССР і зацвердзіў даклад рэвізійнай камісіі.

Выбраны праўленне і рэвізійная камісія Саюза журналістаў БССР, а таксама дэлегаты на IV з'езд Саюза журналістаў ССРСР.

З вялікім уздымам дэлегаты з'езда прынялі прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

Адбыўся пленум новавыбранага праўлення Саюза журналістаў БССР. Старшыня праўлення Саюза журналістаў Беларускай ССР выбраны А. А. Тоўсцік — рэдактар газеты «Звязда», намеснікам старшыні — старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю М. І. Дзялец і рэдактар газеты «Савецкая Беларусія» А. К. Зінін.

Сакратарамі праўлення Саюза журналістаў БССР выбраны Г. В. Будай, Г. М. Загародні, М. І. Карпенка, А. Д. Колас, Г. С. Лысоў, М. Ц. Марушкевіч, В. Г. Мацкевіч, В. В. Міхайлаў, І. Р. Новікаў, С. М. Пучылеў, Б. У. Сасноўскі, В. Ф. Трыхманенка.

На пасяджэнні рэвізійнай камісіі яе старшыняй выбраны П. А. Суткаленка.

БЕЛТА.

УВАСАБЛЕННЕ ВЯЛІКАГА ВОБРАЗА

Дзяржаўная бібліятэка БССР імя У. І. Леніна выдала бібліяграфічна даведнік «Тэатральная Ленініяна Беларусі». У ім названы кнігі, часопісы і газеты, ілюстраваныя выданні, дзе публікаваліся матэрыялы, прысвечаныя ўвасабленню вобраза правадыра партыі, нагніцеля і кіраўніка Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, стваральніка Савецкай дзяржавы Уладзіміра-Ільіча Леніна ў тэатральным мастацтве рэспублікі. Спэцыяльна зроблены на літаратуру і перыядыку

1938—1975 гадоў. Кніжка мае тры раздзелы: «З гісторыі тэатральнай Ленініяны Беларусі», «Акцёры—выканаўцы ролі Леніна», «Спектаклі з вобразам Леніна ў рэпертуары тэатраў Беларусі». У дадатковым рэкамендацыйным спісе названы работы і самадзейных калектываў над адказнай тэматыкай. Чытачы знаходзяць тут выказванні народных артыстаў ССРСР П. Малчанова, Б. Платонава і Ф. Шмакава, народных артыстаў БССР Д. Ар-

дова і А. Логінава і іншых дзеячў сцэны пра творчае паглыбленне ў драматургічны вобраз Уладзіміра Ільіча. У бібліяграфіі артыкулаў і рэцэнзій сустракаем імёны ўсіх вядучых крытыкаў рэспублікі. Названы і пісьменнікі, якія давалі ацэнкі творам сцэнічнай Ленініяны. — Э. Самуйлёнак, К. Чорны, Ю. Гаўрук, Я. Рамановіч, Р. Сабаленка, М. Лынькоў, М. Клімковіч.

Складальнік даведнічка — Валяціна Дышыневіч, рэдактар — доктар мастацтвазнаўства А. Сабалеўскі.

НАМУСТРАЧ 60-годдзю ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА

ПРЫСВЯЧАЕЦА ЮБІЛЕЮ

Калектыў Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КП Беларусі з вялікім натхненнем сустрэў настанову ЦК КПСС «Аб 60-й гадавіне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі», у якой з вышыні сённяшняга дня абагулены велізарны вопыт большавіцкай партыі ў барацьбе за перамогу Кастрычніка, за ажыццяўленне вялікай сусветна-гістарычнай місіі рабочага класа. У наставове глыбока раскрыта стваральная дзейнасць Камуністычнай партыі, якая выявілася ў ажыццяўленні ленінскага плана пабудовы сацыялізму, паказана сусветна-гістарычнае значэнне гэтага вялікага подзвігу народаў нашай краіны, значэнне вопыту Саветскай дзяржавы для развіцця сусветнага камуністычнага і рабочага руху.

60-годдзе Вялікага Кастрычніка калектыў Інстытута сустракае значнымі дасягненнямі ў распрацоўцы важнейшых праблем гісторыі Камуні-

стычнай партыі Беларусі. У апошні час выдадзены падрыхтаваныя старшымі навуковымі супрацоўнікамі кандыдатамі гістарычных навук А. Кузняевым і Р. Шавялой кнігі аб падпольных партыйных і камсамольскіх органах на тэрыторыі Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У гэтых выданнях упершыню прыведзены сістэматызаваныя звесткі аб арганізацыі, структуры і складзе гэтых органаў у грозныя гады вайны.

Перакладзена на беларускую мову і сёлета выходзіць з друку біяграфія К. Маркса. У бліжэйшы час убачыць свет манаграфія кандыдата гістарычных навук У. Бабкова «Яксны рост партыі і арганізацыя партыйных сіл», у якой на матэрыялах Кампартыі Беларусі раскрываецца дзейнасць КПСС па паліпашэнню якаснага складу партыйных радаў і ўдасканаленню структуры партыйных арганізацый у развітым сацыялістычным грамадстве.

Пастанова ЦК КПСС «Аб 60-й гадавіне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі» — дакумент гістарычнай важнасці. У ім адлюстравалася ўсё жыццё, усе гераічныя спадзяванні саветскага народа, барацьба КПСС за згуртаванне прагрэсіўных сіл чалавечтва. Таму чытаеш яго з глыбокім хваляваннем.

Перамога Кастрычніка з'явілася вынікам бяспрыкладнай барацьбы партыі большавікоў супраць буржуазна-памешчыцкага ладу, партыі, створанай і выхаванай правадыром расійскага і міжнароднага пралетарыяту Уладзімірам Ільчыком Леніным. Мы з сьмяротнай удзячнасцю схіляем галовы перад неўміручым подзвігам тых, хто ў Кастрычніку 1917 года высока ўзняў сцяг рэвалюцыі, хто

пад гэтымі сцягамі штурмаваў Зімы палац, хто паўсюдна, не шкадуючы жыцця, наладжваў Саветскую ўладу і абараняў яе ў крывавых бітвах грамадзянскай вайны.

Мы з пашанай думаем аб слаўных працоўных подзвігах тых, хто ўзводзіў гіганты першых пяцігодкаў, закладваючы асновы індустрыяльнай магутнасці Радзімы, аб тых, хто разарваў межы першымі трактарамі айчыннай вытворчасці, хто па закліку партыі пакараў тайгу і балотныя нетры, у мараш бачыў краіну сваю квітнеючай і магутнай.

Бессмяротным у вяках застанецца

КІРАЎНІЦТВА ДА ДЗЕЯННЯ

60-годдзю Вялікага Кастрычніка прысвячаюцца таксама брашуры: «Ленін нам шлях указаў» кандыдата гістарычных навук У. Вяляўцава і «Кастрычнік і моладзь» кандыдата гістарычных навук П. Чыгрынава.

Закончана ў асноўным работа над першым томам трохтомніка «Усенародная барацьба супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Беларусі ў перыяд Вялікай Айчыннай вайны (чэрвень 1941 г. — ліпень 1944 г.)». Рыхтуюцца да выдання таксама работы: «Кампартыя Беларусі ў лічбах (1918—1975 гг.)», «Хроніка важнейшых падзей гісторыі КПБ (1945—1958 гг.)», «Ажыццяўленне прынцыпаў сацыялістычнага інтэрнацыяналізму ва ўмовах развіцця сацыялізму (на вопыце дзейнасці Кампартыі Беларусі)» і іншыя даследаванні.

У інстытуце распрацаваны мерапрыемствы па дастойнай сустрэчы 60-й гадавіны Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Яны прадугледжваюць апублікаванне работы «XXV з'езд КПСС: актуальныя праблемы камуністычнага будаўніцтва», ажыццяўленне перакладу і выданне на беларускай мове кнігі «Ле-

анд Ільіч Брэжнеў. Кароткі біяграфічны нарыс», падрыхтоўку і публікацыю значнай колькасці навуковых артыкулаў, у тым ліку «У. І. Ленін і перамога Кастрычніка ў Беларусі», «Кастрычнік ў Беларусі» і іншыя. Намечана правесці навукова-тэарэтычную канферэнцыю, прысвечаную 60-й гадавіне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Супрацоўнікі Інстытута працягваюць перад працоўнымі Мінска і рэспублікі не менш як 100 лекцый па растлумачэнню рашэнняў XXV з'езда КПСС, XXVIII з'езда КПБ і пастановы ЦК КПСС «Аб 60-й гадавіне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі».

У юбілейным годзе калектыў Інстытута працуе з вялікім творчым уздымам над эфектыўным і якасным выкананнем плана навукова-даследчай работы другога года дзесяціпяцігодкі і мерапрыемстваў па дастойнай сустрэчы 60-й гадавіны Вялікага Кастрычніка.

М. КАСЦЮК,
вучоны сакратар Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ, кандыдат гістарычных навук.

народ успрымае як кіраўніцтва да дзеяння. Дзесятыя пяцігодка стартавала паспяхова. Фініш, несумненна, таксама будзе бліскучым; таму парукі — рапарты Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Саветскага Саюза з усіх канцоў краіны аб выкананні і перавыкананні планаў.

Мы, пісьменнікі, глыбока вивучаючы гэты важны гістарычны дакумент, абавязаны прыкласці ўсе сілы да таго, каб больш поўна і ярка паказаць у сваіх творах гераічныя спадзяванні працаўнікоў горада і вёскі. Гэта і з'явіцца нашым укладам у агульнанародную справу — пабудову камунізму ў нашай краіне.

М. КРУГАВЫХ,
сакратар партыйнай арганізацыі СП БССР.

КАЛАСІСТАЯ

ДАРОГА

ПАЭЗІІ

«Паэтычная пятніца»... У Дом літаратара кожны месца яна прыходзіць з каласістых дарог паэзіі, збіраючы не толькі паэту, пісьменнікаў, але і шчырых сяброў паэтычнага слова.

Літоўская «Паэтычная пятніца» была прысвечана новай кнізе Максіма Танка «Дарога, закалыханая жытам». На сустрэчу з яго паэзіяй прыйшлі многія паэты, празішкі, крытыкі, артысты, кампазітары, мастакі, аматары паэзіі.

Адкрыў вечар сакратар праўлення СП БССР А. Вярцінскі. Ён гаварыў пра важкі творчы плён новай кнігі Максіма Танка, пра вялікую эстэтычную ролю мастацкага слова, якое паэт шматзначна называе песняй. Гэта песня грамадзянскай мужнасці і вялікай любові да роднай зямлі.

Слова прадстаўляецца самой паэзіі. Максім Танк прачытаў вершы з кнігі «Дарога, закалыханая жытам», а таксама вершы з будучай кнігі. Прыадкрываючы гісторыю іх нараджэння, ён расказаў, як прыходзілі і прыходзяць яны з блізкіх і далёкіх дарог чалавечага жыцця.

— Вось і зноў кіліца мяне ў дарогу запаветная, даўняя мара, — сказаў Максім Танк, — схіліцца перад магілай друга Мікалая Дворнікава, выдатнага заходнебеларускага рэвалюцыянера, якога ў канцы 30-х гадоў паліліла гераічная Іспанія. Камандуючы адным з атрадаў інтэрнацыянальнай брыгады імя Яраслава Дамброўскага, ён загінуў падчас штурму фашысцкіх пазіцый у гарах Эстрададур.

Расказваючы пра свае сустрэчы з Мікалаем Дворнікавым у Вільні, Максім Танк нагадаў, як сябра падняў яму творчую задуму паэмы пра Кастуся Каліноўскага. Памяць друга кіліца ў дарогу, поўную новых задум...

На «Паэтычнай пятніцы» гучалі рамансы, мелодыі, наваежныя вершы паэта, — іх напісала і натхніла выканала малады кампазітар Людміла Шлег. Некалькі сваіх песень на словы М. Танка паказаў кампазітар Мар'ян Насно.

Цікавую літаратурна-песенную кампазіцыю «Матчына песня» (па кнізе «Дарога, закалыханая жытам») падрыхтавалі заслужаная артыстка рэспублікі Марыя Захарэвіч і артыстка Галіна Бальчэўская. Разам з мелодыямі беларускіх народных песень суладна гучалі вершы паэта, прысвечаныя маці («Закалыхваючы, пэўна, стомленая, памылілася маці: не на вераццо, а на сэрца маё сваю песню навіла»). Хораша, задушэўна чыталі вершы Максіма Танка заслужаныя артысты рэспублікі Рыма Маленчанка, Павел Дубашынскі, Тамара Нікалаева, артысты Аляксей Уладзімірскі, Уладзімір Кін-Камінскі, а таксама рэжысёр тэатра імя Я. Купалы Галіна Уладзімірская.

Г. Уладзімірская паднесла народнаму паэту Беларусі Максіму Танку на ручніку сімвалічны хлеб-каравай, яна сказала:

— Самы духмяны хлеб паэзіі нараджае бацькоўска зямля, ён прыходзіць з дарог, закалыханых жытам...

На вечары таннаўскай паэзіі Пятрусь Маналь прачытаў вершаваны радкі, прысвечаныя паэту.

«Паэтычная пятніца» вылілася ў сапраўднае свята беларускай паэзіі.

Марына АРОЧКА,
намеснік дырэктара Дома літаратара.

ВЫЙШЛІ З ДРУКУ

«ВЫШЭЙШАЯ ШКОЛА»

У кнізе «Беларуская палітра XX стагоддзя», што выйшла ў серыі «Мастацтва майей рэспублікі», Ул. Бойка расказвае аб становленні і развіцці становога жыцця ў Савецкай Беларусі ад Вялікага Кастрычніка да нашых дзён, аб жыцці і творчасці І. Ахрэмыча, М. Савіцкага, М. Данчыга і іншых нашых мастакоў.

Манаграфія В. Васіна «Імперыялістычны мілітарызм» прысвечана аналізу эканамічнай і палітычнай сутнасці імперыялізму, яго ўплыву на эканоміку і палітыку капіталізму, на матэрыяльнае становішча працоўных.

Аўтар раскрывае кіруючую ролю КПСС і Саветскага ўрада, усёго лагера сацыялістычнай садружнасці ў барацьбе за мір, за ўсеагульнае раззброенне, за прадухіленне новай сусветнай вайны.

«БЕЛАРУСЬ»

«Навукова-тэхнічны прагрэс і эканоміка вытворчасці» — так называецца новая серыя, якую пачало выпускаць сёлета выдавецтва. Адкрыла яе кніга В. Выбарнава «Эканамічная эфектыўнасць капіталістычнага ўкладання ў прамысловасць».

На аснове абагульнення і аналізу планавання, а таксама метадычных распрацовак па вызначэнню эфектыўнасці капіталістычнага ўкладання аўтар разглядае асноўныя пытанні эканомікі і іх народнагаспадарчае значэнне.

Чытачы маюць таксама магчымасць пазнаёміцца з «Кодэксам законаў аб брану і сям'і Беларускай ССР».

У зборніку «Друк і праблемы навукова-тэхнічнага прагрэсу», напісаным на лентывым аўтараў, абагульняецца той вопыт, які накапілі выдавецтва і Друк рэспублікі па асвятленню пытанняў навукова-тэхнічнага прагрэсу, інтэнсіфікацыі грамадскай вытворчасці, сучасных метадаў кіравання.

Асобнай брашурай выдадзены відомыя работы У. І. Леніна «Сацыялізм і рэлігія» і «Аб адносінах рабочай партыі да рэлігіі».

«МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»

Дзеці хутка атрымаюць вершаваную назву вядомага беларускага паэта Я. Пушчы «На Вабрыцы», якая выдаецца тыражом 100 000 экз.

Выходзіць у свет паэтычны зборнік Ю. Багданава «Рака часу» — вершы і

паэма (на рускай мове); У. Карызы «Цеплыня» — паэма, вершы і песні; К. Камейшы «Тут мае вёсны прычалены» — вершы і паэма.

І. Грамовіч выдае чарговую кніжку гумару «Залатая бранзалетка», у якую ўключаны новыя апавяданні, гумарэскі, мініяцюры.

«НАРОДНАЯ АСВЕТА»

Тыражам 300000 экзemplяраў выдаецца раман А. Фадзеева «Разгром» (на рускай мове).

ВЫДАВЕЦТВА БДУ ІМЯ У. І. ЛЕНІНА

Выходзіць у свет праца Л. Смальянай «Шляхі паэтычнага эпасу», у якой аналізуецца развіццё паэмы ў беларускай савецкай літаратуры.

Выдаецца брашура В. Мешчаранова «Брацкія школы Беларусі». Аўтар паказвае ролю так званых брацкіх школ у развіцці культуры беларускага народа.

Партыйным і камсамольскім работнікам, а таксама прапагандыстам і слухачам сістэмы партыйнай і камсамольскай палітасветы адрасавана кніга В. Філіповіча «У партыйным кіраўніцтве — сіла камсамола».

Неўзабаве на паліцах кнігарань павяцца таксама кніга П. Зялінскага і М. Ракевіча «Друк КПЗБ ў барацьбе за свабоду».

«НАВУКА І ТЭХНІКА»

Зборнік нарысаў П. Селіванова «Людзі высокага абавязку» прысвечаны жыццю і дзейнасці тых, хто ў гады інтэрвенцыі і грамадзянскай вайны са зброяй у руках абараняў Саветскую рэспубліку. Большасць твораў узаўняюць дарогі воблікі нашых земляноў І. Адамовіча, Я. Вейнікі, І. Трусевича і іншых.

Пад рэдакцыяй акадэміка АН БССР Г. І. Гарэцкага выйшла калектыўнае даследаванне «Новыя віды выкапнёвых жывёл раслін Беларусі».

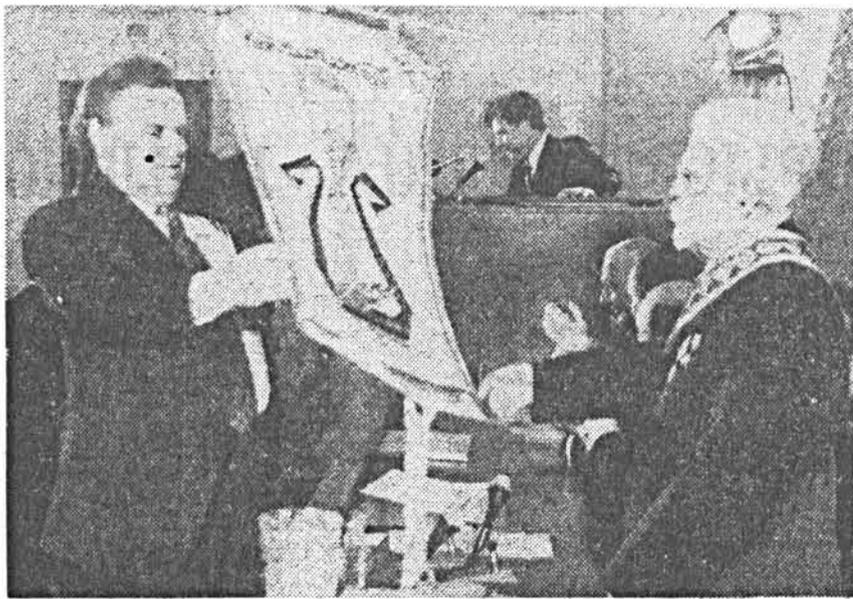
Кандыдат эканамічных навук Т. Мірская ў кнізе «Рэзервы зніжэння сабекошту прамысловай прадукцыі» папуляры і даходліва вядзе гаворку на тэму, якая заўсёды застаецца актуальнай.

«ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛІТАРАТУРА»

Выбраныя вершы А. Пысіна папоўнілі «Бібліотэку савецкай паэзіі», якую выпускае выдавецтва. Творы вядомага беларускага паэта на рускую мову пераклалі М. Сідарэнка, І. Шилярэўскі, Н. Кіслік, Б. Спрычан і іншыя.

СТАРЭЙШЫНА БЕЛАРУСКАЙ МУЗЫКІ

Вечар, прысвечаны 85-годдзю Р. Р. Шырмы

Творчыя дарогі даўжынёй у шэсцьдзсят пяць гадоў нястомна вядуць яго па блэжжных прасторах дзівоснай і цудоўнай краіны, якая называецца песняй. Незлічоныя яе багаці, але толькі чалавеку шукаючаму, настойліваму, адданаму ёй усе сілы і веды, увесё запал сэрца, адкрывае яна свае скарбы.

Тысячы рэдкіх жамчужын адшукаў у гэтай цудоўнай краіне і шчодрараздаў іх людзям старэйшына беларускай музыкі, народны арыст ССР, Герой Сацыялістычнай Працы Рыгор Раманавіч Шырма. Яго самабытны і шматгранны талент, настойлівы творчы пошук, страшная ўлюбённасць у справу, адданасць палымінага прапагандыста народнай творчасці дапамаглі беларускай песні ўзляцець так высока на магутных крылах народнасці і высокай ідэйнасці.

А колькі цяжкіх вёрст пакарылася яму, калі ішоў ён ад вёскі да вёскі, адшукваючы неўміручыя ўзоры песеннага фальклору — помнікі славы, пакут і надзей, барацьбы і шчасця свайго народа! Мноства таленавітых спевакоў — самародкаў — верных захоўвальнікаў незлічонах песенных багаццяў сустрэлася на яго шляху. «Іх вуснамі народ раскаваў аб сабе, аб сваіх засмучэннях і радасцях, якія жылі ў яго марах, — напіша потым аб гэтым часе Рыгор Раманавіч. — Сустрэкаючыся з гэтымі талентамі, я заглянуў у бяздонныя крыніцы народнай песнятворчасці, ад якой, як зачараваны, не ў сілах ужо адарвацца. Я бязмерна шчаслівы, што яны дапамаглі мне захаваць найвялікшыя каштоўнасці музычнай культуры нашага народа».

Р. Р. Шырма не толькі нястомна збірае песенныя жамчужыны. Ён клапоціцца аб тым, каб яны зноў вярнуліся да людзей. Але, як сапраўды вялікі майстар, імкнецца перш за ўсё заключыць іх у простую і прыгожую аправу. Рыгор Раманавіч звяртаецца да вядомых кампазітараў у Маскве, Ленінградзе, Вільнюсе, і тыя ахвотна адклікаюцца на яго просьбу — апрацоўваюць народныя мелодыі, даючы ім точаныя музычныя аправы.

З кожным годам папаўняючы кладаўкі фальклорных скарбаў, Рыгор Раманавіч бачыць у іх жыццё, непасрэдна матэрыял для глыбокага пазнання духоўнага свету народа, яго добрага і непакорнага, свабодалюбівага і вясёлага характару. Ён хоча, каб яны загучалі шырока і моцна, ён дае ім другое жыццё. Насуперак забаронам і ганенням пісудчыкаў, якія праследвалі жывое беларускае слова, створаны Р. Р. Шырмай у дваццятых гадах ў сябе на радзіме — у Пружаннах — першы беларускі народны хор смела спявае беларускія песні. З яш-

чэ большай сілай і ўпэўненасцю гучаць яны ў выкананні хору беларускай гімназіі, а затым студэнцкага хору ўніверсітэта ў Вільню пад кіраўніцтвам Рыгора Раманавіча. Дзейнасць маладога энтузіяста і патрыёта выходзіла далёка за рамкі музычных вечароў, яна была напоўнена высокай грамадзянскай адказнасцю, яе натхняла вялікая прага барацьбы за свабоду і роўнасць.

З першых жа дзён уключэння Заходняй Беларусі ў састаў Саюза ССР і ўз'яднання яе з Беларускай ССР Р. Р. Шырма пачынае карпатліваю работу па стварэнню Беларускага ансамбля песні і танца, які перарос затым у Дзяржаўны хор БССР, а крыху пазней — у Дзяржаўную акадэмічную харавую капэлу рэспублікі — адзін з лепшых мастацкіх калектываў краіны. Гэты, паводле вызначэння Ю. Шапоруна, «сапраўды выдатны хор і па строю, і па інтанацыі, і па дынаміцы...» з трыумфам пранёс беларускую песню па краінах і кантынентах, адкрыўшы яе багаці і прыгажосць мільёнам людзей.

Чыстыя галасы таленавітых спевакоў, аб'яднаныя воляй і дырыжорскім майстэрствам Рыгора Раманавіча, раскрывалі слухачам непаўторную палітру фарб і адценняў у любым творы — няхай гэта народная песня або найскладанейшы шэдэвр рускай і сусветнай класікі. Шыомаўская трактоўка многіх узораў харавой музыкі прызнана класічнай па глыбіні пранікнення ў задуму аўтара, па бездакорна дакладнаму і аптымальному выбару выяўленчых сродкаў.

Ацэнаваючы падвіжніцкую дзейнасць Р. Р. Шырмы на ніве музычнай культуры, літаратурнай творчасці і грамадскай дзейнасці, Аляксандр Фадзееў з захапленнем пісаў яму: «Усё Вам падуладна — хіба не гэта шчасце ў мастацтве?.. У Вашай асобе наша краіна можа ганарыцца адным з лепшых настаўнікаў і выхавальцаў, захоўвальнікаў і прадаўжальнікаў таго самага лепшага, што можа даць нам харавое мастацтва».

З гэтай шчодрой ацэнкай выдатнага савецкага пісьменніка сугучныя словы, адрасаваныя Р. Р. Шырме вядомым кампазітарам, лаўрэатам Ленінскай прэміі, Героем Сацыялістычнай Працы Арамам Хачатурянам: «Ваша высокая мастацтва прызначана ўсім нашым народам. Мне здаецца, што Вы сваёй творчасцю і ўсёй дзейнасцю займаеце адно з ганаровых месцаў у гісторыі савецкага харавога мастацтва».

Нястомнай і настойлівай работай поўны і сённяшні дзень старэйшыны беларускай музыкі. За гэту настойлівую і карпатліваю работу, за іскрыстую шчодрасць таленту, бацькоўскія клопаты аб будучыні беларускага мастацтва, за непрымірны масць да недахопаў і фальшы

мільёны людзей пляцць Р. Р. Шырме шчырай любоўю і ўдзячнасцю.

Аб гэтай жывой любві да самабытнай творчасці і неўядаўнага таленту праслаўленага музыканта і публіцыста, актыўнага грамадскага дзеяча красамойна гварыла перапоўненая зала Дома літаратара, дзе 7 лютага праходзіў вечар, прысвечаны 85-годдзю з дня нараджэння і 65-годдзю творчай дзейнасці народнага арыста ССР, старшыні праўлення Саюза кампазітараў рэспублікі, лаўрэата Дзяржаўных прэмій БССР, Героя Сацыялістычнай Працы Рыгора Раманавіча Шырмы.

Павіншаваць юбіляра са значнальнай датай і высокай урдавай узнагародой прыйшлі таварышы Ц. Я. Кісялёў, А. Т. Кузьмін, У. Ф. Міцкевіч, М. Н. Полазаў, госці з брацкіх рэспублік, прадстаўнікі партыйных і савецкіх органаў Мінска, беларускія кампазітары і пісьменнікі, вучоныя і рабочыя, дзесяці мастацтва і культуры, воіны Савецкай Арміі, студэнты.

Кароткім уступным словам вечар адкрыў першы намеснік старшыні праўлення Саюза кампазітараў БССР, народны арыст рэспублікі Ю. У. Семяняка.

— Гарачай любоўю да народа, да яго культуры прасякнута шматгадовая творчая работа Рыгора Раманавіча, — сказаў ён. — Вось ужо больш чым шэсць дзесяцігоддзяў беларуская песня з'яўляецца добрым і жаданым спадарожнікам яго яркага, таленавітага жыцця.

Слова атрымлівае сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін. Ад імя ЦК Кампартыі Беларусі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і Савета Міністраў рэспублікі ён гарача віншуе Р. Р. Шырму з 85-годдзем і прысвееннем яму высокага звання Героя Сацыялістычнай Працы, гаворыць аб вялікім укладзе, які ўнёс праеалаўлены фалькларыст, дырыжор і музыкант у развіццё беларускага мастацтва, у развіццё ўсёй савецкай культуры.

— Усё Ваше жыццё — яркі прыклад самаадданасці і высекароднасці, узор беззапаветнага служэння партыі, народу, краіне, — сказаў, звяртаючыся да юбіляра, А. Т. Кузьмін. — Чуласць, патрабавальнасць і партыйнае прыныповацтва стварылі Вам аўтарытэт аднаго з самых выдатных прадстаўнікоў мастацкай інтэлігенцыі рэспублікі.

Ваш шматгранны талент заўсёды адклікаўся на патрабаванні жыцця і часу, на мастацтва Вы заўсёды глядзелі як на сродак духоўнага ўзбагачэння людзей.

Шырокая грамадскасць ведае Вас і як актыўнага збіральніка, нястомнага прапагандыста беларускай народнай музычнай творчасці. Ва ўсіх кутках Беларусі Вам сабраны неўміручыя

ўзоры нацыянальнай песнятворчасці, Вамі створаны ўнікальны збор фальклорных запісаў, непаўторных па прыгажосці мелодый і афарыстычнасці тэкстаў.

Разам з напружанай творчай працай Ваш плённы жыццёвы шлях адзначаны шырокай грамадскай дзейнасцю. Як дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР Вы шмат сіл аддаеце развіццю музычнага мастацтва ў рэспубліцы, выхаванню таленавітай творчай моладзі.

А. Т. Кузьмін уручыў Р. Р. Шырме прывітальны адрэс ЦК КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і Савета Міністраў рэспублікі. Затым ён зачытаў указ аб прысваенні Р. Р. Шырме звання Героя Сацыялістычнай Працы і па даручэнню Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССР пад гарачыя апладысмента залы ўручыў яму ордэн Леніна і залаты медаль «Серп і Молат».

Цёплае слова аб юбіляру сказаў народны арыст ССР Г. І. Цітовіч. Каротка напамніўшы асноўныя вехі яго жыццёвага шляху, ён падкрэсліў рознабаковую таленавітасць Р. Р. Шырмы, шматграннасць яго творчай і грамадскай дзейнасці.

— Ён валодаў і валодае незвычайнай здольнасцю аб'ядноўваць вакол сябе таленавітую моладзь, запальваць у ёй веру ў свае сілы і здольнасці, абуджаць у ёй неадольную цягу да творчасці, — падкрэсліў Г. І. Цітовіч. — Ён «благаславіў» у вялікую паэзію Максіма Танка, разгледзеўшы ў першых вершах маладога падпольшчыка магутныя паэтычны талент. І прадказаўшы яму зайдросную будучыню. Ды і большасць з нас, кампазітараў і музыкантаў, гаворачы абразна, выйшлі «з-за Шырмы», адчулі на сваім творчым лёсе яго сяброўскую і бацькоўскую ўвагу.

Ад праўлення Саюзаў кампазітараў ССР і РСФСР сардэчныя віншаванні юбіляру перадалі і пажадалі яму многіх гадоў плённай творчай работы вядомы мастацтвазнаўца, прафесар Е. В. Гініус і сакратар праўлення Саюза кампазітараў РСФСР І. Е. Папоў.

Аб вялікіх заслугах Р. Р. Шырмы перад Беларускай мастацтвам гаварыў у сваім выступленні міністр культуры БССР Ю. М. Міхневіч. Ён адзначыў яго плённы ўплыў на ўсю нашу нацыянальную культуру, падкрэсліўшы, што яго шматгранная творчая дзейнасць прасякнута клопатамі аб будучыні беларускага савецкага прафесійнальнага і самадзейнага мастацтва.

Ад праўлення Саюзаў пісьменнікаў ССР і БССР сардэчныя віншаванні перадаў юбіляру народны пэст Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы

М. Танк. Уся слаўная жыццёвая дарога Р. Р. Шырмы, сказаў ён, непарыўна звязана з народам, з барацьбой за ажыццяўленне ленінскіх ідэй нашай партыі. Гэта дарога прывяла яго да вяршынь творчасці і грамадскай дзейнасці, увенчаных усенародным прызнаннем і любоўю.

Гарачыя словы віншаванняў і шчырых пажаданняў перадалі юбіляру пасланцы Літвы і Украіны — старшыня праўлення Саюза кампазітараў Літоўскай ССР В. Лаўрушас і адзін са старэйшых літоўскіх кампазітараў К. Кавяцкас, а таксама заслужаны дзеяч мастацтваў УССР, кампазітар В. Д. Кірэйка.

Адзін за адным падымаюцца на сцэну прадстаўнікі творчых саюзаў рэспублікі, грамадскіх арганізацый і рабочых калектываў — старшыня прэзідыума Беларускага тэатральнага аб'яднання, народны арыст БССР М. М. Яроменка, сакратар Беларускага прафсаюза Л. М. Барабанава, член прэзідыума Беларускага таварыства «Радзіма», рэдактар газеты «Голас Радзімы» В. Г. Мацкевіч, слесар Мінскага трактарнага завода, Герой Сацыялістычнай Працы Я. І. Клімчанка, студэнт БДУ І. І. Леніна А. Касцецкі і Д. Тыцюк.

Пышным караваем, цудоўнай народнай песняй вітаюць юбіляра землякі — удзельнікі мастацкай самадзейнасці, хлебработы Брэстчыны.

Сустрэты гарачыя апладысментамі да прысутных звярнуўся Р. Р. Шырма.

— На маім жыццёвым шляху было нямала цяжкіх экзаменаў, — гаворыць ён. — Вытрымаць іх з гонарам і дайці да сённяшняга шчаслівага дня мне дапамог мой народ, ленінская партыя, служанне яким для мяне заўсёды было галоўнай справай жыцця. Учываючыся ў чаканныя радкі партыйных дакументаў, углядаючыся ў натхнёныя творы маіх сучаснікаў, якія ідуць на сустрэч 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, я падзяляю з імі горду і ўпэўненасць у светлай будучыні і буду рады аддаць на карысць яе сваю працу, веды і вопыт.

Ад усяго сэрца я хачу перадаць падзяку Камуністычнай партыі і Савецкаму ўраду за такую высокую ацэнку маёй працы, сказаў у заключэнне Р. Р. Шырма. Вялікае дзякуй Цэнтральному Камітэту Кампартыі Беларусі, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета БССР і Савету Міністраў рэспублікі за цёплае прывітанне, шчырае падзяка ўсім, хто павіншаваў мяне добрымі словамі і аказаў гонар прысутнасцю на гэтых урачыстасцях.

...Вечар завяршыўся вялікім канцэртам акадэмічнай харавоў капэлы БССР.

Я. ГАРЭЛІК.
(Кар. БЕЛТА).

«ГОРАН МОЙ НЕ АСТЫВАЕ...»

Максім ЛУЖАНІН

СЛУХАЮЧЫ СВЕТ

Не адкладаўшы на пасля,
Ніяк не сцерплю і не змоўчу,
Калі ў кругах сваіх зямля
Пачуе часам голас воўчы.

Дастаўшы зброю з там-тых рук,
Яе трымаюць напашэве
Уедлівы фашысцкі крук,
Заядлы рэваншысцкі пезень.

Іх за адзін аброк запрог
Заакіянскі жоўты д'ябал,
Аматар лёгкіх перамог,
Калі трашчаць чужыя скабы.

Дзяліць гатоў ён земны шар,
Граніц трымаючыся цвёрда
Курца таўшчэразных цыгар,
Англіскага старога лорда.

Паіў нас гарцамі маны,
Як бой вялі, нібыта ў пары,
Але аралі мы адны
Вайны крываваыя папары.

Растуць там руні спакваля,
Нішто жыву, някепска крочу,
І горка мне, мая зямля,
Калі пачую голас воўчы.

УСПАМІН

Вагоны ветраюць на рэйках.
Салдаты ў лазні...

Мы цішком
Рыхтуем стол у школе нейкай,
Дзе роўна суткі быў наш дом.

Гартае кнігу вецер з пасек,
Пра мір і пра вайну яна...
Але як светла піша класік,
Няўжо святлей была вайна?

Нам выязджаць не вельмі
лёгка...

Ну дзе ж яны?
Давай нальём!
Пачуюць тост: за дзесяць
крокаў
Стаіць звышпільны батальён.

Зенітчыцы, нябёс ахова
І земных душ разгардзіяш.
Ідуць.

Хоць не графінь Растовых,

Затое цэлы ўзвод Наташ.

За вас, дзяўчаты селавыя!
І вам наліта не скупей.
Хай дзесьці-парацца Талстыя,
Пісцы наступных эпапей.

А мы станцуем! Гэта лепей,
Чым смуткі з некалішніх кніг,
Дзе, пэўна, крылейкі прылепаць
Да вашых плечыкаў крутых.

Прайшоў паўз вокны
манеўровы,
Гукнуў і ахінуўся ў дым.
Бызай, Наташа не-Растова!
Куды мы едзем? Памаўчым.

Вунь той, дужэйшы цягнічыска
Пасля падзеліцца з табой,
Што вёз нас, колькі можна,
блізка,
Каб прынялі мы першы бой.

ДАРОГА

Быццам рукі дзяўчыніны шоўк
разматалі,
І мяцеліца звоніць на вуха слупам,
Нібы гэта не поле, а пенныя хвалі
Акіяну, што інеем белым апаў.

Узрастае салодкая ў сэрцы
трывога,
Проста ў твар пацягнула дымком
ад сяла,
Дробных зор падсыпае пад ногі
дарога
З тых гаёў, дзе з нябёс да зямлі
дарасла.

ВЫПАДАК У ЛЕСЕ

Рэчы — ішчэ прыдатныя да ўжыт-
ку, але як толькі ім сьцэпе тэрмін кар-
рыстання, гаспадарніні, склаўшы аў-
тарытэты пратакол, пускаюць у
глум, на злом і спаленне.
Чамусьці гэта называецца спісван-
не.
(З газет).

Грыбны канчаючы абход,
Сеў пакурыць я.

Пад сасной
Зірнуў з травы знаёмы бот —
Ну, хай не той, такі, як той,
Што ў танец нас вадзіў з табой
Пры саменькай перадавой.

Як мог сюды ён забрысці?
Напэўна, з некім, —
зablудзіў.

А можа, ў лесе стаў расці
І вельмі добра зарадзіў:
Вунь — зноў адзін,
яшчэ адзін,
Ды тут з паўсотні пар, бадай!
А-аа! Сотня ног пайшла праз
гай...

Так! Сотня ног
Пайшла праз мох
Без іх...
Разуўшыся, лягчэй

Вачэй,
Вушэй
Мінуць заслон
І зняць варожы гарнізон.

Не, тых часін астыў прыпар!
Куды ж падзеўся гаспадар,
Што чысціў бот, падладзіць
мог?

Няўжо сама паўсотня пар
Зраклася гаспадарскіх ног
І зёўрае з лясных палян
Пустымі жэрламі халяў!

Каб столькі ботаў ды ў калгас
Па той вайне! — скупы быў час, —
З аркестрам дар бы прынялі,
Ячань колькі б напаклі!
Яно б і зараз: кожны бот
Агледзь, падмаж — пайшлі б
у ход.

Маглі б і хвоі траляваць,
Маглі б каналы паднаўляць,
Дзяўчат праводзіць на цямку
І жыта веяць на таку...

Але не змогуць...

Ад мыска
Аж па абцас, наўкасяка,
Паклаўшы на калоду, сек
Па задніках, па перадках,
А пападаў і па руках
Тым, хто абутак шыў назек, —
Маім сябрам-умельцам...
Сек

Таксама друг мой — чалавек.
І вось, нічога ўжо надзець
Не ўдасца ні адной назе.

Б'юць па калодках тапары,
Сякуць не па чужым дабры,
Нібы па горла ўжо стаім
Мы ў ім.

ДРУГУ

Часта чую: наракаюць,
Мілы дружа, на мяне:
Сіла ў слове не такая,
Голас нешта змізарнеў.

Я ж і сам не знаю, мусіць,
Голас дуж ці аслабеў:
Як пачну, як распяюся,
Забываю сам сябе.

А спяваецца затое
Ці хачу, ці не хачу
Толькі тая, толькі тое,
Што з вачэй прыйшло ў душу.

Ты скажы ім, адным словам, —
Песень шмат, а я адзін,
Ды гатоў пачаць нанова,
Калі чым не дагадзіў.

Горан мой не астывае
І напеў не адзвінеў,
І ў дарозе даганяе
Песня новая мяне.

Таіса БОНДАР

МІКАШЭВІЦКІ КАР'ЕР

Каменны пласт
Адрэзанаю скібай
Далонь зямлі адцягвае — граніт!
«БелАЗы» (пыл — цяжкім халодным
німбам)
Спаўзаюць у кар'ер па злітках пліт.
Бетон трывае, нат пружыніць злёгка,

І экскаватар, бразнуўшы каўшом,
Крупінкі-глыбы,
не з пароды крохкіх,
Праз хвілю валіць на спіну —
пайшоў!

Замітусіцца рэха ў цесным коле
Гранітных сцен, з натугай самазвал
Сарвецца з месца і хай—паднявольна! —
Хіснецца неба на падмурку скал.
Хіснецца і, шукаючы апору,
Заваліцца за цёмны далягляд...
І ўдзень, і ўноч шчыраюць

транспарцёры —
Тут шчодро скарб свой аддае зямля.
Драбіся, камень, — будням на патрэбу,
Будзь бласлаўлены працаю людзей!
Так шмат пабудаваць краіне трэба —
Наступны век,
век спраўджаных надзей.

РОДНАЯ МОВА

Я выпешчу, выпушчу ў ранак вясновы,
Як птушак, душы заповітныя словы —
Пасланцамі песеннай матчынай мовы.
Каму і якія патрэбны замовы! —
Каб не забыць, як на голлі сасновым
Ліўні развешваюць смех перуновы,
Каб не забыць, як на лісцях кляновых
Дыхае хлеб у цішы вечаровай.
Родная мова...
Нас ёй вучылі

Цёплыя матчыны рукі ў маршчынах,
Вусны каханага, песня спачыну,
Боль у вачах адзінокай жанчыны,
Сны, і бяссонне пад спеў салаўіны,
Даўнія, горкія бацькі ўспаміны,
Несці нашчадкам мне ў сэрцы
даччыным.
Матчыну мову, мову Айчыны.

ДЗІЦЯ

Мір гадам яго!.. Немаўля
Спіць, у сне прыцмоквае сонна.
І не маці, сама зямля
Ім любуецца — сын...

Спрасонак
Золка хутаючыся ў свой цень,
Пад акном праходзіць світанне,
Ціха-ціха. Не ападзе
Ліст, крануты яго дыханнем,
З правадоў і стрэх не ўзляцяць
Зор адбіткі — будучы вырай.
Давяраючы свету шчыра,
У далонь матулі дзіця
Упіраецца моцна: недзе
Пад нагамі — жывая цвёрдзь
Яго поля. Ён апярэдзіў
Нараджэннем чыюсьці смерць.
Мір шляхам яго! Уся зямля
Першых крокаў яго чакае.
Кваецень. Сінеца без краю...
Набухае зернем ралля.

«Трыпутнік» — новая лірыка-маналагічная паэма Кастуся Кірэенкі — досыць прымкметная ў агульным здабытку паэтычнага эпэсу мінулага года. Яна невялікая па памеру, вельмі асабістая і ў той жа час абагульнена-шматзначная, усхвалявана-роздумная — адна з тых з'яў, што схіляе на асобную размову пра творчасць і жыццё.

З жанравага боку гэты твор мае шмат асаблівасцей паэмы-рэквіему, а таксама паэмы-вартання да народных першавытокаў. Як адзін, так і другі жанравы тып у нас досыць абжыты, апрабаваны. Таму новы твор гэтага жанру, відаць, не можа не пісацца без

родам роздому, звернутага да самога сябе, углыб сябе.

Штуршок быў зроблены. Асацыятыўны выбух усламінаў перакінуў лірычнага героя да зямлі бацькоў, да ўсяго перажытага на дне душы. У дарогу паклікала перш за ўсё магіла маці («...бы з прадоння шось раптам клікнула мяне»). Тут, над свільчэннай наспай-магілай, якую герой даўным-даўно не наведваў, і пачалася тая ўсхваляваная маналагічная споведзь, якая складае ідэйна-сэнсавое ядро твора. Мясціна гэтая — адна з незвычайна складаных і, бадай, самых ілггкіх для правільнай інтэрпрэтацыі.

Заўважым, што магіла маці аку-

дакорам з'явіўся гэты мне ўспаміні!..» Заўважце: у плане жыццёва-біяграфічным такое «забыццё» малавергоднае. Паэт заклапочаны не столькі рэальным прачытаннем фактаў біяграфіі свайго героя, колькі пераносна-ўмоўным, абагульнена-духоўным.

«Пяклівы сорам» лірычнага героя не глушыцца і ад сырадою, што падносіць сястра, ад не сцішана-натаропкага расказу пра навіны ў вёсцы, («Які тут зараз добры лад!»). Наадварот, да яго ў гэтыя хвіліны прыходзіць абвостранае ўсведамленне вялікай педагужанасці ўласнага жыцця, ледзь не марнатраўнасці ўсяго папярэдняга існавання. Трэба сказаць, што некаторыя прызнанні вылучаюцца мужнасцю споведзі чалавека, які на міг адчуў сябе ў становішчы «адарванага лістка»:

Я адарваны, ў далек гнаны,
Усім аддадзены вятрам,
Ды я не бурый адарваны,
А адраваў слабе я сам.

Тут мы канчаткова пачынаем разумець, што перад намі, у гэтым умоў-

еднасці сучаснага мастака з народам, але і ўвогуле інтэлігенцыі — ці не паслабляюцца яе сённяшнія сувязі з мудрасцю зямных першаасноў?

Праўда, на шляху заклапочанага роздому, звернутага да маральных каштоўнасцей бацькоўскага кута, К. Кірэенку падсцерагала, як мне здаецца, адна небяспека, звязаная з сюжэтным накірункам і развіццём паэмнага дзеяння: высокія духоўныя каштоўнасці героя знаходзіць менавіта ў сялянскім асяроддзі жыцця, каштоўнасці як бы адзіна-ўстойлівыя і непарушныя, узведзеныя ў вышэйшую катэгорыю «ўзору». Тут, у гэтым ледзь не ідэальным асяроддзі, кантрасна сутыкаюцца сур'ёзныя духоўна-жыццёвыя пралкі героя і маральная самацэннасць яго і сястры-сялянкі, гэтай цудоўнай прадстаўніцы вясковага свету.

Вобраз сястры, як і маці, — увасабленне асноў народнага жыцця. Лірычны герой з няёмкім паучдцем вінаватасці ступае на яе парог, чакае напроку, асуджэння. І што ж бачым? Перад намі — сціпласць, годнасць, ціха-разважлівая прастата. Ні ценю дакору на брата, што не аказваўся, не прыязджаў. Ші жалбы, ні скарг. Удумная натаропкаскі расказу пра жыццё, за якім — столькі перажытага:

Тыды, збанкі занёшы ў стопку,
Пра ўсё — ад першага дзяння —
Мне расказала натаропка...
Як паказала мужыка...
Як двух сыноў адна расціла...
Было — хварэлі ўсе яны...
Але, даў бог, набралі сілы
І выйшлі удалыя сыны...

Сястра — узор народнага тыпу характару. Яна — поўная супроцьлегласць самаўзрушэнню і стану пякучай безвыходнасці лірычнага героя. Гэта два полюсы, раз'яднаны ўласным выбарам асноў жыцця. Людзі адной крыві і розных вымярэнняў самасвядомасці. У паэмы асабліва вялікі магчымасці ўмоўна ўзбуйняць у сваёй аснове канкрэтныя постаці, надаваць ім шырока-сімвалічным планам. Адчуўшы яго, ужо будзем міжволі сачыць за ім — куды хліцца скандэсавана-іншасказальная думка?

Пасля прычанчэння да эпэсу народнага жыцця, пасля пакутліва-самакрытычнага роздому — ці паверне «брат» да народных першапачаткаў? Сястра якраз наводзіць на гэту думку: «І ты б па-свойска зажуў бы тут, як людзі, брат!» Прычашчэнне ў героя — хутчэй для самаачышчэння, маральнай паверкі сябе. Ён зноў збіраецца ў дарогу пасля бяссонна-пакутлівай спрэчкі з самім сабой. А сястра гэтак жа натаропка і шматзначна, без крыўды кажа: «Тыды ідзі... Цяпер кут родны забудзеш, мусіць, назаўжды...» Удумная, алегарычна-трывожная нерасцягнута. Гэта не прыватна-бытавая размова. Герой апярэраюць высокімі паняццямі: «Я не кідаю родны кут», — адказвае брат. Ён ідзе, абуджаны новай магутнай прагай — «пад родным небам... усё праісці назад», шмат чаго пачаць нанова. Гучыць мажорная інтанацыя рамантычнай веры адарванасць будзе пераадоленая! Вядома, у той меры, наколькі гэта дазволіць сучасны свет з яго наўмоўнасцю многіх аб'ектыўных працэсаў. Адарванасць, дарэчы, выходзіць не толькі з вейкіх істотных пралікаў у выбары жыццёвага шляху. У канцы твора лірычны герой удакладняе сябе:

Мой любы свет... Хоць ён суровы,
Ды — мой!.. Яго на мне пячаць...

Лірыка-маналагічная паэма Кастуся Кірэенкі — складаны для прачытання, праблематычны, эстэтычна-важкі твор. Пафасам самакрытычнасці яна не толькі развейвае ідэальную бяггрэшнасць лірычнай асобы, пад ружовую абалонку якой любяць усё яшчэ хавацца некаторыя аўтары. Яна паказвае, што праблема эстэтычнай каштоўнасці лірычнага героя надзвычай складаная.

Паэт, калі ён хоча сумленна рабіць свой творчы і жыццёвы падраўнак, павінен цвяроза і бескампрамісна ставіць сябе на споведзь перад часам, перад свільчэннымі рэчамі — такімі, як бацькоўская зямля, маці, народ. І ўзвжываць свой рошны плён вялікай меры непарыўнасці жывых сувязей з ім. Паэма эмацыянальна звернута да нашага роздому аб часе, да нашай маральнай адказнасці за духоўны стан жыцця.

Мікола АРОЧКА.

ТРЫПУТНІК —

ТРАВА ГАЮЧАЯ

адчування вялікіх узораў за плячыма — «Маці» М. Дзяменцева, «Сын» П. Антанольскага...

Ды і беларуская паэма-рэквіем дацягнула вельмі развітай духоўнасці — з выхадам лірычна-асабістых паучдзяў да страсна грамадзянскага і гуманістычнага роздому: «Голас сэрца» П. Броўкі, «Праводзіны» М. Лужайна, «Варшаўскі шлях» А. Куляшова, «Заазер'е» А. Вярцінскага, «Паэма расстання» Г. Бураўкіна, «Сарані» А. Лойкі...

На добра абжытым маперыку, вядома, рабіць адкрыцці новых пакаладаў не так проста, тым больш, калі мець на ўвазе пэўныя тэматычныя граніцы гэтага маперыка. Трэба досыць інтэнсіўны новы пучок выпраменьвання, якое б выхапіла з катэгорыі трагічнага свой адметны «эрэз» жыцця, нейкія малараспрацаваныя чалавечыя і сацыяльныя яго пласты.

У паэме К. Кірэенкі знайшоўся менавіта такі праблематычны, балюча-актуальны «эрэз», пранізаны інтэнсіўнасцю растрывожаных паучдзяў героя. Цікава, што паэт адразу ўводзіць нас у незвычайна напружаны стан ілггкага самаадчування гэтага героя, што выступае ў форме лірычнага «я»: «Аднойчы стала гэтак скрушна — хоць закрычы ці ўдарся ніц». Чым далей, тым больш радзі ўдараюць нас ілггдым працудваннем героя («О, верце, гэта горш труны!... — глядзец у ласку, ў радасць лета, а чым ступіць холад ледзіны»). Не будзем адразу ж дамагацца прычынай прасветленаці. Важней адчуванне таго, што лічым самым каштоўным у паэзіі: гэта сапраўднае.

Напачатку лірычны герой і сам не можа разабрацца ў ледзь не роспачным стане, у нейкім змрочным насланні самаадчування: «Усё так цёмна ў дні ўчарашнім, а ў заўтрашнім — яшчэ цяжней...» Ці трэба даводзіць, што і такі, самы ілггкі стан — са свету натуральнага чалавечага жыцця і мае ўсе правы на мастацкае асэнсаванне?

Праўда, тут пакуль што вельмі многа індывідуальна-асабістага, можа, нават прыватнага, якому ў далейшым яшчэ патрэбна будзе даводзіць сваю эстэтычную значнасць. І мы ўбачым, што потым, пад канец паэмы, лірычны герой учыніць самакрытычную праверку і гэтай зыходнай ілггкінай скрусе:

Што ж ты хадзіў са скрухай —
скрушна...
Што ж ты крычаў, што ты — адзін...

Аднак не будзем забягаць наперад. Зрух да праясненасці пачынаецца з вельмі шматзначнага запамінальнага эпэсоду. Пад час горкай сумоты, што, як насланіе, найшла на героя, да яго нечакана падбег хлопчык і падаў ліст трыпутніку:

То быў трыпутнік...
Жыхар вясковых калін.
І сябар вечны
і пакутнік
Шляхоў шматлюдных і сцяжын,
Заўжды ён змяты і стапаны...
Але і скрыўджаны, —
заўжды
Гатоў гаіць чужыя раны,
Сцішаць агонь чужой бяды.

Цудоўны ў сваёй іншасказальнасці радкі. Паэт шмат сказаў імі аб эстэтычным прызначэнні, творчым лёсе мастака, аб эстэтычнай місіі паэзіі. Па сутнасці, ужо тут — згучаны ася-

ратна дагледжаная (агародка, каліна ў цвеце, вышышываныя цянёк над лавачкай, мята), лірычны герой аддаецца моцнаму самаўзрушэнню:

І раптам, бы ў святле грамовым,
Душа здрыгнулася мал
Ад думкі вогненна-суровай:
Што гэта ўсё —
зрабіў не я...
Не я садзіў каліну гэту...
Ёй вырасці не я спрыў...
Не я на радуніцах светлых
Абрус тут слаў... Не я... Не я...

Спачатку не можа не падзівіць, а затым — і далучыць да агульнага роздому гэтае бескампрамісна-крытычнае стаўленне паэта да свайго лірычнага героя. Хто за ім? У якую меру абагульненасці і ўмоўнасці ўзводзіцца рэальныя факты біяграфіі паэта?

Мы ведаем, што ў сваёй паэзіі К. Кірэенка бывае бялітасна крытычны да сябе — яго лірычны герой не ходзіць з вянком нейкай бяггрэшнасці на галаве. Але ж тут духоўная «матэрыя» недатыкальна-балючая. Паэт крапаецца свільчэнным рэчамі: магіла маці, памяць-ахвяр... Зразумела, што тут далёка не ўсё можа сувымірацца з асобай самога паэта.

Ды ў міг усхваляванага самавыяўлення паучдзяў яго, мусіць, менш за ўсё гэта і займае, — як будзе прачытана і расцэнена яго «я». Яго мэта, прага, — эстэтычна паглыбіцца ў свайго лірычнага героя, крытычным зрокам агледзец яго ўнутраны свет, правесці філасафічна-жыццёвы перапасновы, узвжываць сэнс асабістага і чалавечага быцця. К. Кірэенка зусім не мае намеру акружаць яго чало німбама самазадоволенасці, ідэлічнай самазамілаванасці. Робіцца гэта, відаць, не без палемічнага выкліку традыцыйнай ідэалізацыі героя, што аказваўся такім жывучым у лірыцы. Гэта выклік тым узніслым самаатэстацыям лірычнага «я», ад якіх даўно патыхае не проста стратай меры этычнасці, але нярэдка — і звычайнай балагавінай мяшчанства.

Можна зразумець, якая гранічная шчырасць душы, выклочны давер спавядальнасці былі патрэбны паэту менавіта тут, у момантах судакранання са свільчэннымі рэчамі... Прызнацца, чытаючы некаторыя радкі, дзе закраналася «святыя святых» нашых паучдзяў, падчас ажно боязна рабілася за аўтара: хаця б не падвяло паучдзя меры прамаўлення. Сапраўды, ёсць рэчы, пра якія, як кажуць, лепш намагацца з камяком у горле, чым гаварыць «гучна»: яны патрабуюць недатыкальна-сцішанага вымаўлення, каб даўка горыч гэтага камяку адчувалася недзе паміж радкоў... На іначасце, стыхія даверу і ўзаемапараўмення з аўтарам аказалася ў паэме пануючай...

Хто ж так паклапаціўся аздобіць апошні прыстанак маці? Ланцужок самадакору нелітасціва падключае ўсё новыя звенні. Герой «ўспомніў» (!), што ў суседняй вёсцы «калісь жыла» яго сястра: «Калісь... Жыла... Якім

ным увасабленні лірычнага героя, тоіцца не аб'якая праблема — сучаснай еднасці інтэлігенцыі са сваім народам. Паэт уступае ў суровую — маральную спрэчку са сваім лірычным дэвініком. Ідзе бялітаснае выкрывцё ўсяго, што спрыяла яго «адарванасці». Адна за адной, па нарастаючай градцы, ідуць характарыстыкі («Самаўлюбёны, ва ўладзе самазабыцця», «згрызотай жыў» і г. д.), якія не толькі не пакідаюць над чалам ценю ідэальнасці, але і пачынаюць ускрываць рэчы, якія тычацца годнасці грамадзяніна:

Ці не чакаў, што нехта ўстане
на бой суровы, бой святы
там, дзе без роздому ты чананя
павінен быў падняцца й чананя

Заўважце, размова са сваім лірычным дэвініком, нарэшце, пераходзіць на «ты» — паэт кліча яго да маральнага адказу, жорстка пытае — «ці быў ты з тымі», хто адраджаў зямлю ад пошлы, а яшчэ — пра маральна-свільчэннае: «Ці клаў ты разам з Імі кветкі хоць раз да Вечнага агню? Ці кінуў з Імі хоць бы жменю зямлі на Славы Курганы?». Я падкрэсліў у гэтых радках вельмі істотнае тут «Імі» — без гэтага займенніка множнага ліку ўспрыняць кантэкст можна недакладна, з перакосам.

Справа не толькі ў небяспецы перасрэдна-рэальнага прачытання. Ніхто ж не будзе сумнявацца, што лірычны герой сапраўды ніколі не клаў кветкі да ахвярных магіл вайны. Акцэнтацыя тут іншая: героя раниць нечакана адчутае, абвостранае ўсведамленне, што і тут, у высокім вышлеліні пашаны перад паміццю самых родных людзей, з якімі рос, гадаваўся, якіх даўно забрала вайна, ён быў не разам з працаўнікамі, землякамі, быў не з Імі нават у спаўненні свільчэннага абраду ўшанавання. У мітусні спраў, «думак мільтузе» яму ўсё не выпадала варуцца ў духоўную сувязь з роднымі людзьмі.

У форме лірычнага «я» змяшчаецца вялікая, праблематычная іншасказальнасць. Паэту, зыходзячы, вядома, са сваіх рэальных адчуванняў і перакананняў, важна было падаць буйным планам набалелую праблему «адчужанасці», ці дакладней — праблему пераадолення такой «адчужанасці», што з'явілася ў некаторай, няхай сабе і нешматлікай, частцы нашай інтэлігенцыі, якая, «выходзячы» з народа, часам неклапатліва пачала адносіцца да захавання трывала-непарыўнай, кроўнай сувязі з роднай зямлёй, з дарагімі яе працаўнікамі і першатворцамі.

Трэба сказаць, што К. Кірэенку даўно займае гэтая праблема. Прыгадваюцца канцэптальныя радкі, напісаныя звыш пятнаццаці год назад («Другу-літаратару»):

А ёсць народ. Стваральнік і мастак.
З яго рукі жвалі ўсе пегасы.

К. Кірэенка і сёння жыве гэтай грамадзянскай устурбаванасцю — у наэме чуюцца клопат не толькі аб

К. Кірэенка. Трыпутнік. Паэма. «Полымя», 1976, № 6.

Так неаднаразова бывала, што новая з'ява ў літаратуры, мастацтве (часта таксама і ў навучэнні) выклікала спрэчкі, а часам і перэчанні.

Ці не ўяўляе сабой штосьці такое новае ў сучаснай беларускай літаратуры і зборнік паэта Алеся Разанава «Каардынаты быцця»? Каб адказаць на гэтае пытанне, варта прыгледзецца і да творчай манеры аўтара, і да тых думак, якія яго хваляюць.

Першыя паэтычныя зборнікі А. Разанава «Адраджэнне» (1970) і «Назаўжды» (1974) не былі проста творчай залукай. Гэта быў паэтычны голас, у якім адчуваўся і свае мелодыя, і свае арыенціры. Словам: усё было сваё, самастойнае, упэўненае, а не запазычанае, нясмелае, вучнёўскае. Відца было, што паэт цвёрда трымаецца на сваёй роднай зямлі: «Вельмі мала паспеў зрабіць я, не адолеў усіх шляхоў. А мне ўпарта здаецца, быццам да Берліна і я дайшоў, што ў змаганнях, у справе кожнай ёсць і мой незаліжы ўдзел, што пранёс праз агонь варожы разам з вамі я светлы дзень» (зборнік «Адраджэнне»).

Так было і ў зборніку «Назаўжды» — і ў вершах, і ў светлых іскрынах паэтычных думак (дыкл «Пунціры»). І ў аднайменнай паэме, прысвечанай абаронцам Брэсцкай крэпасці, адчуваўся свежы подых паэзіі, у многім незвычайнай, але моцна звязанай з жыццёвымі крыніцамі і папарадзіцамі, і сучаснага літаратурнага развіцця.

І вось — трэці зборнік «Каардынаты быцця» (1976). Ёсць і тут творы, якія саргаваюць чытача сапраўдным паэтычным цяплом. Гэта — «Паэма рыбіны» і асабліва «Паэма сланечніка». З адных уражанняў сатканы вобраз Таклюсі, такой непрыкметнай і такой незаметнай у чужой сям'і, дзе яна жыве. Тут створаны прывабныя жаночыя вобразы, бясконца дарагі, як воблік роднай маці — даўно страчанай, але заўсёды блыкай.

Ёсць і творы, якімі аўтар засведчыў, што ён можа пісаць песні мілагучныя, бездакорныя па ўсіх знешніх адзнаках паэзіі.

Аднак у новым зборніку занадта шмат месца займае тое, што прымушае весці прычыповую гаворку і аб паасобных паэмах, і аб творчай манеры аўтара, і ўвогуле аб напрамку яго эвалюцыі.

Вось першая старонка:

Напоўніўся вестнаю позірк,
а слых цішынёю...
Рукі,
што бралі, усё аддалі, не ўтрымаўшы,
і аддаюць:
раніць патайна рэчы,
якія сабе мець хочам,
і усё, што ні хочам, — раніць...
Блаславіны, хто ўбогі...
хто плача...
хто церпіць...
і хто слабе аддае беззваротна...

Гэта — пачатак «Паэмы выніку». Тут аўтар выкарыстоўвае царкоўныя дзеянні запаведзяў блажэнства (ёсць такія!). Што ж, можна выкарыстоўваць і біблейскую ці наогул рэлігійную сімваліку для ўвасаблення паэтычных пачуццяў. Яшчэ калісьці Скарына, перафразіруючы евангельскую скаргу Хрыста (птушкі маюць свае гнёзды, лісцы — ямы, а сын чалавечы не мае куды прыхіліць галаву),

стварыў цудоўны агульнавядомы вобраз, у якім праслаўляецца патрыятычнае пачуццё любові да радзімы.

Калі б паспрабаваць вызначыць галоўную думку прыведзенага ўрывка, то яе можна было б заключыць у амаль што класічную шэкспіраўскую формулу: «Браць ці не браць?» Калі бяруць, дык ёсць і «вестка для позірку», і «цішыня для слыху». Хто ж не наверх у тое, што рукі могуць і не ўтрымаць чагосьці...

Супраць такога вываду, вядома, хтосьці можа запырачыць. Наогул сэнс, схаваны ў радках паэм аўтара, не так проста паддаецца расшыфроўцы. Нельга не пагадацца з Ф. Яфімавым, які ў сваёй рэцэнзіі на «Каардынаты

ЗЯМНОЕ ПРЫЦЯГНЕННЕ І КААРДЫНАТЫ ПАЭТЫЧНАЙ... БЯЗВАЖКАСЦІ

быцця» пісаў: «Змест і сэнс некаторых паэм спасцігаюцца не адразу і часта вельмі прыблізна (прызнацца, асабіста я, толькі адчуваючы сэнс, напрыклад, «Папярэджанні», не магу з дастатковай ступенню яснасці вызначыць: аб чым яно), і мала-памалу гэта пачынае раздражняць» («Літаратура і мастацтва», 19 снежня 1976).

У А. Разанава паасобным вобразам ці абрыўкам фразы можна прыпісаць разнастайныя значэнні, не замацоўваючы ніякага з іх канчаткова за паэтычным радком. А здараецца і так, што ключ ад нейкай думкі знаходзіцца ў іншым месцы. Вось так і прыведзены вышэй радкі працягваюцца паэмай, праз некалькі старонак: «...І хто слабе аддае беззваротна — свету, у якім жывеш, свету, які ўяўляеш, свету, які, ашчаджаючы вестку для нас, нас ашчаджае для весткі...»

Нягледзячы на тым самым сэнс паасобных паэм, можна вызначыць асноўны для многіх твораў зборніка настрой. І «Паэма выніку», і некаторыя іншыя творы прасякнуты ўзмоцненым пачуццём трывогі, якая ў нейкай меры можа тлумачыцца жахам перад пагрозай магчымага ваеннага катаклізму: «...няўмольныя хвілі да тэрміну — балява гатоўнасці. Мы павінны... Каб выжыць — павінны... Угрызаемусь у дол...» ці: «Праз Імгненне абрушыцца... рыне...»

Аўтар паірае ў мінулае і там шукае вытокаў сённяшніх дзён, сённяшняй явы:

Ударыўшае ўражанне позірк,
пагледзеўшае раптам слабе ў
раптоўным,
быццам будую — будую назад,
да самай прычыны,
праз дні і праз вынік...

Мінулае з яго супярэчнасцямі і адмаўленнямі, з Імкненнем да знішчэння не аддзяляецца ад сучаснасці, а яна ў сваю чаргу ўяўляецца арганічнай часткай мінулага, яго непазбежным вынікам:

Паказваюць кампас і ветраўнік вынік,
вынік чагосьці —
што існавала да іх...
і да нас...
і да выніку...

і да таго як лічыць перашкоду апорай,
бязлітаснасць дыялентыкай,
а стадыёны прыстанішчам Духу...

Тут міжволі ўспамінаецца стадыён, ператвораны ў канцлагер пасля фашысцкага перавароту ў Чылі.

У паасобных творах думка ў паэта паслядоўная, хоць часта хаваецца за шматзначнасцю слова ці паэтычнага вобраза. Але што гэта за паслядоўнасць? Яскравы прыклад — «Паэма незавершанага сказа», дзе на працягу ўсяго твора аўтар шукае новага сэнсу ў граматычных тэрмінах — час, лад, склон ды яшчэ асоба. Пачаўшы з разважанняў пра граматычныя катэгорыі, аўтар раптам загаварыў пра іншы

лад — пра той, што вызначае лёс асобы, прытым не абстрактнай граматычнай схемі, а чалавечы з яго жыццёвымі патрэбамі. Ды і час набыў новыя — гістарычныя — вымярэнні.

Інакш кажучы, паэтычныя разважання ілючача размылі мяжу, акрэсленую пачатковай тэмай і залукай, і набылі новыя часовыя, прасторавыя, філасофскія і гістарычныя вымярэнні. У «Паэме незавершанага сказа» бачым адчуванні чалавеча, які ў жыцці губляе перспектыву: «Нам патрэбна кудысьці ісці — мы заўсёды ішлі ўсё далей і далей, як да мэты... Як патрапіць у будучыню?»

Ф. Яфімаў сцвярджае, што гэты зборнік — «важны, а яшчэ больш за тое — **неабходны** этап у станаўленні не толькі таленту А. Разанава, але і ўсёй сучаснай беларускай паэзіі». Што ж, мы зусім апраўдана можам ставіць пытанне аб шляхах далейшага развіцця нашай паэзіі, але толькі зыходзячы з яе грамадзянскай пазіцыі, ідэйна-мастацкай сутнасці. І, вядома, удліваючы заканамернасці развіцця ўсёй шматнацыянальнай савецкай літаратуры.

Буйнейшыя савецкія вучоныя (у прыватнасці Д. Маркаў) называюць сёння сацыялістычны рэалізм адкрытай сістэмай (хаця і з выбарчымі крытэрыямі), даступнай для ўспрымання новых вобразных, мастацка-выўленчых форм. Неспакойны творчы пошук з'яўляецца адной з неабходных умоў далейшага ўзбагачэння літаратуры.

Працэс ідэйна-эстэтычных пошукаў адбываецца няспынна і будзе працягвацца далей. З гэтага пункту погляду і на эксперыменты А. Разанава можна было б глядзець як на з'яву заканамерную, апраўданую, з'яву, якая можа адпавядаць некаторым агульным заканамернасцям развіцця савецкай літаратуры. У прыватнасці паэма

«Назаўжды» знаходзіцца іменна ў рэчышчы такіх пошукаў.

Але ёсць — і гэта мы не маем права забываць ні на хвіліну — такія бласпярэчныя асноватворныя прычыпы, якія надзейна адгароджваюць нашу літаратуру ад мадэрнісцкай. Гаворка тут перш за ўсё павінна ісці аб акрэсленай ідэйнай пазіцыі аўтара. Непазбежнай павінна быць тут ідэйна-эстэтычная, чыста мастацкая апраўданасць вобразных, стылявых і іншых пошукаў.

Неапраўданым з'яўляецца эксперымент дзеля эксперыменту. Кажучы больш канкрэтна — такія камбінацыі і такія спалучэнні слоў, якія не ўтвараюць мастацкага вобраза, не ўзбагачаюць чытача адкрыццямі, арыгінальнай думкай.

Пры чытанні твораў сучасных мадэрнісцкіх паэтаў ствараецца ўражанне, быццам трапляеш у свет паэтычнай бязважкасці, дзе ўсе прадметы, з'явы, пераадолеўшы зямное прыцягненне, свабодна і хаатычна перамяшчаюцца ў прасторы. Там усё можа суседнічаць з сабой: абрыўкі думак, фраз, нейкія словы ці нават часткі слоў, не звязаныя паміж сабой, а сам твор нагадвае тую кладку, у якую кідаюць усё, што трапляецца пад рукі. Тыя цагляныя, з якіх паэт павінен быць ўзвесці будыніну хараста, ён разбівае на друз, на смецце і рассыпае яго, называючы ўсё гэта мастацтвам.

Разбурэнне вобраза ў сучаснай мадэрнісцкай літаратуры набывае абсурдныя формы. І чым больш недарэчныя, бяссэнсавыя славесныя ці проста гукавыя камбінацыі такі аўтар прыдумвае, тым больш ганарыцца сваімі «дасягненнямі», тым большых лаўраў чакае.

Часта ствараецца ўражанне, што нехта блукае ў фантастычным сне, а яго разважання не кантралююцца здаровым сэнсам. Для такога паэта каардынаты рэальнага зямнога быцця становяцца чымсьці ўмоўным, нерэальным і неабавязковым. Думкі яго лятаюць, як у стане паэтычнай бязважкасці, адарваныя ад выратавальнага ўплыву зямнога прыцягнення.

Бясспрэчна, у А. Разанава ўсяго гэтага яшчэ няма. Але ўжо ёсць такое разбурэнне фразы, такое драбненне думкі, вобраза, якія можна ўспрымаць як Імкненне Інтрыгаваць чытача загадкамі і рэбусамі, рапёнае якіх немагчыма ні для чытача, ні нават для самога аўтара. І ці не сімвалізуе лабірынт з апошняй паэмы зборніка («Паэма раўнавагі») той лабірынт, у якім бясконца можа блукаць паэтычная думка?

У кітэ А. Разанава сустрапаецца вобраз сейбіта, закліканага дарыць людзям шчасце. Але дабрыні сейбіт, перш чым выйсці ў поле, выбірае тое зерне, якое можа выпускаць да сонца гонкую сцяблінку і ўвянчаць яе важкім коласам.

Хацелася б, каб і сам паэт строга адбіраў для сябы зерне, з якога можна пачы хлеб ці нават рабіць манную кашу. Бо калі сець безразборліва, што трапіцца пад руку, то асот і іншае пустазелле можа заглушыць усё, што павінна карміць чалавеча, прыносіць яму карысць ці радасць.

Уладзімір КАЗБЯРУК.

КНИГА ПРА МАЙСТЭРСТВА

У сваёй працы І. Лепешаў увагу на адным, але вельмі істотным састаўным кампаненте мовы — на фразеалогіі, якая ў сістэме сродкаў мастацкага адлюстравання займае вядучую ролю. Сапраўды, адсутнасць у творы фразеалагізмаў ці слабае выкарыстанне гэтага найбагацейшага сродку мастацкай выразнасці пазбаўляе мову нацыянальнай своеасаблівасці, робіць яе бледнай і бясколернай, падобнай на п'яўдалы пераклад з чужой мовы.

І. Лепешаў. Фразеалогія ў творах К. Крапівы. Стылістычнае выкарыстанне фразеалагізмаў. Мінск: «Навука і тэхніка», 1978.

У гэтых адносінах творчасць народнага пісьменніка БССР Крапівы — надзвычай узяццяматэрыял. Выключнае багацце яго слоўніка, насычанасць твораў фразеалагізмамі, рэдкаснасць ужывання адных і тых жа выслоўяў, разнастайнасць прыёмаў індывідуальна-аўтарскага абнаўлення фразеалагізмаў — вось некаторыя з асаблівасцей творчай манеры К. Крапівы, пра якія гаворыцца ў манаграфіі.

На канкрэтных прыкладах аўтар даводзіць, што фразеалагізмы і ў звычайнай сваёй форме выступаюць яркім стылістычным сродкам. Але толькі нарматыўным, традыцыйным іх ужыван-

нем мастакі слова не абмяжоўваюцца. Яны абнаўляюць агульнанародныя выслоўі, вынаходліва выкарыстоўваюць іх патэнцыйнае багацце, закладзеныя ў самой прыродзе фразеалагізма, у супярэчнасці і неадпаведнасці паміж яго расчлянёнай формай і цэласным зместам. Абнаўлены, «амалоджаны» фразеалагізм робіцца вельмі эфектыўным, вельмі дзейсным моўным сродкам, атрымлівае непараўнальна большую сілу туды і новае эстэтычнае якасці.

У кітэ разглядаецца каля трыццаці прыёмаў стылістычнага выкарыстання фразеалагізмаў. Значная частка гэтых прыёмаў зусім не апісвалася ў нашым мовазнаў-

стве. Некаторыя з іх (напрыклад, замену кампанента іншым словам, укліненне, каламбурнае сутыкненне фразеалагізма і сугучнага з яго кампанентам слова, кантэмінацыя) можна лічыць, як сведчыць аўтар, больш-менш тыповымі, — яны сустракаюцца ў многіх пісьменнікаў. Другія ж выяўлены толькі ў творах К. Крапівы.

Амаль кожны прыклад, лінгвістычна прааналізаваны ў манаграфіі, — сведчанне выключнай вынаходлівасці сатырыка ў выкарыстанні фразеалагізмаў. Чытач яшчэ і яшчэ раз пераканаецца, што К. Крапіва сапраўды «не паўтарае ні каго-будзь са сваіх папярэднікаў і сучаснікаў, ні, як правіла, і самога сябе, кожны раз вынаходзячы арыгінальныя шляхі абнаўлення фразавых трафарэтаў».

Даследчык засяроджвае ўвагу чытача на многіх цікавых выпадках, калі фразеалагізм, выкарыстаны без парушэння яго формы, робіцца эксперыментальным цэнтрам даўняшага метафарычнага кантэксту, уздзейнічае на семантыку іншых слоў. Вось, напрыклад, якая сістэма вобразаў нібы вырастае з метафарычнага сэнсу фразеалагізма «таптаць у грязь»: «Ды няўжо ж так заўсёды і будуць ірваць адзіны другога з зубоў, таптаць другога ў грязь, каб самому вылезці з балота, стаўшы на спіну суседа?»

Дэталёвы ацаліз падобных з'яў знаёміць чытача з эстэтычнай функцыяй слова, са спецыфікай мастацкай літаратуры, з рознымі семантычнымі пераўтварэннямі, што занаюць словы і

фразеалагізмы, уключыўшыся ў сістэму вобразных сродкаў.

Чытач знайдзе ў кітэ і яшчэ шмат чаго новага, цікавага. Аўтар падрабязна разглядае фразеалагічныя варыянтнасці з рознымі яе тыпамі. У кітэ растлумачана пачатковае некаторых фразеалагізмаў, разглядаюцца аб'ект і аб'ём фразеалогіі, межы фразеалагізма, яго лексіка-граматычнае значэнне і спалучальнасць з кантэкстам...

З кітэ выразна бачыш, што новага і арыгінальнага ўнёс К. Крапіва ў развіццё мовы і стылю, ва ўзбагачэнне фразеалогіі літаратурнай мовы, якія вялікія заслугі яго ў асабніку скарбаў народнай мовы.

Васіль КАВАЛЕУ.
Гродна.

«Тэрыторыя Крошынскага сельскага Савета складае 54,3 квадратны кіламетр. Сядзі ўваходзіць 8 населеных пунктаў, дзе пражывае 1.832 чалавекі. На тэрыторыі сельсавета размешчаны ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга калгас «Перамога». Тут маецца чатыры клубы, чатыры бібліятэкі, фелічарна-адукацыйны і зубапрацэзна-зубалячэбны пункты, гандлёвы цэнтр, камбінат бытавога абслугоўвання, дзвецца магазінаў, сельскі Дом культуры, сярэдняя і тры пачатковыя школы.

Усім гаспадарчым і сацыяльна-культурным жыццём кіруе сельскі Савет Дэпутатаў працоўных. 3 25 дэпутатаў яго 18 працую непасрэдна ў сельскагаспадарчых вытворчасці, у гандлі і культурна-асветных установах».

(3 даекад.)

Рэказ Героя Сацыялістычнай Працы, старшын ордэна Працоўнага Чырвонага сцяга калгаса «Перамога» Баранавіцкага раёна
А. А. МАЦКОЎСКАГА з п'яццю калентарыямі.

Кажуць, некалі тут быў вялікі горад, дзе жылі вольналюбныя няскораныя людзі. Многа заважылі падыходзіла да яго муроў, аднак прыступам узайць не маглі. І усё ж пасля аднаго нашэсця і доўгай аблогі горад паў. Усіх яго жыхароў знішчылі, а горад спалілі. На месцы яго ўзнікла вёска. На раскрышаным месцы. Адсюль і Крошын. Так гэта было ці не, не скажу. Толькі цяга да свабоды перадацца тут з пакалення ў пакаленне, ды на палых яшчэ і зараз знаходзіцца свінчоўны карчэр. І вачышта шмат легенд ды паданняў пакідаюць старэйшыя малодцы.

Дваццаць гадоў жаджу я на авенных легендах вуліцах вёскі. Тут басаногі пастушок Паўлюк Багрым ганяў на пашу кароў, сядзеў над разгалістымі вербамі пірлівай Шчыры ў услахоўваўся ў неспі ракі. На краю вёскі, дзе яшчэ застаўся касцёлны мур, калісьці стаяла школа. Тут Паўлюк асіліў грамату. Тут ад настаўніка Рыгора Арлоўскага і Мацея Парфімовіча, а таксама ад суседа Казіміра Камінскага ўпершыню пачуў слова «вось», пераняў ад іх лепшыя чалавечыя якасці. Зыркнімі вачынямі бачыў несправядлівасць, што адбывалася навокал, той уніск, што чынілі паны над сялянамі, над ягонай сям'ёй. Прагна цягнуўся да паззі, да матчынага жылога слова. Побач жа размаўляў і асноўным на-польску. Паўлюк жа зачараваны быў «музыкай», як тады называлі беларускую, мовай. Вось на матчынай мове аднойчы і выліліся гэтыя радкі:

Бо ў Крошыне пан сардзіты,
Бацька кіямі забіты,
Маці тужыць, сястра плача,
Дзе ж ты пойдзеш, небарча?
Вялікі боль, нясцерпяная крыўда адчуваецца ў кожным радку.

Дзесяць каля стаўляў дзесяці гадоў адзяляюць нас ад верша Багрыма. Паўтара стагоддзі назал хады ў ён крошынскаю вулачкай, упойтай, каб не пачула чужое людзі, чытаў сам сабе вершы, дзе ўпаміналася і паўстанне крошынцаў, і цяжкая служба.

У цэхах па дарожчаванню парасят. Адна з лепшых аператараў свінагадоўчага камплексу А. Раманоўскага.

Цяжка ўявіць, якім быў Крошын у той час. Віхуры гадоў, войны не раз спалілі яго. Вёска ж вырастала на палышчах, імкнўлася да жыцця. Пазнаёміцца з Крошынам і не жыхарамі мне давалося дваццаць гадоў назал. Заецца, нічым адметным яна тады не прыцягла. Вёска як вёска, што абнаўлялася тады на беларускай зямлі. Шмат саламяных стрэх, несаманітых хат. Хіба, можа, тое вабіла да яе, што побач кланілася Шчыра, да на світанках у прырочным парку шчыравалі садамі і салатах, дзе давалося служыць яму праз гэтыя свабодалюбыя вершы.

Цяжка ўявіць, якім быў Крошын у той час. Віхуры гадоў, войны не раз спалілі яго. Вёска ж вырастала на палышчах, імкнўлася да жыцця. Пазнаёміцца з Крошынам і не жыхарамі мне давалося дваццаць гадоў назал. Заецца, нічым адметным яна тады не прыцягла. Вёска як вёска, што абнаўлялася тады на беларускай зямлі. Шмат саламяных стрэх, несаманітых хат. Хіба, можа, тое вабіла да яе, што побач кланілася Шчыра, да на світанках у прырочным парку шчыравалі садамі і салатах, дзе давалося служыць яму праз гэтыя свабодалюбыя вершы.

КАМЕНТАРЫЙ ПЕРШЫ

Калі А. Мацкоўскага абралі старшынёй калгаса, ён сказаў на сходзе:

— Вы ведаете прымаўку: «Дурны мужык хлеб вырошчае, а без хлеба жыве»? Даванне зробім, каб з нас так не койлі.

І людзі зрабілі. Узыходжанне калгаса пачалося ў 1963 годзе. Тады ў гаспадарні было атрымана на 11 цэнтнераў збытка з гектара, прыбытак жа калгаса склаў 800 тысяч рублёў. Для параўнання скажам, што зараз такая сума выдаткоўваецца штогод на пакупку запасных частак для рознай тэхнікі.

Поспех прыходзіў год ад году. Павялілася ўраджайнасць, расла эфектыўнасць жывялагадоўлі. За мінулыя пяцігодкі ў параўнанні з пярэдняй ураджайнасцю, зерневых навесілася на 62 цэнтнера, бульбы — на 30, ільновакапа — на 70 цэнтнераў. Прыбытак калгаса дасягнуў 11,3 мільяна рублёў. У першым жа годзе дзесяці пяцігодкі калгаснікі сабраў і сярэдні з гектара на 45,2 цэнтнера зерневых, 231 цэнтнер бульбы, 11 цэнтнера ільновакапа. Вытворчасць малака на 100 гектараў сельгасугоддзяў дзевяцера да 804 цэнтнераў, мяса — да 136 цэнтнераў.

Парошчванне вытворчасці прадукцыі — толькі адзін з клопатаў хлебаробаў. Не меншая ўвага звярталася на эканамічнае вывядзенне гаспадаркі, эфектыўнасць вытворчасці. Атрымаць прадукцыю любой пайны? Калгаснікі на гэта не маглі пайсці. Пачалі імкнуцца да таго, каб дабіцца найвышэйшых вынікаў пры найменшых затратах. Гэтаму садзейнічала высокапарадкуе спецыяльнае выкарыстанне тэхнікі, абсталявання, матэрыяльных і фінансавых рэсурсаў. І як вынік — высокая рэнтабельнасць. Яна складае 50 працэнтаў. Дарчы, у калгасе ўсе галіны сельгаспадарчай вытворчасці даюць прыбытак.

Эфектыўнасць калгаснай вытворчасці, як правіла, нізка там, дзе маля ўвагі надаецца пытанням эканомікі, дзе не аналізуюцца, не разлічваюцца затраты і вынікі працы. У калгасе ж «Перамога» дзейнічае яго праўдлівае абгрунтаванне разлікамі членаў

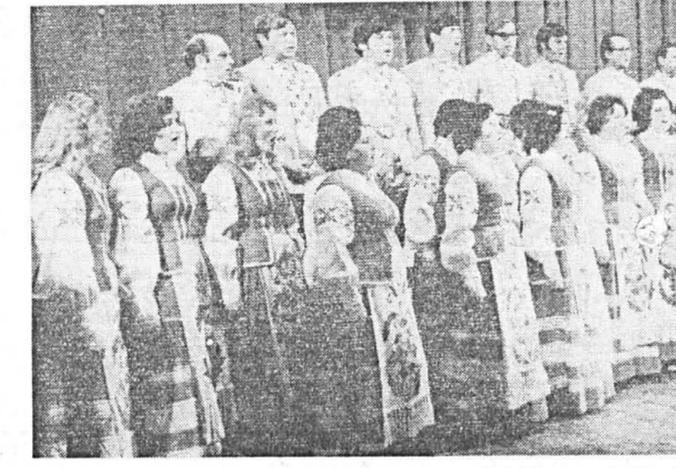
наў бюро эканамічнага аналізу. На яго падсудзілі, што адбываюцца штомесны, абгрунтаваныя вальнейшыя выдаткі на вышэйшую эфектыўнасць вытворчасці, выпрацоўваюцца рэкамендацыі, як лепш і больш рацыянальна выкарыстоўваць зямлю, матэрыяльныя і фінансавыя рэсурсы.

Магутным стымулам скарачэння расходаў на вытворчасць прадукцыі з'явіўся і Бригады гаспадаркі разлік. Ён умяшчальны займаўся калгаснікаў у канчатковых выніках работы.

Словам, для пад'ёму эканомікі калгаснікі рэалізуюць самыя глыбінныя рэзервы, пастаянна павялічваюць прадукцыйнасць працы, дабіваюцца рэнтабельнасці ў жывялагадоўлі і на вырошчванні культуры. Пагэтаму растуць даходы калгаса, з'яўляецца болейшая магчымасць выдзяляць значныя сродкі на сацыяльна-культурныя пераўтварэнні на вёсцы.

Вось чаму прыгажэ Крошын. Вось чаму на яго вуліцах з'яўляюцца дыхтоўныя дабра ў садзатах, дзе давалося служыць яму праз гэтыя свабодалюбыя вершы.

Выступае хор ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга калгаса «Перамога».

НАШЧАДКІ БАГРЫМА

САЦЫЯЛЬНЫ ПАРТРЭТ ВЁСКИ

мы і катэджы, асфальтуюцца вуліцы, з'яўляюцца ў зялёны ўбор дрэў і садыны.

КАМЕНТАРЫЙ ДРУГІ

Безумоўна, поспехі калгаса неаддзельны ад дзейнасці дэпутатаў сельскага Савета. Нават пакой старшын калгаса і старшын выканкома Крошынскага сельскага Савета знаходзіцца побач. Яны і працягваюць увесці ў дзейнасць і на пастаяннае выканкома сельскага Савета разглядаюцца найбольш важныя пытанні развіцця сельскагаспадарчай вытворчасці, бытавога і культурнага будаўніцтва на вёсцы, заслухоўваюцца справядліва аб рабоце выканкома, пастаянных камісій.

Дэпутаты, як правіла, з'яўляюцца перадавікамі вытворчасці. Сярод іх — Герой Сацыялістычнай Працы, бригадзёр Аляксандр Мітрафанавіч Бабо, дзяржа Ганна Юльянаўна Васільева, звышчашнае асабіста прыкладам яны натхняюць іных на выкананне планаў і сацыялістычных абавязанасцей.

Сельскаму Савету даводзіцца штодзённа вырашаць шмат спраў. І ў гэтым яму пастаяннаю дапамога аказваюць дэпутаты, члены пастаянных камісій, актыву.

Сельскі Савет накіроўвае пазгадны працоўны на больш поўнае выкарыстанне рэзерваў вытворчасці, павышэнне эфектыўнасці выдзялення гаспадаркі, паспяховае выкананне дзяржаўных плачаў і сацыялістычных абавязанасцей.

Дзейнай формай прыцягнення калгаснікаў да грамадскага жыцця з'яўляюцца сельскія камітэты. У вёсцы Крошын узначальвае яго Герой Сацыялістычнай Працы Аляксандр Мітрафанавіч Бабо. Клопаты сельскага ў асноўным скіраваны на паліпавенне санітарнага стану вуліц і дамоў вёскі, іх добраўпарадкаванне, ахову грамадскага парадку, выхаванне падрастаючага пакалення.

Згодна плану работы складаюцца агульныя сходы. Так, у Крошыне за апошні час абмеркаваны пытанні ўдзелу грамадзян у грамадскай вытворчасці, культурна-бытавым будаўніцтве, выхаванні дзяцей і падлеткаў, продажу насельніцтвам лішка сельскагаспадарчых прадуктаў дзяржаве.

Члены сельскага, дэпутаты Савета ініцыятарамі добраўпарадкавання вёскі. Былі засафальтаваны ўсе вуліцы, устаноўлена каля 2 тысяч метраў прыгожых плаццоў, заменены саламяныя стрэхі на шырферы. Ашальвалі і пафарбавалі 17 дамоў, насадзілі некалькі соцень дрэў.

Словам, давайце зойдем вась у гэты прасторны прыгожы дом. Тут жыве далей...

«У камітэце лініва адбыўся суд над крошынцамі...» — піша далей С. Аляксандравіч. — Пакарэнне было жорсткае: 31 чалавек прыгавораных праз строй, Камітэці, Ермакоўскі і Шышоўскі пакараны бізунатамі на 51 удару і сасланы на катаржныя работы ў Сібіру...

І вось мы ў доме сячкі Казіміра Камінскага — Аліны Іосіфаўны, палівада калгаса. Гаспадар дома Раман Канстанцінавіч Сабко — механізатар. Маюць трох дачок. Стаяць вучыцца ў 9 класе, Рома — у сямім, Пра — у пятым класе.

Утулілая чатырохпакатая даміна стаіць на самай ўзвышэння новай вуліцы. Газавыя палі на кухні, тэлефон, сучасныя мэбля і дываны, халадзільнік, тэлевізар (у доме іх два), радыёпрыёмнік, шафі з кнігамі скла-дзены ўраджанне гарадской кватэры. Руская печка, прыслана ля акон, стужы ў двары, роханне парасят, герганіне індэкоў, брэх сабакі гаворыць пра тое, што ўсё-такі мы трапілі ў вёску дом.

У сям'ю Сабко індэкоў прыбылі адразу два пяцігады. Нядаўна пасля доўгай хваробы памёрла маці Аліны.

А перад гэтым гаспаў бацька Раман Канстанцінавіч. Ведаў чалавек, што захварэў на невылечную хваробу, аднак казаў: — Не памру, пакуль не даведваюся, якою месца зойме на жыццё Раман.

Тады якраз ішло жыццё. І калі вяртаўся з работы сын, падмаўжае з ложка, глядзеў зачыталіся: маўляў, як? — Усё добра, — сукакойваў сын, — Гаў на першым месцы.

Раман Сабко быў першым на жыццё ў той год. Лепшым камбайнерам прызвалі яго і ў рэспубліцы.

У кватэры ёсць спецыяльны пакой, «музей Сабко», як жартоўна дамаўляюць. Тут — радыёпрыёмнік, тэлевізар, гадзіннік, электрабрытва — падарункі перадавому механізатару за выдатную працу.

Такія сям'я жыве тут. Працавітая, паважаная ў калектыве, дружная.

Па працы ж, кажучы ў нас, і плата. Сям'я механізатара Сабко атрымала ў мінулым годзе больш за 4 тысячы рублёў, то-ну абыжжа. Калі дадаць да таго, што ў хляве стаіць карова, два пароскі, маюцца куры і індэкі, вялікі сад па прыздэльным участку, можна сказаць, што жывуць заможна.

Заможнае жыццё прапалася ў хатах іншых крошынцаў. Калгаснікі «Перамогі» зараз жывуць лепш чым асобныя рабочыя. Так, як паведаміла ЦСУ Беларусі, сярэднегадавы зарплата рабочых і служачых на рэспубліцы ў 1975 годзе склала 1.614 рублёў. Гэта без дабавак і льгот з грамадскага фонду карыстання. Сярэднегадавыя пла-ты ў крошынскага трактарыста ў 1975 годзе была 2.067 рублёў, шафера — 1.597, даяркі — 1.878, жывялагадоўцаў — 1.187, свінаркі — 2.580 рублёў, калгаснікаў — 1.187 рублёў. Для параўнання скажам, што ў 1970 годзе яна складала: у трактарыста — 1.282 рублі, шафера — 1.258, даяркі — 1.565, жывялагадоўцаў — 1.564, свінаркі — 1.603, калгаснікаў — 987 рублёў.

Амалі ў кожнага з іх месца прысядзі-бны участак, карова, свінні, разнастайная птушкі. Крошынцы даюць лічкі гародніны і садавіны, працуюць малако і свініну.

У сельскім Доме культуры праводзіцца разнастайныя вечары, прыязджаюць мін-скія, маскоўскія і ленинградскія артысты. Тут ёсць свой хор, танцавальная група. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр. Дзеці крошынцаў зай-страдны аркестр.

рублёў. Ці многа гэта, калі ўлічыць тое, што калгаснікі атрымалі за год больш за 900 тысяч рублёў і каля 70 тысяч рублёў спецыяльна сельскай гаспадаркі (сроды не ўваходзіць зарплата ад высковай інтэнсі-фікацыі). Вось і выходзіць, каб купіць патрэб-ную рэч, трэба схаць ці ў Баранавічы, ці Мінск. Чаю б, скажам, у калгасе не арга-нізаваць магазін па заказам, як зроблена гэта на буйных прамысловых прадпрыем-ствах? Выдзяліць для гэтай мэты машыну, чалавечка. Калгаснікі маглі б павярнуць афармлены заказы на тавары і чакаць, па-куль іх не прывязучу дахаты.

У Крошыне не вельмі ахвотна развіваюцца са сваім рублём. Ці не знаходзіцца неабходнай рэчы, каб яе купіць, ці можа, увайшоў у звычай класічныя «у памоч-ты» Аднак, вялікі сумы, што называюцца, ляжаць «мертвым капіталам». У сельскім Савеце нам расказвалі такі выпадак. Аднаму маладому спецыялісту падміла чарга атрымаваць аўтамабіль. Старшын выка-лікаваў запытаў яго да сябе, павіншава-ў. Маўляў, маюцца стаці, ідзі ў ашмал-ную касу за гранямі. Спецыяліст нек памаўляў, потым гаворыць:

— Мне дадому трэба. Грошы ў мяне там... Дык, чаму ж ты не паклаў іх на раху-нак? — Не стрымала старшынца. — Ты ж аду-каваны свядомы чалавек... Каб выправіць стаўленне, каб грошы не ляжалі «мертвым капіталам», у калгасе мяр-куюць арганізаваць вылату зарплат праз ашмалную касу. Але гэта пакуль толькі планы...

Вялікі грошы часамі выпрацоўваюць у людзей негатыўныя рысы характараў. У адных — скавінасць, у другіх — разб-рачванасць. Магчыма, гэта таму, што не на поўную сілу выкарыстоўваюцца яшчэ вы-хаваныя фактары. Можа, ад таго, што не заважаюць сроды даведаныя людзі з ці-кавай лекцыяй іі дакладам. Мо таму, што не знайшлі яшчэ пастаянную працую і раз-настайныя новыя абразы. Не багаты кніж-ны фонд у бібліятэцы. У вёсцы, па сут-насці, нельга купіць новую кнігу. Абе-жывана падліска на многія газеты і часо-пісы. Не заўсёды адбываюцца патрэбныя сённяшняга дня і работнікі культурна-ас-ветных устаноў.

Такія пазіравыя ўзніклі, калі мы пазна-міліся з жыццём крошынцаў, з сям'ёй Саб-ко. Заможна і культурна жывуць людзі вё-скі. А маглі б яшчэ больш культурна...

Завялі Крошын славіўся сваімі кавалямі. З пакалення ў пакаленне перадавалі яны сваё майстэрства. Адмысловым кавалем быў і Паўлюк Багрым. Яшчэ і зараз у бы-лым касцёле захоўваецца вялікая лоўра, зробленая рукамі мастака-самавучкі. Гэта круглы падсвечнік з цікавымі і арыгіналь-нымі ўпрыгожваннямі, на круглай раме — жаўручкі ў імавітым паўле і бутоны кветак, якія зладзена на васьмь-восем распасуянца.

Багата на таленавітых майстроў наша вёска. Славіцца калгас механізатарамі і кавалямі, жывялагадоўцамі і палівадамі. Больш чым 100 чалавек маюць за працу ордэны і медалі. Трое — Герой Сацыялістыч-най Працы. Яно і не дзіва: адукаваным чалавек лёгчэй працаваць, спосціжы са-крэты тэхнікі. Калі раней у Крошыне нісь-меньш людзей былі адзінкі, то зараз з 523 чалавек — 62 закончылі альбо заканчваюць вышэйшыя навуковыя ўстановы. Усё больш моладзі застаецца ў калгасе пасля заканчэння школы. Вось і ў мінулым годзе 8 чалавек са школы прыйшлі да нас на пра-цу. Хаця трэба сказаць, што моладзь у нас не вельмі прывываюцца.

Чаму моладзь не ахвотна застаецца ў вёсцы? Чаму з больш чым двух дзесяткаў чалавек, што заканчвае штогод школу, у 1975 годзе засталася толькі трое, у мінулым годзе—8? Заецца, і заробак тут добры, і створаны ўсе ўмовы для працы і адпачы-нку? Ці, можа, не хапае вакансій для мала-дзкі спецыялістаў? Не! Людзі патрэбны і ў паліваводства, і ў жывялагадоўлі, і ў кі-раванні тэхнікай. Дык чаму моладзь едзе ў горад?

Аліны лічаць, што гэта натуральны пра-цэ. Маўляў, адкуль жа браць людзей на новыя прадпрыемствы?

Іншыя спецыяляцыя на праблеме ў пра-фесіянальным выхаванні школьнікаў, на не-дастатковай прапагандаў вавагі і любі да бачкоўскіх заняткаў. Дзеці і падлеткі ма-раць быць камянаўтамі, геалагамі, маста-камі, урачамі — прафесій праслаўленых, авенных арэлом романтикі. І ніхто не рых-туе сябе да вырошчвання хлеба, да догля-ду жывёлы.

Трэція кажучы, што моладзь хоча мець свабоду ад клопатаў пра ўласную гаспадар-ку. Адпрацаваў, маўляў, восьмь гады і зай-майся, чым хочаш. Не прыцягвае іх і высо-кі заробак і поўны кублы сала.

Не будзем аспрэчваць гэтыя думкі. У той

КАМЕНТАРЫЙ ЧАЦВЕРТЫ

Чаму моладзь не ахвотна застаецца ў вёсцы? Чаму з больш чым двух дзесяткаў чалавек, што заканчвае штогод школу, у 1975 годзе засталася толькі трое, у мінулым годзе—8? Заецца, і заробак тут добры, і створаны ўсе ўмовы для працы і адпачы-нку? Ці, можа, не хапае вакансій для мала-дзкі спецыялістаў? Не! Людзі патрэбны і ў паліваводства, і ў жывялагадоўлі, і ў кі-раванні тэхнікай. Дык чаму моладзь едзе ў горад?

Аліны лічаць, што гэта натуральны пра-цэ. Маўляў, адкуль жа браць людзей на новыя прадпрыемствы?

Іншыя спецыяляцыя на праблеме ў пра-фесіянальным выхаванні школьнікаў, на не-дастатковай прапагандаў вавагі і любі да бачкоўскіх заняткаў. Дзеці і падлеткі ма-раць быць камянаўтамі, геалагамі, маста-камі, урачамі — прафесій праслаўленых, авенных арэлом романтикі. І ніхто не рых-туе сябе да вырошчвання хлеба, да догля-ду жывёлы.

Трэція кажучы, што моладзь хоча мець свабоду ад клопатаў пра ўласную гаспадар-ку. Адпрацаваў, маўляў, восьмь гады і зай-майся, чым хочаш. Не прыцягвае іх і высо-кі заробак і поўны кублы сала.

Не будзем аспрэчваць гэтыя думкі. У той

ці іншай меры яны справядлівыя. Аднак тут ёсць і іншыя прычыны. Праўдлівае калгасе лічаць за лепшае ўзяць на работу вопытнага спецыяліста, чым вучыць, выхоўваць бля-дую школьніка. Заробак добры, жылля буд-дзецца шмат, дамоў «спераніць» любога спецыяліста. Таму на першым ж стону жаюць тут «адыходную» кожнаму, хто па-жадае. Маўляў, пазэдзі на свету, паглядзі, хай з тебе выкуць чалавек, тады можаць вяртацца. Многі ж гэтак і зрабілі. Пазэдзі-талі на свеце і вярнуліся. Можа, таму ў ніколі няма добрых кабінатаў па вымуш-ленай сельскагаспадарчай тэхнікі, моладзь разам з атэстатам сталасці не атрымлівае насадавання, як гэта робіцца ў многіх мес-цах, аб атрыманні прафесіі. А без спецыяль-насці, які ты спецыяліст на вёсцы? Паходзіць моладзі чалавек некалькі дзён на працу і збіраецца ў дарогу за спецыяль-насцю. Тут жа яе не атрымаеш.

Ці правільны такі падыход? У праўдлівай калгасе лічаць, што правільны. І дарэмна лічаць, што правільны...

Наш Крошын мяшчына на вачах. Вы-растаюць новыя дзяды, грамадскія буднікі. На прамысловую аснову пераходзіць сель-ская гаспадарка. Усё яшчэ выяўляюцца на вёсцы рысы гарадскога жыцця. Гадоў-нае ж — вельмі змяніўся сам калгаснік. Гэта — адукаваны, палітычна свядомы ча-лавек. Напоўнілася новым сацыяльным ме-стам яго праца, стала мэтанакіраванай, на-цэльнай. Праца не дэста праца, а каб была яна цікавай, каб меўся элемент творчасці, дзе б былі бачны пошук, натхненне. Усё больш тэхнікі набывае калгас.

16 лютага 1977 года ў Мінску пачне сваю работу чарговы X з'езд мастакоў Беларусі. З'езд падвядзе вынікі работы творчага саюза за апошнія чатыры гады і намеціць шляхі далейшага развіцця беларускага выяўленчага мастацтва.

Мінулае чатырохгоддзе для беларускіх мастакоў было часам значных падзей і здзяйсненняў. Разам з усёй краінай майстры беларускага выяўленчага мастацтва падвялі вынікі дзеячай працы. Натхнёныя рашэннямі XXV з'езду КПСС, поўныя рашучасці аддаць свае творчыя сілы для рэалізацыі яго прадвызначэнняў, яны намецілі новыя рубяжы развіцця беларускага выяўленчага мастацтва.

Азіраючыся на пройдзеныя гады, беларускія мастакі могуць з упэўненасцю сказаць, што за гэты час ішчэ больш умацаваліся сувязі мастакоў з жыццём, што ўсё больш з'яўляецца змястоўных і эмацыянальных твораў, прысвечаных нашаму сучасніку. Больш смелым і мэтанакіраваным становіцца творчы пошук нашых мастакоў.

Агульная атмосфера, якая склалася ў апошнія гады ў сувязі з клопатамі партыі аб развіцці савецкай культуры, стварае ўсе ўмовы для яе далейшага росту.

Мы, беларускія мастакі, вельмі добра адчуваем гэтыя клопаты. Пастанова ЦК КПБ «Аб мерах па далейшаму развіццю выяўленчага мастацтва ў рэспубліцы» стварыла, як ніколі, спрыяльныя ўмовы для яго развіцця. Умацавана матэрыяльна-творчая база. Вялікі атрад мастакоў нашага саюза атрымаў новыя творчыя майстэрні. Каля 150 мастакоў палепшылі свае жыллёвыя ўмовы. Урад рэспублікі выдзяляе значныя сродкі на развіццё выяўленчага мастацтва, клопацца аб яго папулярнасці і прапагандзе.

Гэтыя клопаты абавязваюць нас, мастакоў, усмярня павышаць адказнасць да сваёй працы.

Беларускае выяўленчае мастацтва ўзбагацілася творами, якія атрымалі шырокую вядомасць не толькі ў рэспубліцы, але і за яе межамі. Многія творы адзначаны міжнароднымі, усеагульнымі і рэспубліканскімі прэміямі, дыпламамі і медалямі.

Больш маляўнічай і разнастайнай стала палітра жывапісаў, ускладніліся задачы майстроў кніжнай і станковай графікі, плаката. Скульптары ўсё часцей бяруцца за складанымі шматфігурнымі кампазіцыямі, звяртаюцца да даўгавечных матэрыялаў. Вялікае распаўсюджанне атрымалі вярж, чаканка, мазаіка.

Агульнанароднае прызнанне заслужылі пабудаваныя ў Беларусі мемарыяльны комплекс «Прачы» (Ушацкі раён Віцебскай вобласці), манумент савецкай маці-патрыётцы ў Жодзіне, помнік беларускаму першадрукару і гуманісту Ф. Скарыну ў Полацку.

Важнымі этапамі ў развіцці выяўленчага мастацтва рэспублікі з'явіліся такія выдатныя падзеі, як XXV з'езд КПСС і XXVIII з'езд КПБ;

ніка і стваральніка, але справа не толькі ў тэматычнай накіраванасці большасці твораў, а ў тым, што мастакі больш эмацыянальна ставяцца да аб'екта сваёй творчасці. Імкнучыся больш глыбока зразумець і перажыць падзеі нашага часу, глыбока ўнікнуць у характар героя. Імкненне як мага больш поўна і змястоўна перадаць духоўнае аблічча людзей працы — такая творчая пазіцыя нашых мастакоў.

касаюцца: кансультацыі, абмеркаванні выставак, творчыя семінары і камандзіроўкі, паездкі ў складзе груп на новабудуёлі Беларусі, вучоба на семінарах у сістэме партыйнай асветы і г. д.

Мінулая рэспубліканская выстаўка «Маладосць краіны» паказала, што ў наша мастацтва актыўна ўліваецца таленавітая творчая моладзь. Таму не выпадкова, што прадметам асаблівай увагі праўлення Саюза мастакоў БССР з'яўляецца ўдасканаленне работы з творчай моладдзю. Пастанова ЦК КПБ «Аб рабоце з творчай моладдзю» — яркае выяўленне клопатаў партыі пра заўтрашні дзень нашай культуры і мастацтва, пра маладую мастацкую інтэлігенцыю — з'явілася важнейшым дакументам у справе выхавання моладзі, фарміравання яе светапогляду, уздыму мастацкага майстэрства.

Работа, праведзеная мастакамі Беларусі за 1973—1976 гады, сведчыць аб далейшым уздыме прафесійна-майстэрства, аб павышэнні дзейнасці мастацтва ў ідэйна-эстэтычным выхаванні народа.

Наперадзе ў мастакоў Беларусі вялікае поле дзейнасці і пошукаў. Гэта — работа над новымі творами да выстаўкі, прысвечанай 60-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, стварэнне помнікаў і мемарыялаў, праектаў мемарыяльнага комплексу ў Мінску, мастацкае афармленне метро і г. д.

X з'езд мастакоў рэспублікі намеціць меры для ажыццяўлення гэтых задач, якія ставяць перад намі партыя і час.

Для нас, савецкіх мастакоў, няма больш ганаровай задачы, як удзельнічаць сваёй творчасцю ў стваральным жыцці народа, няма большага шчасця, як праўдзіва і ярка паказаць нашу сацыялістычную рэчаіснасць, сцвярджаць у сваіх творах велічыню камуністычных ідэяў.

Поўныя пачуцця высокага гонару за нашу вялікую Радзіму, за нашу Камуністычную партыю, мы, мастакі Савецкай Беларусі, аддадзім усе свае сілы, увесь свой талент служэнню роднаму савецкаму народу, справе далейшага росквіту мастацтва сацыялістычнага рэалізму. Мы і падалей будзем актыўнымі памочнікамі партыі ў справе пабудовы самага гуманнага і прагрэсіўнага грамадства на зямлі — камунізму.

В. ВЯРСОЦКІ,
адказны сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР.

ДА НОВЫХ ЗДЗЯЙСНЕННЯЎ

святаванне 30-гадовага юбілею Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, якім беларускія мастакі прысвяцілі новыя, значныя творы.

За справядна перыяд была праведзена значная работа ў галіне прапаганды беларускага выяўленчага мастацтва. Выконваючы пастанову ЦК КПБ «Аб мерах па далейшаму развіццю выяўленчага мастацтва ў рэспубліцы», Саюз мастакоў БССР значна актывізаваў выставачную дзейнасць. Было паказана больш чым 400 рэспубліканскіх, абласных, перасоўных, групавых, персанальных і іншых выставак. Найбольш значнымі з'явіліся выстаўкі «Беларускае выяўленчае мастацтва. 1945—1973», «Беларусь сацыялістычная», «30 год Перамогі», выстаўкі, прысвечаныя Дням беларускай культуры ў Літве і на Украіне, выстаўка беларускага жывапісу, графікі і шкла на ВДНГ СССР, на якой 32 мастакі былі ўзнагароджаны дыпламамі і медалямі ВДНГ СССР.

Актывізацыя творчай дзейнасці ў абласных арганізацыях Саюза мастакоў БССР, узросшы ўзровень ідэйна-мастацкай якасці твораў дазволілі арганізаваць у Мінску выстаўку работ мастакоў Брэсцкай, Віцебскай, Гродзенскай, Гомельскай і Магілёўскай абласцей. Рапартам беларускіх мастакоў XXV з'езду КПСС і XXVIII з'езду КПБ з'явілася рэспубліканская выстаўка «Слава працы». Яна паказала пэўную артыманіцыю мастакоў на сучасную тэматыку, на зварот да вобраза нашага сучасніка — працаў-

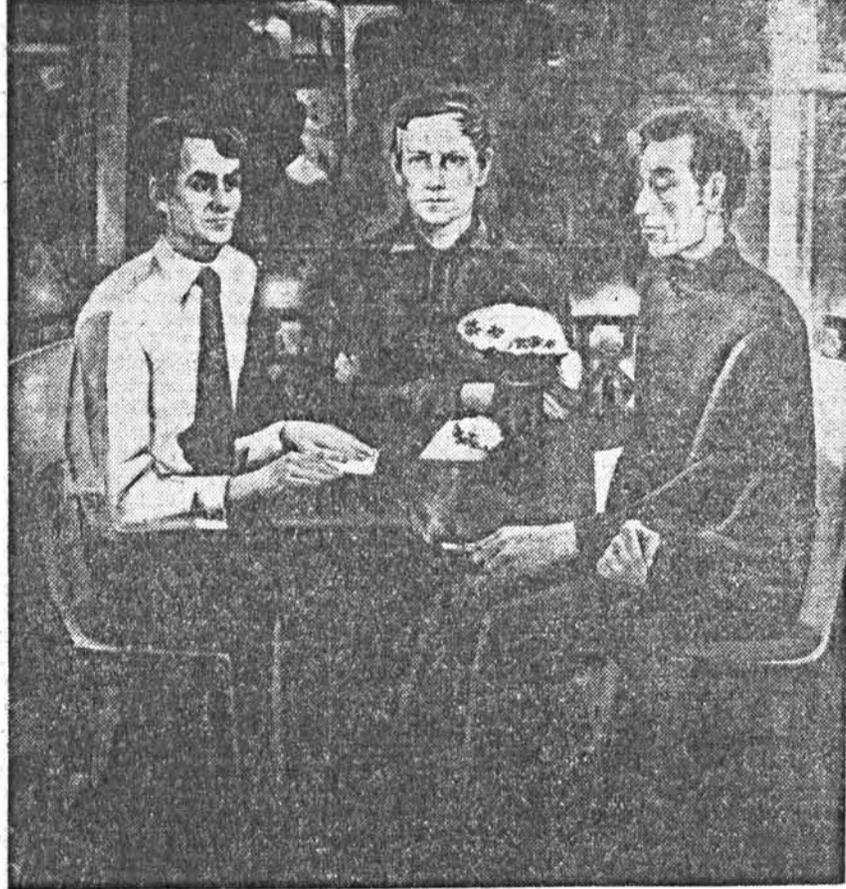
Істотным з'яўляецца і шырокае выйсце беларускага мастацтва на ўсеагульную і міжнародную арэны. Агляды беларускага мастацтва ў Маскве, Літве, на Украіне, выстаўкі беларускай графікі і жывапісу ў Італіі, Індыі, ГДР, Польшчы, Чэхаславакіі, Даніі, Аўстрыі, Балгарыі, ФРГ прадеманстравалі жыццёвую сілу нашага мастацтва.

У сувязі з адкрыццём Палаца мастацтваў у Мінску і арганізацыяй Дырэкцыі выставак значна ўзраслі магчымасці прапаганды выяўленчага мастацтва. Саюзам мастакоў БССР за справядна перыяд падаравана арганізацыям, школам, воінскім часцям і прамысловым прадпрыемствам больш чым 350 твораў мастацтва. За апошнія гады беларускія мастакі сталі пастаяннымі гасцямі на заводах і фабрыках, у калгасах і саўгасах, на ўдарных будоўлях, у воінскіх часцях. У выніку работы шэфскіх груп з'явіліся творы, якія ўслаўляюць прыгожасць савецкага чалавека, прыгожы свет пачуццяў працаўнікоў прамысловасці і сельскагаспадарчай вытворчасці. Акрамя творчай работы, мастакі аказвалі шэфскую дапамогу клубам, дамам культуры, чырвоным куткам, расказвалі аб сваёй творчасці, арганізавалі заняткі па выяўленчаму мастацтву.

Адной з асноўных задач Саюза мастакоў з'яўляецца клопат аб ідэйным і творчым росце маладых мастакоў. У саюзе створана аб'яднанне маладых мастакоў і мастацтвазнаўцаў, дзе вядзецца разнастайная работа з

Л. Дударэнка. Камсамольска-маладзёжная брыгада вадзіцеляў МАЗаў Міналея Леуса.

Л. Шчамялёў. Працаўнікі муз.

«Магазін «Адзенне мужчынскае, дамскае і дзіцячае» змяшчаў пад вялізнай шыльдай, якая займала ўвесь двухпавярховы дом. На шыльдзе былі намалеваны дзесяткі фігур: жаўта-тварыя мужчыны з тонкімі вусікамі, у футрах з адхінутымі тварынямі крыссямі, жанчыны з муфтамі ў рукавах, каратнаюга дзеці ў матроскіх касцюмчыках, дзючаты ў чырвоных хусцінках і панурныя гаспадарнікі, што пагрузіліся па самыя клубы ў фетравыя боты.

Уся гэтая прыгажосць разбівалася аб маленькую паперку, што была прылеплена да ўваходных дзвярэй магазіна: «Штаной няма».

Мы яшчэ вернемся да гэтай вітрыны з неўміручага Ільфа-Іят-роўскага «Залатога цяля». А цяпер, каб адразу ўвесці чытача ў курс нашай гаворкі, дамо яму трохі статыстыкі. У Мінску — больш чым 700 прамтварных і прадуктовых магазінаў. Большы магазін мае шыльду 1, у сярэднім, чатыры-пяць вітрын. Кожная, лічы, не менш чым тры метры. Перамножылі. Вынік: калі паставіць усе вітрыны ў адну лінію, дык выцягнуцца яны аж на дзесяць кіламетраў.

Уяўляеце — дзесяць кіламетраў сучаснага чыстага (і не вельмі чыстага) шкла. А што за тым шклом? Ох, рознае...

Але перш чым перайсці да гэтага «рознага», паспрабуем высветліць, што такое вітрына наогул, або, ужываючы навуковую тэрміналогію, — якую функцыянальную нагрузку яна нясе. У кніжцы «Гандлёвая рэклама ў Беларускай ССР», якая толькі-толькі выйшла ў свет, гаворыцца, што «вітрына — гэта сканцэнтраваны паказ таго, чым гандлюе магазін, найбольш натуральны спосаб прапаганзы тавараў». І яшчэ, што вітрынная рэклама «адшуквае шляхі ўздзеяння на пакупніка: на розум, на пачуцці або на тое і другое адначасова».

Адамо ад сябе, што вітрына яшчэ і аддзелная ад эстэтыкі горада, яе частаўны і немагаворны кампанент.

Аб'ектам нашага даследавання мы выbralі менавіта сталіцу. Давайце поглядзім на Мінску ў пошуках вітрыны, якая адразу ўзбудзіць наш розум або ўсхваляе пачуцці, а калі пашанцуе, дык «тое і другое адначасова».

Прыгадалася, што старшы інспектар упраўлення арганізацыі гандлю Міністэрства гандлю БССР Мікалай Сямёнавіч Кавалёў — ён куріруе рэкламу ў рэспубліцы — і дырэктар Беларускага мастацка-вытворчага камбіната «Белгандальрэклама» Фёдар Паўлавіч Фокін з вялікім захапленнем гаварылі пра вітрыны Цэнтральнага ўнівермага «Мінск», якія аформіў «сам М. Самараў» — вядучы мастак камбіната.

Ну, што ж, пойдзем у ЦУМ. Дырэктар яго Г. Сухі з гонарам наведанаму нам, што ўнівермаг штогод выдаткоўвае на рэкламу 70 тысяч рублёў, значная частка гэтай сумы прыпадае менавіта на афармленне вітрын. Яму, дырэктару, усе дваццаць пяць цумаўскіх вітрын надзвычай падабаюцца, яны прыцягваюць увагу эстэтыкай, прыгажосцю і, галоўнае, даюць уяўленне аб багатым выбары тавараў.

Ну, што ж, магчыма, гэта той выпадак, калі ад густа не спрачаюцца. Хаця... Мне, напрыклад, тая абстрактная шыкоўная манекенная прыгажуня, што сядзіць на месцы, ахутаная з галавы да ног у бліскуючую элачную мішуру, падалася ўзорам не вельмі тонкага густу, як і варыяцты з інтымных дэталей жаночага туалету ў суседніх вітрынах. Вітрыны гэтыя навагоднія і тут было як праявіцца мастакоўскай выдумцы і фантазіі, калі б ён звярнуўся, скажам, да фальклору, казкі, а можа, і проста да вобраза сучаснага змовага горада.

Мо мы залішне сурозылі ў ацэнках? Мо пры выбары афарміцельскай ідэі мастак павінен кіравацца тут не эстэтычнымі, а толькі прамаматычнымі меркаваннямі?

Калі я пацікавіўся ў кіраўнікоў ЦУМа, чаму ў адной з вітрын выстаўлена адразу дваццаць пяць пар абутку з дэлікамі, на якіх стаіць цана — гэта ж не магазінная паліца — на мне паглядзелі, як ча немаўля, і далі зразумець, што я безнадзейна адстаў ад сённяшніх патрабаванняў, якія ставяцца перад гандлёвымі арганізацыямі. Маўляў, пакупнік павінен выбраць сабе тавар ужо ў вітрыне. А дырэктар магазіна «Чаравічкі» Б. Антропава выказалася яшчэ больш пэўна:

— Мне не цікавіць, прыгожая ці непрыгожая ў нас вітрына, галоўнае, каб людзі ўжо з вуліцы бачылі, які абутак мы прадаем.

Заўважым у дужках, што дырэктар быў шчыры — адзіным упрыгожаннем адной з цэнтральных вітрын да самых апошніх дзён была грубая фанерная скрыня, з якой сіратліва тырчэла зялёная прымула...

Адным словам, поўны прымат зместу над формай. Інакш нельга, інакш, разумееце, магазін «прагарыць», сарве план таваразвароту...

Дык вось, возьмем на сябе смеласць сказаць, што ў дадзенай сітуацыі ўсё гэта ў значнай ступені фікцыя.

Я пацікавіўся ў М. Кавалёва, ці вивучалі калі-небудзь у Міністэрстве

Не, вядома. Толькі я за разумны надыход да гэтай справы. Скажам, чаму трэба выстаўляць у вітрынах гастронама, што на плошчы Перамогі, адразу 50 банак згушчонага малака, або 30 каробак малочнай сумесі «Малыш»? Яны што-небудзь кажуць пра асартымент тавараў у магазіне? Ці можа, выгляд гэтых пірамід з банак дастаўляе эстэтычную асалоду? Дарэчы, не лішнім будзе заўважыць, што таварныя вітрыны прыносяць прадуктовым магазінам немалыя страты. — час ад часу прадукцыю, якая там выстаўлена, даводзіцца знісваць, бо яна псуецца.

Адным словам, я за вітрыну малюўнічую, кідную, зробленую з фантазіяй, густам. Каб яна была з'явай у

МУЗА І ГАНДАЛЬ

гандлю такое пытанне, як эфектыўнасць, аддача рэкламы, у прыватнасці, вітрынай. Аказваецца, ніколі. Тады я сам правёў маленькі вопыт. У той жа цумаўскай вітрыне «выбраў» сабе адзін з трох ці чатырох мужчынскіх касцюмаў, якія тут выстаўлены. Цёмна-зялёны, у палосачку. Цана 97 рублёў. Потым пайшоў у секцыю мужчынскага адзення і папрасіў прадаўшчыцу паказаць мне менавіта гэты касцюм. Жанчына, а гэта была намесніца загадчыка секцыі А. Кузьміч, спачатку ад здзіўлення, здаецца, страціла мову.

— А якая памеру, чыёй вытворчасці? — засыпала яна мяне пытаннямі.

Я спакойна растлумачыў, што, натуральна, памацаць, паглядзець яго не змог. Жанчына нервова засмяялася:

— Колькі гадоў працую тут, а з такім выпадкам сустракаюся ўпершыню. У нас вісць больш чым тысяча касцюмаў, сярод іх, можа, даўно і няма таго, што на вітрыне...

Прыблізна такі ж дыялог адбыўся ў мяне і з загадчыцай секцыі абутку Т. Ворбут. Дзіўна, — калі на вітрыне вісели дэлікі з даной, дык тут іх наогул не было. Шукаць цяму, аказваецца, трэба на падэшве ці на падкладцы. З пяці фасонаў тупляў, якія я выбраў з вітрыны, майго памеру ў наяўнасці была толькі адна пара.

Я пацікавіўся ў А. Кузьміч Т. Ворбут, ці не падае колькасць пакупак у іх секцыях, калі, скажам, вітрыны пераафармляюцца (іх тады зацягваюць шторамі). На тварах абедзвюх жанчыні — непадробнае здзіўленне, відаць, ад майёй наўнасці. Потым смяюцца:

— Ну, вядома ж, не, было б чым гандліваць...

На гэтым эксперымент мой не скончыўся. Тут жа ў ЦУМе я задаў дзесяці пакупнікам у розных секцыях адно і тое ж пытанне: ці надштурхнула іх зайсці ў магазін вітрына? Усе яны два інжынеры, адзін урач, тры настаўніцы, трое работых і адзін пенсіянер адказалі адмоўна.

Такое ж пытанне з такім жа ўвогуле вынікам я зрабіў у магазіне мужчынскага адзення № 151 магазіне «Спорт» — абодва на Ленінскім праспекце.

На думку дырэктара «Спорту» А. Кірылінскай сам прыцифраваны афармлены вітрын толькі з тавараў мае свае загані. Вітрына пераафармляецца адзін-два разы ў год, тавары ж мяняюцца ў магазіне куды часцей. Вось і атрымліваецца, што на вітрыне ёсць, а ў магазіне няма. Бывае, што пакупнік патрабуе, каб яму далі тавар з вітрыны. Адмовіць ніхто не мае права. Але ж забяры тут адну — дзве рэчы і парушыцца ўсё кампазіцыя.

Я ЧУЮ ўжо абурэнне таго-сяго з чытачоў — значыць аўтар супраць таварнай вітрыны? А мо яму падабаюцца муляжы — каўбасы з пап'е-манш, кардонныя чаравікі, бутэлькі з соллю замест малака?

мастацкім абліччы горада, ды яшчэ такім, як Мінск.

Вядома, лёгка даваць парады, цяжэй іх выконваць. І ўсё ж я рэзюмю надаляцца сваім роздумам наконт закранутых праблем.

Як вядома, маналогію на рэкламу, у тым ліку і вітрынную, у нас трымае Беларускае мастацка-вытворчае камбінат «Белгандальрэклама». Мы доўга гутарылі з яго дырэктарам Фёдарам Паўлавічам Фокіным. Настроены ён вельмі аптымістычна. Камбінат з году ў год нарошчвае аб'ём работ. Калі, напрыклад, у 1973 годзе іх было выканана на 2.710 тысяч рублёў, дык летась — на 5.145 тысяч.

— Наш камбінат — адзін з лепшых у краіне, — падсумаваў Фёдар Паўлавіч.

Ну, што ж, можа, колькасць паказчыкі тут сапраўды неаблагі. Вуць толькі летась камбінат атрымаў паўтара мільёна рублёў прыбытку. Адным словам, багатая арганізацыя.

Чаму ж тады большасць вітрын, афармленых «Белгандальрэкламай», выглядаюць так непрыгожа, сумна, неэстэтычна? Ніколі не здагадаешся, чым кіраваліся камбінатаўскія мастакі, афармляючы той ці іншы магазін. Хутчэй за ўсё колькасцю грошай і наяўнасцю матэрыялу.

Дом абутку, што на Ленінскім праспекце. Уздоўж праходу тут настаўлены авальныя карыбы, задраніраваныя знутры шоўкам. Але што шоўк — пара-другая абутку, якая тут выстаўлена, акаймавана яшчэ экзатычнымі кветкамі. Праўда, яны даўно выгаралі, запылліся, але ўсё роўна выглядаюць вельмі шыкоўна.

Хаі даруе мне чытач за іранічны тон, але як тут утрымацца, асабліва калі даведзешся са слоў намесніка дырэктара магазіна В. Гельскага, што ўвесь гэты шык каштаваў каля 5 тысяч рублёў.

Мы ўжо ўспаміналі пра адну з вітрын абутковага магазіна «Чаравічкі», дзе стаіла фанерная скрыня з хатняй расліннай. Відаць, пад рукою ў афарміцеля была толькі фанера?.. Чаму, напрыклад, у вітрынах гастронама на плошчы Калініна выстаўлены слайды з апетытнымі каўбасамі і іншымі смачнымі рэчамі, а ў гастронаме на рагу Ленінскага праспекта і Камсамольскай вуліцы на праходных з вітрыны глядзяць пустыя брудныя фанерныя канструкцыі? (На адной з іх пад надпісам «Іралануем да стала» стаіць вазончык з каліўцам). Чаму ў вітрынах магазіна мужчынскага касцюма (вугал Ленінскага праспекта і вуліцы Валадарскага) дамунуе рэклама гальштукаў, хаця выбар іх у магазіне невялікі, а прадаюць тут у асноўным касцюмы? Чаму?..

Гэтыя «чаму» можна працягваць бесконца.

Асобная размова пра вітрыны дзесяткаў і дзесяткаў магазінаў, атэлье, цырульніў, ашчадных кас, аптэк, якіх наогул не датыкалася рука мастака-афарміцеля.

О, гэтыя вітрыны-сцены ад падлогі да столі. Не магазін, а чыёй аква-

рыум. Праўда, у вышэй памалёнай кніжцы гаворыцца, што «сучаснае ашкленне дазваляе свабодна аглядаць інтэр'ер магазіна з вуліцы. Дзейсным элементам рэкламы з'яўляецца сам рух пакупнікоў у магазіне, сталажы, горкі, цяжкакі, на якіх ляжыць тавар».

Мо і так, мо сапраўдм, убачыўшы з вуліцы чаргу, чалавек памкнецца ў магазін пацікавіцца, за чым стаіць... Ды бяда ў тым, што вітрыны-сцены ў большасці гастронамаў і ўнівермагаў застаўлены тымі ж «стэлажамі, горкамі, цяжкакімі». Да таго ж павернуты яны да вуліцы «тыламі», як правіла, не вельмі маляўнічымі. Прайдзіцеся ўздоўж вітрын аднаго з самых вялікіх гастронамаў горада — «Сталічнага», гастронама, што на вуліцы Радыстаў, ГУМа з боку вуліцы У. І. Леніна, магазіна-салона Мастацкага фонду БССР па Ленінскім праспекце... Самае цікавае, што адкрыцця вашаму воку — гэта спіны касіры, абрыўкі паперы, пустыя скрынкі, каробкі і г. д.

Фёдар Паўлавіч паскардзіўся мне на архітэктараў, якія ў апошні час праектуюць менавіта такія вялікія вітрыны ў адно шкло. Для рэкламнай выкладкі тавараў тут няма месца. Магчыма, ён мае рацыю. Але выйспе заўсёды можна знайсці. Малюнк, фатаграфіі, дыяпазітывы, слайды — хіба ўсё гэта нельга з паспехам ужыць і пры такіх вітрынах? Але ж увесь гэты выяўлены матэрыял, ды яшчэ высокага мастацкага ўзроўню, трэба ўмець зрабіць...

Хто ж усё-такі ў нас вызначае рэкламнаю палітыку? Ствараецца такое ўражанне, што ніхто канкрэтна. «Белгандальрэклама», па сутнасці, выступае ў ролі падрачыка. У Міністэрстве гандлю падыход да рэкламы, як відаць, чыста прамаматычны. Мастакі?

Мікалай Сцяпанавіч Кірылаў, старшыня секцыі афарміцельскага мастацтва Саюза мастакоў БССР, з яким я гутарыў, сказаў, што яны да гэтай справы ніякага дачынення не маюць. Сярод 40 мастакоў камбіната «Белгандальрэклама» няма ніводнага члена творчага саюза.

— Нас нават ні разу не запрасалі на іх мастацкі савет, — паскардзіўся Мікалай Сцяпанавіч.

Калі я перадаў гэты папрук Фёдару Паўлавічу Фокіну, той тонка ўсміхнуўся:

— Магу вас запэўніць, яны, як правіла, нічога не разумеюць у рэкламе. Два праекты магазінных інтэр'ераў, якія аднойчы прадставілі мастакі, не прайшлі на нашым мастацкім саўце...

Застаецца Галоўнае архітэктурна-планіровачнае ўпраўленне пры Мінскім гарвыканкоме. Але і яго, відаць, рэклама не вельмі цікавіць.

А мо было б мэтагодна стварыць пры гарвыканкоме Інспекцыю па рэкламе? На грамадскіх пачатках? Невялікую — з трох чалавек. Архітэктар, мастак, прадстаўнік гандлю... Хаі бы яны пацікавіліся, чаму, скажам, у вітрыне магазіна «Саюздрук» № 3 цэлая аранжарыя хатніх раслін, а ў вітрыне магазіна «Кветкі», што размешчаны побач — пушта. Хаі бы падумалі над сэнсам некаторых шыльд, напрыклад, той, што вісць над атэлье галаўных убораў № 1 — «Мадэлі сезона».

— Як павесілі нам гэтую шыльду, — скардзіцца работніца атэлье Я. Рымкевіч, — адразу змешчыўся паток заказчыкаў. Ніхто не ведае, што за мадэлі, якая сезона...

Хаі бы ўніклі ў некаторыя глыбакадумныя тэксты рэклам. Хаця б у магазіне «Дзіцячае адзенне» на Ленінскім праспекце — «Хоцьце купіць — калі ласка», «Выбраем самі» (хто прадаўцы, ці пакупнікі?)

Гэтыя нататкі мы пачалі вытрымкай з «Залатога цяля». Помніце, убачыўшы паперку з аб'явай «Штаной няма», Астас Бандар сказаў: «Фу, як груба, адразу бачна, што правіліцы...»

Адышоў са сваім часам вялікі камбінатар. Але ягонае «Фу, як груба» хочацца, і даволі часта, паўтараць і сёння. Ну, хаця б, працягваючы маляўнічую рэкламу піўнога бара, што ў раёне плошчы Вансэва: «Пры ўваходзе два рублі. Не дарма ты аддасі. Зможаш піць і зможаш есці і няблага час правесці».

Муза — трымі! А гандаль?..

М. ЗАМСКІ.

Аднойчы, калі я перагортаў старое выданне збору твораў Фанвізіна, выпушчанае ў Пецярбурзе ў 1838 годзе, маю ўвагу прыцягнула наступная фраза: «Папы завалодалі ўсёй Польшчай». Выходзіць, аўтар «Недарасля» быў у Польшчы? А калі ў Польшчы, дык, вядома, і ў Беларусі! Але што прывяло славу таго рускага сатырыка ў нашы мясціны?

Я паглыбіўся ў апублікаваную ў тым жа выданні перапіску Фанвізіна,

рускага свайго маёнтка. Ён прасіў Гаўрылу Раманавіча пазнаёміць яго са мною... Калі ён увайшоў у кабінет Дзяржавіна, яго падтрымлівалі два маладыя афіцэры, выпушчаныя з Шклоўскага кадэцкага корпуса і прыехаўшыя з ім з Беларусі... Фанвізін сказаў гаспадару, што прывёз яму сваю камедыю: «Гофмайстар» (верагодна, тую, якая ў сачыненнях значыцца пад назвай «Выбар гувернёра», — С. Б.). Гаспадар і гаспадыня

цебскай губерні, але ні разу Клоўстэрман яго не назваў. Толькі аднойчы ён агаварыўся, што Фанвізін і арандатар яго маёнтка барон Медэм, з якім пісьменнік судзіўся, сустрэкаліся ў Полацку.

Як было шукаць маёнтка Фанвізіна? Архіў пісьменніка не захаваўся. Да нас дайшлі толькі некаторыя рукапісы яго камедыі. Тая ж частка архіва, дзе былі дакументы дзелавога, маёмаснага і іншага асабістага характару, лічыцца страчанай. Я вырашыў звярнуцца да папер падараваўшага маёнтка графа М. І. Панина, што знаходзіцца ў Цэнтральным дзяржаўным архіве старажытных актаў у Маскве. Шукаў, зразумела, даравальную, але не знайшоў. У тым жа архіве, у фондзе Юстыц-калегіі, шукаў судовую справу Фанвізіна, але таксама беспаспяхова.

Калі верыць Клоўстэрману, падумалася мне, спрэчка цягнулася многа гадоў. Значыць, яна магла дайці да сената.

І вось я ў Ленінградзе, на набярэжнай Чырвонага флоту, у тым самым палацы са львамі ля ўваходу, у якім быў арыштаваны дэкабрыст князь Сяргей Трубецкой. Цяпер тут Цэнтральны дзяржаўны гістарычны архіў СССР. Фонд сената налічвае сотні тысяч дакументаў. Як адшукаць сярод іх справу Фанвізіна, калі толькі прагляд адных вопісаў за цікавля для мяне гады зойме некалькі месяцаў?

Ужо скончылася камандзіроўка, і я паслаў начальству слезную і загадзя безнадзейную тэлеграму. Наперадзе, магчыма, вымова і іншыя непрыемнасці...

Тры дэпартаменты сената займаліся судовымі спрэчкамі па маёнтках. У якім з іх разглядалася справа Фанвізіна? І вось тут на дапамогу прыйшло тое, што мы называем інтуіцыяй.

Я вырашыў, што «справа» павінна быць у фондах трэцяга дэпартаменту. І зноў пацягнуўся бясконцы прагляд вопісаў за канец 70-х пачатак 80-х гадоў XVIII стагоддзя. Нарэшце, у шэсцьдзесят чацвёртым вопісе з'явілася доўгачаканае: «Справа сапраўднага стацкага саветніка Дзяніса Іванавіча Фанвізіна з баронам Фёдарам Антонавічам Медэмам аб кантракце».

І вось перада мной тонкая папка, на ўнутранай вокладцы якой прышпілены архіўны бланк — «Ліст выкарыстання». Яго чысціня сведчыць аб тым, што справа запатрабавана ўпершыню.

Аб чым жа казалі дакументы? Судовая гісторыя Фанвізіна, як сведчыць архіўная знаходка, дапоўненая ўспамінамі Клоўстэрмана, развіталася наступным чынам. Дзве належаць яму вёскі Фанвізін у 1784 годзе аддаў у арэнду барону Медэму. Медэм вырашыў выйсці з атрыманай арэнды ўсё, што толькі было магчыма. Ён устанавіў праммерны грашовы аброк, прымуціў сялян выконваць вельмі цяжкія работы, адбраў у іх хлеб, жорстка збіваў. Ад пабоў двое сялян памерлі, а чацвёрта збеглі. Сяляне паўсталі супраць арандатара, які адразу паслаў за дапамогай у Полацк, цэнтр тагачаснага намесніцтва. Адначасова ён адмовіўся выплаціць чарговую арэндную суму. Аб усіх гэтых падзеях сябры напісалі Фанвізіну ў Італію.

Шчыра знаходзячыся за мяжой, абураны бесчалавечнасцю арандатара, Фанвізін узбуджае справу супраць Медэма ў Себежскім ніжнім земскім судзе. Як сведчыць данясенне Себеж-

скага суда, Фанвізін гаворыць перш за ўсё не пра ўласныя страты, але пра здзекі над сялянамі, пра іх рабаванне арандатарам.

Чацвёрта збеглых сялян з'явіліся ў Пецярбурзе, каб адшукаць Фанвізіна. Яны не ведалі, што пісьменнік у Італіі, і таму ім прыйшлося звярнуцца да яго сябра Клоўстэрмана, які пісаў пра іх: «Гэтыя няшчасныя людзі, не маючыя ні ежы, ні даху над галавой, са смаротнай бледнасцю на твары, ледзь прыкрытыя нейкімі лахманамі, бадзліся, як прывіды, па вуліцах ці асадыкалі мой дом. Трэба было мець каменнае сэрца, каб не адчуваць да іх спагады».

Бяртаючыся з-за мяжы, Фанвізін сустрэўся з Медэмам у Полацку беспаспяхова.

Спрэчка цягнулася больш за чатырнаццаць гадоў і скончылася толькі праз шэсць гадоў пасля смерці Фанвізіна. Першапачатковае рашэнне себержскіх суддзяў абвінчала Медэма прызнаць вінаватым, штрафаваць і пазбавіць правоў на арэнду маёнткаў Фанвізіна. Але гэта быў толькі пачатак цяжкай і шматгадовай судовай цяганіны. Медэм дамогся перадачы справы ў Себежскі павятовы суд, потым пачалося высвятленне, на якіх законах — польскіх ці расійскіх — вырашаць справу... Маёнткі па-ранейшаму заставаліся за Медэмам, ён працягваў рабаваць сялян, не адсылаючы Фанвізіну грошай за арэнду.

Чатыры ўказы сената «аб хуткім заканчэнні справы» выйшлі на працягу паўтара дзесятка год.

І снежня 1792 г. памёр, даведзены амаль да галечы, Фанвізін. А праз шэсць год павятовы суддзі рапартавалі, што «ў справе Медэма з Фанвізіным нібыта аб парушэнні кантракту з боку нябожчыка Фанвізіна калегскі саветнік Рысянскі з павераным барона Медэма памешчыкам Адамам Машэўскім учынілі па згодзе свайго запісу на палобойнае ў гэтай справе прымірэнне». Усе папярэдняе гавядае пра відэаочнае парушэнне кантракту. Зараз жа з'явілася гэтае «нібыта»... І як вынік — «палобойнае прымірэнне». І ні слова аб памёршых ад пабоў, знявечаных і абрабаваных сялянах.

Мы памятаем: у «Недараслі» Праўдзін, які заявіў уголас, што «тыранстваць ніхто не вольны», бярэ пад апеку дом і вёскі Прастакоў. Але разязна «Недарасля», як адзначаў Г. А. Гукоўскі, — гэта не адлюстраванне таго, што фактычна рабіла ўлада, а таго, што яна павінна была рабіць і не рабіла. І так ужо атрымалася, што судовая гісторыя самога Фанвізіна стала жывым тэмем таму сцвярджанню.

Але ж дзе былі маёнткі Фанвізіна? Знойдзеныя дакументы даюць дакладны адказ на гэта пытанне. Гэтыя вёскі існуюць і зараз. Першая — Рукава (старая назва Рыкава), яна знаходзіцца ў Себежскім раёне Пскоўскай вобласці. Другая — Лісна, яна знаходзіцца ў Верхнядзвінскім раёне Віцебскай вобласці. Сюды прыязджаў, тут жыў Фанвізін. Тут ён працаваў над сваімі творами. І не толькі над апошняй камедыяй «Выбар гувернёра». Можна меркаваць, што тут ствараўся і «Недарасля», напісаны ў 1781 годзе, за тры гады да апісаных вышэй судовых падзей у жыцці Фанвізіна. Але гэта ўжо іншая гісторыя...

Сямён БУКЧЫН.

Дзяніс

Фанвізін

у Беларусі

Высветлілася, што летам 1777 года Дзяніс Іванавіч Фанвізін, ужо вядомы пісьменнік, аўтар камедыі «Брыгадзір», з'яўляючыся сакратаром замежнай калегіі, паехаў у камандзіроўку ў Парыж. У час падарожжа ён вёў «часопіс», які ў выглядзе лістоў да графа Пятра Панина і свайго сястры Хвядосі Іванаўны рэгулярна дасылаў у Пецярбург і Маскву. Фанвізін пабываў у Оршы, Талачыне, Слоніме, Міры, Барысаве, Мінску, дзесятках беларускіх мястэчак і вёсак.

Дасланыя з дарогі лісты сведчылі, што з акна карэты на сустрэчных сялян, памешчыкаў, чыноўнікаў глядзеў не звычайны падарожнік, а чалавек з вострым розумам і пільным поглядам, крытычна настроены да той рэчаіснасці, якую ўяўляла сабой тагачасная скаціярніцкая Расія.

«У мястэчку Стаўбцах, — паведамляў сястры Фанвізін, — ляжаць мошчы святога Фабіяна, які здзіўляе ўсю Польшчу сваімі цудадзейнямі. Я хадзіў яго глядзець, і прызнаюся, каб не бачыў сам, не паверыў бы, як людзі да вар'яцтва могуць быць забабонныя. Галоўнае гэтага святога майстэрства зводзіцца да выгнання чарцей... Здзіўлення варта, як ашуканцы, нічога не выганяючы, узбагачаюцца і купаюцца ў душах прасякоў. Словам, забабонства тут дайшло да неверагоднай ступені і ў саміх панцоў».

Дзвесце гадоў назад, у 1777 годзе, падарожнічаў Фанвізін па беларускай зямлі. Мне захацелася правесці, ці няма іншых матэрыялаў аб сувязях пісьменніка з Беларуссю. І вось ва ўспамінах «Погляд на маё жыццё» сучасніка Фанвізіна, вядомага рускага байкапісца Івана Іванавіча Дзмітрыева я чытаю: «Праз Дзяржавіна ж я сышоўся з Дзянісам Іванавічам Фанвізіным. Вярнуўшыся з бела-

выказалі жаданне выслухаць гэтую навіну. Ён падаў знак аднаму са сваіх суправаджальнікаў. Той прачытаў камедыю адным духам. На працягу чытання аўтар вачамі, ківаннем галавы, рухам здаровай рукі падмацоўваў тыя выразы, якія яму самому падабаліся».

Гэта быў апошні вечар у жыцці Фанвізіна. Раніцай 1 снежня 1792 года ён памёр.

Такім чынам, па Дзмітрыеву, атрымлівалася, што ў Фанвізіна быў маёнтка ў Беларусі, у якім ён працаваў над сваёй апошняй камедыяй «Выбар гувернёра».

Дзе ж быў гэты маёнтка? Я звярнуўся да працы першага біёграфа Фанвізіна, паэта Пятра Вяземскага, з якой даведаўся, што Фанвізін стаў заможным чалавекам дзякуючы свайму начальніку, упраўляючаму калегіі замежных спраў графу Мікіце Іванавічу Панину. У 1773 г. у сувязі з заканчэннем выхавання наследніка прастола Паўла Пятровіча Екацярына II падаравала Панину дзевяць тысяч душ сялян, з якіх чатыры тысячы Панин аддаў тром сваім сакратарам, памочнікам па замежнай калегіі. Вяземскі адзначаў, што на долю Фанвізіна дасталася 1.180 душ.

Але ні ў працы Вяземскага, ні ў працах буйнейшых савецкіх знаўцаў рускай літаратуры XVIII стагоддзя — П. Н. Беркава, Г. П. Макагоненкі і іншых — я не знайшоў назвы маёнтка Фанвізіна. Усе даследчыкі Фанвізіна, спасылаючыся на запіскі сябра аўтара «Недарасля», пецярбургскага купца Германа Клоўстэрмана, адзначалі, што з-за гэтага маёнтка ў Фанвізіна была судовая спрэчка, якая канчаткова разарвала яго. У апублікаваных жа ў «Русском архиве» ўспамінах Клоўстэрмана гаварылася, што маёнтка Фанвізіна знаходзіўся ў Ві-

ЧАСОПІСЫ ў ЛЮТЫМ

«ПОЛЫМЯ»

Нумар адкрываецца вершамі В. Зуёнка. Пазэзія прадстаўлена таксама творами Я. Янішчыц, С. Гаўрусёва, А. Званка.

У раздзеле «Новыя пераклады» друкуюцца вершы Б. Снепаўка, якія з украінскай мовы пераклалі А. Вялюгін, А. Вольскі, А. Пысін, Г. Кляўко, Ул. Шахавец. Уступны артыкул «Балодны лад» напісаў А. Вялюгін.

З іразаічных твораў чытач пазнаёміцца з апавесцю М. Гроднева «Мужчынскі дыялог» і апавяданнем Л. Левановіча «Познія грыбы».

Першы сакратар Гродзенскага абкома КПБ, Герой Сацыялістычнай Працы Л. Кляцкоў выступае з артыкулам «Зямля—асноўны мношнік дабрабыту».

Пра наведванні рэспублікі Куба расказвае ў парысе «Куба далёкая

і блізкая» М. Лазарук.

Пад рубрыкай «Навука» змешчаны артыкул У. Наркевіча «Падказана жыццём».

Да 90-годдзя з дня нараджэння легендарнага палкаводца Г. Д. Гая А. Валахановіч прапануе артыкул «Легендарны камкор».

Пра сустрэчы з народным пісьменнікам Беларусі М. Лыньковым успамінае П. Кавалёў — «Заўсёды душэўны, сціплы і патхнёны».

У раздзеле «Крытыка і літаратуразнаўства» — артыкулы І. Навуменкі «На подступах да рабочай тэмы» і Ул. Конана «Сучасная крытыка і эстэтыка» (здабыткі і праблемы).

Кнігі В. Іпатавай «Парасткі», А. Наўроцкага «Валуш», Н. Тарас «У тапаліную замесць», А. Наркевіча «Назоўнік. Граматычныя формы і катэгорыі» рэцензуюць С. Грабоўскі, Я. Леўка, А. Лойка, Л. Шакун.

«МАЛАДОСЦЬ»

У часопісе стала традыцыйнай амаль палову

аднаго са сваіх нумароў штогод аддаваць маладым літаратарам саюзных рэспублік. У другім нумары гоцем «Малодосці» стаў армянскі маладзёжны літаратурна-мастацкі і грамадска-палітычны часопіс «Гарун» («Вясна»).

Публікуюцца таксама вершы Ул. Някляева, В. Зуёнка, К. Цвірк, М. Смагаровіча, працяг кнігі аднаго палёту лёгчыка — касманаўта П. Клімука «Зоры побач», апавяданні Ул. Саламаха.

У раздзеле «Публі-

цыстыка» друкуецца інтэрв'ю А. Літвіна з прэзідэнтам АН БССР М. А. Барысевічам «Навука: здабыткі і праблемы».

В. Каваленка напісаў творчы партрэт лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР К. Кірзенкі — «Час у абліччы паэта».

Незадоўга да свайго смерці народны пісьменнік Беларусі І. Мележ падрыхтаваў да друку сваё выступленне на VII з'ездзе пісьменнікаў. Пад назвай «Гаварыць ад імя народа...» яго прапануе чытачам Л. Мележ-Пятрова.

А л е с ю ЗВОНАКУ—70

14 лютага аднаму са старэйшых беларускіх паэтаў Алесю Звонаку спаўняецца 70 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Пятро Барысавіч!

Мы, вашы сябры па пяру, рады выказаць Вам, аднаму са старэйшых беларускіх савецкай літаратуры, выдатнаму майстру паэтычнага слова, — свае самыя сардэчныя пачуцці і гарачыя віншаванні ў дзень Вашага сямідзесяцігадовага юбілею.

За плячыма ў Вас — вялікі і багаты жыццёвы шлях. Выхаванец дзіцячага дома, Вы рана пачалі працоўнае жыццё. Адажны сакратар газеты «Чырвоная злучына», кіраўнік полацкай філіі «Мадэдня», супрацоўнік Акадэміі навук БССР і газеты «Літаратура і мастацтва» — вось толькі некаторыя з пасадаў, якія Вы ў розныя гады займалі.

Дэбютаваўшы ў 1926 годзе нізкай вершаў у калектыўным зборніку «Пунсовае ранне», Вы адну за другой выдаеце кнігі «Буря ў граніцы», «На лінію агню», «Мая радзіма», пазмы «Каршун», «Загай».

У ПАХОДЗЕ ПА ШЧАСЦЕ

Алесю Звонак няк напісаў: «Я жыю прагавіта, хоць б'е ў валасы сівізна». Сталы ўзрост у паэта, пройдзена многа нільгкіх жыццёвых пуцявін. Толькі імкненне жыць прагавіта як было, так і застаецца нязменным, яно выкоўвалася з самага пачатку жыццёвага шляху.

Дзед паэта — бедны селянін, які не мог прыдаць хоць колькі-небудзь зямлі сваім чатыром сынам, бацька — ужо рабачы, на долю якога выпала не раз мяніць мулярскае кельму на віноўку — ці то па царскаму прымусу, ці па добрай волі. Апошняя здаралася тады, калі ён, уцягнуты ў кругаварот падзей Кастрычніцкай рэвалюцыі, свядома ішоў адстойваць заваёвы працоўных. Так дзед і бацька, спадзеючыся, што простае чапавечнае шчасце можна быць дасягнута ў працы і барацьбе, настойліва выпрацоўвалі трыпальную сямейную традыцыю — быць заўсёды ў паходзе па шчасце.

Традыцыя стала спадчынай і яснарава адбілася на жыццёвых і творчых шляхах дарагога А. Звонака. З дзяцінства яму давалася паспытаць і хлеба ў дзіцячых прытулках для беканцаў, адчуць горкую долю нахлебніка ў бедных сваякоў і пакуты падлетка, вымушанага бадзяцца па Расіі ў пошуках перш за ўсё хлеба надзеянага. А часы ваенных ліхалеццяў, рэвалюцыі, акупацыі не пецілі хлопца, але яны загартоўвалі яго характар, волю, садзейнічалі выпрацоўцы настойлівасці ў пошуках свайго месца ў жыцці, свайго шчасця. Усё гэта, паўна, і дапамагло паэту значна пазней, у драматычныя гады жыцця, заківаць веру ў справядлівасць, светлы погляд на чалавека.

Невысёлае, галоднае дзяцінства змянілася ў дваццатыя гады няўрымслівым юнацтвам, напоўненым радасцю вучобы, грамадскай работы, творчай працы. Актыўны камсамалец, якому даводзілася і за бандытамі ганіцца, стэпаўца і актыўным маладыцюцам. З 1925 года, калі ў «Савецкай Беларусі» быў змешчаны першы верш А. Звонака, яго лёс быў вырашаны — пачынаўся шлях паэта. Пазней у яго жыццё больш узмацнілася пільга да ведаў. — Яна вяла ва ўніверсітэт, аспірантуру.

А. Звонак вучыўся, працаваў — і пісаў вершы, пазмы. У іх б'еца ўзрушанае грамадзянскае пачуццё, адчуваецца напружаная хада падзей. Для яго самога паззія з'яўляецца дзейнай зброяй у пабудове сацыялістычнай явы, яна здольна папшыраць далеглыя будучыні. Ад імя свайго накіравання, якому з дзяцінства давалася нямаля пакутаваць, пануль

Прыкметнымі з'явамі ў беларускай паэзіі пасляваеннай пары сталі Вашы зборнікі вершаў «Табе адной», «Запаветнае», «Прадчуванне». Філасофскі роздум над жыццём і часам, зацікаўленасць маральна-этычнымі праблемамі, пафас рэвалюцыйнага абнаўлення сучаснага свету — вось чым вызначаюцца Вашы лепшыя паэтычныя творы.

Ваша літаратурная дзейнасць шырокая і разнастайная.

У Вашым творчым набытку манаграфіі пра У. Меерхольда і У. Галубна, п'есы «Навальніца будзе», напісаная па матывах трылогіі Я. Коласа «На ростанях», крытычныя артыкулы і рэцэнзіі, шматлікія пераклады на беларускую мову класічнай і сучаснай савецкай паэзіі.

Жадаем Вам, дарагі Пятро Барысавіч, многіх светлых год жыцця, добрага здароўя, паэтычнага натхнення, новага творчага плёну на карысць нашай беларускай савецкай літаратуры.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Пятру Барысавічу доўгіх сонечных год жыцця, здзяйснення ўсіх творчых задум.

была здабыта магчымасць свабодна працаваць, вучыцца, тварыць, паэт дэклараваў:

Трэба выцерпець шмат за айчыну.

Каб яе навучыцца любіць. Плёна праце А. Звонак у апошнія дзесяцігоддзі. Ён — аўтар дзюх п'ес, сцэнарыя пра Якуба Коласа. Разам з М. Хведаровічам ім прароблена вялікая работа над перакладам паэмы Шата Руставелі «Віязь ў тыгравай шкурцы». Ён аўтар многіх артыкулаў па тэатру. Яшчэ да вайны працаваў разам з І. Дунасюскім над песнямі для фільмаў «Двойчы народжаны» і «Залаты агні». Не так даўно выйшла кніга «Неснакоўныя сэрцы», дзе сабраны артыкулы пра выдатных нашых пісьменнікаў.

І, вядома, напісана нямаля лірыкі. Гэта — пранікнёныя вершы пра нашу імкліваю сучаснасць, пра велізарныя поспехі савецкіх людзей у будаўніцтве камуністычнага грамадства, пра высякародства нашага чалавека. Паэт складае сапраўдныя гімны працы, як крыніцы радасці, як «слава і часці чалавека».

Выразна праявілася яшчэ адна схільнасць таленту А. Звонака — цяга да філасофскага роздуму над жыццём і часам, над асабістым лёсам. Агульныя тэндэнцыі сучаснай паэзіі выразна праяўляюцца і ў творчасці аднаго з яе старэйшых. І ў першую чаргу аб гэтым сведчаць санеты — мастацкая форма, якой добра валодае паэт. Выказваючы сваё разуменне добра і зла, праўды і няўдоды, закранаючы шырокае кола філасофскіх пытанняў, А. Звонак умее быць канкрэтным. Мудраець, вернасць, дружба, любоў як пэўны маральна-этычныя катэгорыі не наогул цікавяць яго. Гэтыя катэгорыі асэнсоўваюцца ім у непасрэднай сувязі з лёсам Радзімы і ўласным лёсам, у сувязі з праблемамі планеты і праўдай часу. Натуральна, што ў большасці санетаў «праасвецеца» індывідуальнае бачанне свету, аўтарская асабная пазіцыя, праз прывітанне, канкрэтнае выкрывалізаваецца агульнае. У санеце «Перо» ёсць радкі:

Паміж дастойных да вышніх арліных

Узняў Купала лірыкі жазло.

І нам аддаў, каб песняй Арлеціна

Яе жывое зерне прарасло.

А. Звонак не без падстаў лічыць сябе наследнікам вялікіх купалаўскіх традыцый. Ён вучыўся ў Купалу, сёння ён робіць усё, каб услед за настаўнікам сёння між людзей ідзі рэальнага гуманізму, добра, справядліваець, каб не ведаць стомаў ў творчым паходзе.

Міхась ЯРОШ.

БУРШТЫНАВАЕ

СЛОВА

Народная паэтэса Латвіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР і Латвійскай ССР Мірдза Кемпе (1907—1974 гг.) была відным грамадскім дзеячам, палымым інтэрнацыяналістам, савецкім патрыятам, песняром глыбокай і гордай любові. У яе гуманістычнай творчасці хараіа спалучаецца грамадскае з інтымным, публіцыстычнае з эмацыянальна-філасофскім, суровае з плячотным. Яе паэтычныя сродкі шматобразныя, стыль канцэнтраваны, багаты нюансамі.

Пяру паэтэсы належаць кнігі лірыкі

«На ранішнім ветры», «За мір і жыццё», «Коханне», «Я не маю майца», «Бурштынавае лостэрка», «Шлях чалавека», «Шыпшына», «Вечнасць імгненняў», «Святло ў камені» і інш.

Многія яе вершы перакладзены на рускую мову і мовы іншых савецкіх народаў.

Мірדза КЕМПЕ

Вячэрняму сонцу

Я люблю цябе, сонца,
вечэрняе сонца.
Асядаеш наніз,
чырванееш, як медзь.
І ты робішся, сонца,
вялікім, бясконцым,
На цябе можна нават
і зблізку глядзець.
Я гляджу табе ў твар,
і ты ласкай лагодзіш.
Як паглад твой гарэў
і высвечваўся днём!
Ён цяпер цеплынёй
у душу пераходзіць,
І прамяняцца вочы
іскрыстым святлом.

Ты, вечэрняе сонца,
пяшчоту мне дорыш.
Ты, як вока сусвету,
спытала мяне:
— Як жывеш, што зрабіла
і што яшчэ зробіш?
Я шчасліва маўчу,
я маўчу, нібы ў сне.
Ты магутнае, сонца вечэрняе,
знаю.
Спачываць могуць сіла
і слабасць мая.
Заўтра шлях свой жыццёвы
ты зноў пачынаеш,
І на золку з табою
сустрэнуся я.

Побач з морам

Ты змый нікчэмнасці ўсе блікі,
Хачу цябе я зразумець.
Ты дай мне радасную блізкасць,
Што ўмее воляю шумець.
Мо вецер цёплы дакранецца
Мяне хоць кончыкам крыла,

І я адчую — ажыла,
І зноўку лёгка мне ўздыхнецца
Ад акіянскай непакоры.
Магчыма, вецер мне каралі
Павесіць, каб заранка ззялі.
Я — немаўлятка побач з морам.

Пераклаў Ю. СВІРКА.

ПІСЬМО У РЕДАКЦЫЮ

ДЗЯКУЙ ЗАЛАТЫМ РУКАМ...

Убачыўшы на прылаўку Мазырскага цэнтральнага кніжнага магазіна кнігу «Мастацтва сяла Неглюбка», я адразу рашыў узяць некалькі экзэмпляраў і для сваіх маскоўскіх сяброў.

Мне даводзілася быць у многіх раёнах Беларусі і Расіі і вельмі блізка знаёміцца з народнай творчасцю. Пашчасціла ўбачыць шмат на-мастацку аформленых дзімоў, убранные пакояў, сялянскую вяртатку беларусаў і інш.

Але кніга «Мастацтва сяла Неглюбка» (выдавецтва «Беларусь», 1976 г.) дала магчымасць канкрэтна і больш шырока знаёміцца з мастацтвам гэтага выдатнага вутка Гомельшчыны. У кнізе сабраны матэрыял, які ўяўляе не толькі неаспрэную гістарычную, але і мас-

тацкую каштоўнасць як для спецыялістаў, так і для шырокага колаў на-сельніцтва.

Кожная фатаграфія — гэта эпізод з жыцця беларускага народа, прадстаўнікамі якога з'яўляюцца жыхары сяла Неглюбка.

Кніга расказвае пра духоўна багаты ўнутраны свет чалавека-сельскага жыхара, пра яго працоўныя будні і адначасна, пра яго дабрату і любоў да жыцця.

Дзякуй людзям, якія

так аддана, пяшчотна і беражліва клапаціцца аб захаванні сваёй культуры. Дзякуй залатым рукам, якія пакідаюць такі неацэнны і дарагі кожнаму чалавеку след у памяці.

Калі б не было М. Прыходзька, Т. Дзебранок, М. Каротнай і іншых, не было б гэтай цікавай і багатай на зместу кнігі. Аўтар-складальнік — М. Жабінская, фатаграф — І. Ждановіч, мастак — П. Драчоў.

Хацелася б, каб гэтая кніга заняла дастойнае месца ў асабістых бібліятэках. І каб ведалі пра мастацтва сяла Неглюбка не толькі ў Беларусі, але і ў іншых раёнах нашай неабсяжнай Радзімы.

М. КАЗЕНКА,
студэнт Маскоўскага дзяржаўнага інстытута культуры.

КАЛІ загаварыў «вяслікі нямы», кінематографісты зразумелі з першых жа яго слоў: без кампазітараў цяпер не абыйсцяся. І безыменнага тапёра, які да таго часу суправаджаў сеанс брыканнем на разбітым фартэпіяна, змяніў прафесійналы аўтар музыкі. Ён заняў трыма месца ў кінавытворчасці, яго работа раз і назаўсёды ўваходзіла ў гучавую тканіну фільма...

Садружнасць рэжысёра з кампазітарам фарміруецца няпоўных паўстагоддзя. Гісторыя айчынага кіно пазналася яскравыя прыклады плённага творчых кантактаў двух мастакоў. Прыклады, якія сёння называюць класічнымі. Карціна Лядовага пабоінца ў фільме С. Эйзенштэйна «Аляксандр Неўскі» не дасягнула б таго напалу без магутнага «падмацавання» геніяльнай музыкой С. Пракоф'ева. Пры рабоце над экранізацыяй бессмяротнай шэкспіраўскай трагедыі, як успамінаў Р. Козінцаў, доўгі час не ўдавалася сродкамі рэжысуры перадаць драматызм вайных эпізодаў. Дапамог кампазітар, і Р. Козінцаў быў басконца ўдзячны Д. Шостакавічу за музыкальнае вырашэнне фільма. А хіба можна ўявіць слаўную камедыю Р. Аляксандрава без мелодый І. Дунаеўскага? Адно не існуе без другога...

Што і гаворыць, «дыстанцыя вяслінага памеру» паміж функцыямі «жывога» акампаменту ў нямым «кінематографі» (часцей за ўсё гэта рабіў тапёр) і музыкай у гучавым кіно. Той акампамент у нечым кампенсаванне немагучага экраннага «звясваў» кадры, падкрэсліваў настрой, выцягваў і адрываў фартэпіяна «драматызм страцей», а часам і веселіў публіку. Сучасны кампазітар сумесна з рэжысурай і апэратарам вызначае агульнае гучанне кінатворча, надае яму якасці адметнай з'явы. Чамусьці так атрымалася, што пра спецыфіку аднаго з істотных кампанентаў фільма, як і наогул пра спецыфіку работы кампазітара ў кіно, крытыка гаворыць зусім мала. Таму пачынаючы такую гаворку, не ведаеш, за што ж «зачапіцца». Мабыць, правільна будзе, калі мы звернемся да практыкаў, папросім кампазітара, які супрацоўнічае з «Беларусьфільмам», **Сяргея Картэса** пачаць размову.

— Самастойнасць аўтара музыкі ў кіно мае свае межы. Калі яны парушаюцца, музыка адыходзіць ад рэжысёрскага рашэння, «забівае кадр», існуе як бы сама па сабе. Залішне аўтаномны ад агульнай задумкі кампазітар, бывае, перашкаджае правільнаму ўспрыняццю фільма. А вось, напрыклад, у фільме «Дзевяць дзён аднаго года» пасля мантажу не прагучала ніводнага нотнага радка са створаных кампазітарам да карціны. Тым не менш, фільм, здаецца, ад гэтага нічога не страціў... Карацей кажучы, кампазітар, які працуе ў кіно, павінен перш за ўсё глыбіцца ў задуму сцэнарыста і рэжысёра. Мне ўяўляецца адзіна магчымы шлях у рабоце над фільмам: каб музыка мела сваю драматургію, якая б дапаўняла экранную драматургію. А што гэта за музыка павінна быць і колькі яе мае быць — зноў жа залежыць ад смеснай задачы рэжысёра і кампазітара...

Сказанае С. Картэсам выклікае цікавасць. Звяртаемся да кампазітара, які ледзь не адзіны сярод беларускіх калег, хто мае і даўнюю, і рэгулярную практыку ў кіно, да народнага артыста БССР **Іўгена Глебава**:

— Перакананы, што наогул кіно дае вялікі прывілей. Напрыклад, магчымаць эксперыментываць з рознымі на складу аркестрамі, дамагацца арыгінальнага гучання пры дапамозе радыётэхнікі. Разам з тым яно вымагае ад кампазітара высокага прафесіяналізму і апэратыўнасці. Наша работа ў кіно не можа быць асноўнай, але яна можа быць ВАЖНАЙ. І абавязкова падпарадкаванай рэжысёрскаму замыслу. Не кажу пра музычныя фільмы, бо тут усё ідзе якраз ад кампазітара — спачатку пішацца музыка, потым «пад яе» ставіцца фільм. Мастацкае кіно пачынаецца з рэжысёра, на якога кладзецца ўся нагрузка па каардынацыі ўсіх служб, арганізацыі адзіства дзейнасці яго самога, апэратара, акцёраў, кампазітара і г. д. Ад дакладнасці яго бачання будучай карціны залежыць по-

спех. Калі ствараецца фільм «ні аб чым» — якая ж можа быць да яго музыка?..

Горш за ўсё, калі музыка проста дубліруе кадр: скачучы конікі — гучыць «стук капытоў». Яна павінна дапаўняць кадр, паказваць, што «паза кадрам», несці ў сабе яго падтэкст. Але і «здымаць музыку», між іншым, нялёгка.

Хаця музыка ў кіно існуе паэзіяна, для кампазітара не менш важна ведаць не толькі канкрэтны змест канкрэтнага эпізода, а ў асноўныя скразныя лініі фільма і адчуваць у іх святле настрою канкрэтна воль у гэтай сцэне...

ГУКИ, СПЛЕЦЕННЫЯ З КАДРАМ

Кінематографісты і кампазітары ведаюць мноства кур'ёзаў, якія сведчаць пра здзіўнае непараўменне паміж аўтарамі фільма і аўтарам музыкі. Але мы цяпер вядзем размову і пра

Святлана БЕРАСЦЕЊ

РЭЖЫСЁРАЎ НА КАНЦЭРЦЕ НЕ БЫЛО...

НЕКАТОРЫЯ ЗАУВАГІ АБ САДРУЖНАСЦІ КІНАРЭЖЫСУРЫ З КАМПАЗІТАРАМІ РЭСПУБЛІКІ

той шчаслівы выпадак, калі кампазітар і рэжысёр выдатна зразумелі адзін аднаго, работа пачалася.

С. КАРТЭС: «У залежнасці ад ролі, якую адводзіць музыка ў фільме рэжысёр, кампазітар вызначае для сябе мэту і сродкі вырашэння. Агульных устаноўак наогул гэтага, вядома, няма. Іншы раз музыка эмацыянальна падагульняе ідэю фільма, выяўляе яе на сваёй мове.

У той жа час гэта можа быць сродак раскрыцця ўнутранага свету герояў...»

На сімфанічным развіцці дзвюх кантрастных тэм будзеца музыка У. Чарадзічэнікі ў фільме «Я. Францыск Скарына». Адна з іх змрочная, злавесная, жорстка ў афарбоўцы «цяжкай медзі», зваюць — становіцца лейтматывам інквізіцыі. Другая — лірычная, пранікнёная, крыху сумная ад элементаў сярэднявечнага харалу, афарбаваная «цёплым» тэмбрамі скрыпак, драўляных духавых інструментаў. Гэта лейтматыў светлага каханя, летучага шчасця Францыска і набожнай Маргарыты. Гітэка кроўчыць аркестр за кожным псіхалагічным паваротам фільма, чуйна адгукаецца на кульмінацыі. Глядач бачыць на экране духоўна амануна, знясленую, катаваную Маргарыту, а ў гэты час, упершыню нявыкажана жудасна гучыць не адразу называемая скажоная тема каханя. Глухі нудзе літаўраў застаецца ў аркестры, калі палаюць у кастры кнігі Скарыны, пакараныя клерыкальным прысудам...

Іншай мастацкай палітрай карыстаўся Д. Смольскі ў музыцы да кінакарціны «Воўчая зграя». Адзіна і асноўная тема атрымлівае ў фільме варыяцыйнае развіццё. Гэта, магчыма, надманяе быкаўскі псіхалагізм некатораў сурэалінасцю, але ж музыка тут знаходзіцца на ўзроўні рэжысуры, арганічна пераплятаецца з кадрам.

Ледзьве адчуваць «халадок» праблага ў аркестры ў час апошняга спаткання Клавы з Платонавым. Гэты халадок не знікае: імклівым рухам струнных ён дасягае пункту, ад якога ўзвышаецца знаёмая інтанацыя тэмы — «зэрня». Тут яна гучыць жалобна: па партызанскім лагэры разносіцца вестка аб гібелі Платонава. У лірычных эпізодах кампазітар змяняе трывожна-напружаную афарбоўку тэмы на мажорную. Адметная дэталі: на фоне трапятых струнных прыроста і нека прыглушана гучыць гэты матыў і раптам прарываецца радасным кічам трубы разам з першым крыкам — нованароджаннага.

Каб рабіць такія канкрэтныя нататкі пра музыку ў кіно, трэба глядзець фільм літаральна з алоўкам у руках. Творы ж, якія пакідаюць экран і гучаць у эфіры, нельга, вядома, лічыць «музыкай у кіно», яны ўжо

набываюць іншае значэнне, самастойнае гучанне. Што скажа кампазітар?

С. КАРТЭС: «На мой погляд, калі дасягнута арганічнае адзіства ўсіх звянаў здымачнага калектыву, музыка жыве на экране і не існуе па-за экранам. Сыходзіць з экрана яна можа часцей за ўсё ў выглядзе асобных песень або сюіт. Калі такое здараецца, дык працягваецца гэтак пазакраінае жыццё музыкі даўжэй за жыццё самога фільма...»

Сапраўды, песні Ю. Семянякі з карціны «Каханнем трэба даражыць» даволі часта ўключаюцца ў праграмы радыёканцэртаў. А хто ўспомніць самую кінастужку? «Гумарэска» Я. Глебава, адна з папулярных бліскучых эстрадных п'ес, гучыць сёння ў розных аранжыроўках, і ніхто не прыгадвае яе «экраннае паходжанне». Вельмі хутка забыліся глядачы на фільм «Саша-Сашачка», дзе гучала і «Гумарэска», і некаторыя іншыя вядомыя мелодыі

га фрагмента не здолелі, рэжысёр прызнаўся: «Ведаеш, стары, здымалі на натуре. А рухавічок, да якога апаратуру падключалі, гудзе і гудзе... І запісаўся. Дапамажы, стары! Трэба крышку музыкі, каб забіць рухавічок...»

ПАРАДЫ ПАТРЭБНЫ І МУДРАМУ

— Кампазітар, калі ён сапраўды творчая асоба, — гаворыць С. КАРТЭС, — не можа і не павінен дзейнічаць па рэжысёрскай падказцы, маўляў, хацелася б, каб гучалі гэтыя «ўдары лёсу», а гэты кадр хай суправаджаюць літаўры...

Практыка ведае такія прыклады. Рэжысёр, «дэспатызм якога дапоўнены музычнай некомпетэнтнасцю, часам не толькі дае некаваліфікаваныя парады, але і патрабуе ад кампазітара выканання нічым не апраўданых за-

Глебава. Незаўважаным прайшоў тэлефільм «Ясь і Яніна», але адна песня з яго — «Ты мая надзея» Э. Ханка — упрыгожыла рэпертуар «Песняроў».

ЗАМЕСТ СКРЫПКІ — ТРАМВАЙ!

Здаецца, быццам бы на фоне агульнай няўдачы фільма кампазітар атрымлівае нейкую частковую кампенсацыю. Аднак гэта толькі здаецца, бо праца кампазітара ў кіно пераважна творча няўдзячная, бо шмат з таго, што нішанца ім да фільма, застаецца «па-за кадрам».

«Недакладнасць патрабаванняў рэжысёра, — сцвярджае Я. Глебаў, — цягне за сабою ланцуг творчых выдаткаў. Напрыклад, з-за непрадбачаных змен у самой задуме і непазбежных затым сюжэтных «перабудоваў», скарачэнняў з музыкальнага матэрыялу выпадае нярэдка абгульняючая частка. А гэта адбіваецца на мастацкай якасці, не гаворачы ўжо пра тое, што ў фільме застаюцца далёка не самыя лепшыя музычныя фрагменты...»

С. КАРТЭС гаворыць: «Творчая работа кампазітара павінна працягвацца і пры мантажы, і пры рэжысёрстве. Тое, што на гэтых «вытворчых» стадыях музыка трапляе «ў чужыя рукі», часта прыводзіць да скажэння ці страты драматургічнай лініі ў ёй...»

Сапраўды, дзеля ілюзорнай праўдаўсці гукарэжысёры, бывае, імкнуцца абавязкова насыціць кадр шумамі. Узяць хаця б сітуацыю, якіх шмат. Сядзяць героі побач, больш маўчаць, чым размаўляюць. Кожны перажывае свой боль... Стоп! Пакой, у якім яны сядзяць, — у ім жа, найначай, ёсць акно! А за акном — лета, значыць, яно павінна быць расчынена. А праз расчыненае акно абавязкова далятае шум горада: трамвай грукоча, машыны гудуць... Як — тут ужо музыка? Прэч яе з кадра! Яна перашкаджае. Няхай гучыць не музыка, а фанаграма вулічнага шуму. Дзеля глядача ж стараемса: каб здагадаўся пра акно...

Кожная з падобных сітуацый мае, да таго ж, свае «нюансы». Напрыклад, у «Сашы-Сашачцы», у сцэне на будоўлі — скокі пад вядомую «Гумарэску» — на музыку накладваецца такая «полфанія» са стукі і грукату, што кампазітар, калі б мог усё прадбачыць, відаць, ахвотна адмовіўся б ад манополі афармлення гэтага эпізода на карысць гукарэжысёра.

Альбо яшчэ. Аднойчы для ўжо амаль гатовага фільма тэрмінова спатрэбіўся невялікі «музычны навалак». Калі пераканаць кампазітара ў неабходнасці дадатковага аркестрава-

дуч. Славуці экранны герой Агурдоў у фільме «Стары знаёмы», калі сядзе баваў на адкрыцці парку праектываць прамову «без паперкі», пад фанаграму ўласнага голасу, аказаўся куды ў больш выгодным становішчы за мінескіх музыкантаў, якія аднойчы былі запрошаны ў студыю павільён... Даведаўшыся, чаго іх выклікалі на студыю, музыкі паціснелі плячамі і аднадушна адмовіліся: «Не». «Чаму «не»? Вы ж музыканты, вы ж гэта можаце!» — тарачыўся пастаноўшчык. І музыкі далі згоду... Праз гадзіну-другую тэлефонным званком быў выкліканы ў павільён «на кансультацыю» аўтар музыкі да фільма. Прыехаўшы на кінастудыю, кампазітар убачыў анекдатычную сцэну: група аркестрантаў, не маючы перад сабою нотаў, імкнулася падладзіцца пад фанаграму Саракавай сімфоні Моцарта і рухаць смычкамі ў такт выканаўцаў — Нью-Йоркскому аркестру пад кіраваннем Г. Караяна!

Кур'ёз? Сумны кур'ёз!

На якую «параду» кампазітара разлічваў рэжысёр, «вызваньваючы» яго на студыю?

«Рэжысёру, — мяркуе Я. ГЛЕБАЎ, — зусім не абавязкова іграць на нейкім інструменце. Яму нават не трэба ведаць нотнага пісьма. Аднак варта ж мець развіты музычны густ... Але дакладнасць рэжысёрскіх патрабаванняў, умесне сфармуляваць іх для кампазітара — яшчэ не ўсё. Няхай рэжысёры не саромеюцца задаваць пытанні на тэму, у якіх адчуваюць сваю некомпетэнтнасць. Мне панчасціла працаваць у кіно з Корні Сабліным. Наша сумесная работа пачалася з фільма «Першыя выпрабаванні». Не буду зараз раскажваць аб заслугах гэтага рэжысёра перад беларускім кіно, яны, бласспрэчна, вялікія. І гэта быў рэдкі прыклад чуйных, уважлівых адносінаў рэжысёра да музыкі. Вось ён умеў і выслушаць, і пытанні не пазбягаў...»

«АБЫ НЕ ТУТЭЙШЫ...»

Гаворачы пра вопыт сваёй работы ў кіно, Я. Глебаў прыгадвае стужкі, да якіх яму давялося пісаць музыку: «Запомнім гэты дзень», «Каханая», «Мост», «Я родам з дзяцінства»... Але, не лічычы асабістай практыку ў кіно ўвогуле ўдалай, ён адзначае толькі тры работы, што далі яму сапраўдную творчую радасць: «Трэцяя ракета» (паводле апавесці В. Быкава), музычны тэлефільм «Вясновы казак» (па матывах «Снягурчкі» А. Астроўскага), карціна «Апошнія лета дзяцінства». Новы фільм з работай Я. Глебава — «Вянок санетаў».

Кінавопыт С. Картэса пакулі што невялікі. Гэта музыка да фільмаў «Спытай сябе», «Прыгоды ў горадзе, якога няма», «Сын старшыні», ды мультыплікацыі... А вось працяг сціп-

лага «пслужнога спісу» нашых музычных дзеячаў у кіно: А. Багатыроў — фільм «Канстанцін Заслонаў», Д. Камінскі — «Хто смяецца апошнім», «Зялёныя агні» Д. Лукас — «Несцерка», «Дзеці партызана», Г. Вагнер — «Чужое імя», «Генерал Цушча», «Мы з Вулканам», «Паланез Агінскага»...

Але гэтыя скупяя звесткі — ужо гісторыя. Толькі гісторыя. І не проста гісторыя, а гісторыя, па сутнасці, без працягу. Дадаць да яе можна вельмі мала. Чаму ж? Нядобра нешта. Няўжо так нядружна жывуць нашы рэжысёры і кампазітары? Паспрабуем дазнацца ад фактаў.

Што, калі перагарнуць, напрыклад, яшчэ не пажоўклую праграму ІV агляду-конкурсу кінапрадукцыі «Беларусьфільма», які праходзіў у мінулым годзе? У дзесяці мастацкіх кінастужак, паказаных на ім, быў толькі адзін (!) фільм, музыку да якога напісаў свой, беларускі кампазітар (Д. Смольскі, фільм «Воўчая зграя»). Вось ён — факт.

Калі ласка, яшчэ.

З трыбуны VII з'езда кампазітараў Беларусі было коротка, але дакладна сказана, што беларускія кінематаграфісты... ігнаруюць паслугі сваіх землякоў-кампазітараў, запрашаючы часцей за ўсё спецыялістаў з іншых рэспублік.

Далей. Новы спартыўны фільм «Вялікая дыяганаль» афармляць беларускімі аўтарам «не даверылі»... Дробязь, здаецца. Але «дробязі» расплазіліся ў эпідэмію «культурнай падмены». Запрошаныя «на работу ў горад» кампазітары, мусіць, не здагадваючыся, ператвараюцца ў хранічных гаспадароў па камандзіроўцы. Можна, камандзіраваныя гаспадары дапамагаюць рэжысёрам вырашаць звышзадачы, можна, пішуць яны звышмузыку да звышфільмаў?.. Няхай не крыўдуюць на рэзкасць тону без віны вінаватыя паважаныя госці беларускага кіно, але іх папулярнасць на нашай кінастудыі — пераважна вынік малой музычнай кампетэнцыі нашых рэжысёраў, якія імкнуцца ўпісаць у цэтры новага фільма гучнае імя або падбіраюць «моднага» сааўтара, вядомага па нядаўняй удачы. Абы не тутэйшы!

— Мы бываем на прэм'ерах фільмаў нашай студыі, — гаворыць заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Генрых ВАГНЕР. — А вось рэжысёраў мы ў канцэртных залах Мінска не бачым. Яны выпадкова, часцей па радзі чуюць, што напісаў Анатоль Багатыроў ці Віктар Войцік...

Назіранне, відаць, справядлівае, бо арыентацыі студыі ў музычным свеце рэспублікі па фільмах нашых мы не адчуваем.

Фальклорная, партызанская, гістарычная тэматыка — каму як не нашым кампазітарам яна блізкая? Але музыку да фільма-эпапей «Полымя» піша маскоўскі кампазітар А. Мураўлёў, да кінастужкі «Брэсцкая крэпасць» — Л. Гедравічус. Беларускімі аўтарам «не дазваляюць» дакрануцца ні да паэтычнай легенды «Магіла льва», ні да трылогіі В. Быкава «Доўгія вёрсты вайны»... Дарэчы ні ў гэтым фільме, ні ў карціне «Братушка» выдатнай музыкі няма...

Ці не ашуквае сябе рэжысура, якая «не бачыць» кампазітараў побач? Няўжо студыя так упэўнена, што «камандзіраваны» аддасць лепшую частку таленту працы, усё ж такі для яго старонняй, не асноўнай рабоце?

Што ж за аб'ектыўныя прычыны вымушаюць кінематаграфістаў так рэгулярна карыстацца суседскімі паслугамі, пакідаючы «за кадрам» творчыя сілы сваёй рэспублікі? Пачуць бы пераканальны адказ.

Здаецца, вось яна — першая прыступка да кантактаў. Узняцця на яе значыць, пачаць сістэматычна цікавіцца беларускай музыкай, значыць, звярнуць увагу на таленавітых кампазітараў. Шукаць сучасных па пачырку сааўтараў, наладжваць творчыя сувязі — гэта ж таксама ўмельства і талент!

Беларускія кампазітары, асабліва моладзь, з задавальненнем прымуць прапанову працаваць для кіно.

Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР паказвае прэм'еру — «Лаэнгрын» Рыхарда Вагнера. Гэта першая сустрэча трупы вядучага музычнага тэатра рэспублікі з творчасцю выдатнага нямецкага кампазітара, які пакінуў багатую спадчыну. Яго дзейнасць у галіне рэформ опернага мастацтва, пошукі паэта-лібрэтыста, тэатрыка, дырыжора і дагэтуль спрыяюць развіццю і абнаўленню традыцыйных форм музычнай драмы. Выканаўцаў прыцягвае арганічнае спалучэнне рэчытыва-размоўных інтанацый з арыяленай музыкай, псіхалагізм і эпічны размах у характарыстыках дзейных асоб, багатае аркестраванай партыі. Калі мінскія оперны прыняў да пастаноўкі «Лаэнгрына», было вырашана за-

прасіць для рэжысёрскай работы над спектаклем творчыя сяброў з ГДР. Дарэчы, плён такой садружнасці з музыкантамі і рэжысёрамі, суайчыннікамі кампазітараў, гледачы высока ацанілі на спектаклях «Міндзія» грузінскага кампазітара А. Тантанішвілі і «Гальна» палка С. Манюшкі. У Мінск з Лейпцыга прыехаў вядомы рэжысёр донгар Карл-Хайнц Фіртэль, які пазнаёміў трупы са сваёй сцэнічнай эксплікацыяй і вынікова цікавае да намеру раскідваць рамантычную драму сродкамі рэалістычнага мастацтва, жыццёва, з паглыбленнем выканаўцаў ва ўнутраны свет персанажаў па законах псіхалагічнай драмы. Ніжэй друкуецца рэпартаж з адной рэпетыцыі донгара Фіртэля ў Мінску.

Гучыць Рыхард Вагнер

У гэты дзень, як нярэдка бывае ў оперным тэатры, сцэна была раздзелена на дзве часткі жалезнай гуканепрынікальнай заслонай. Па адзін бок яе стаіць, абавёршыся на стул, Людміла Шамчук. У сцэналай рабочай сукенцы, з добрым, адкрытым тварам яна ніяк не падобна на ўладальніцу графіно. Але вось Таццяна Каламіцкава ўзмахнула дырыжорскай палачкай, загучаў аркестр, і перад намі ўжо не Людміла, а лямвая, каварная, бялітасная Артруда. Яна пускае ў ход увесь арсенал сваіх хітрыкаў, каб пасеяць у нявіннай душы Эльзы сумненне, выклікаць у дзяўчыны жаданне выведзець імя свайго жаніха і выратаваць яго. Бо трэба толькі Лаэнгрыну адкрыцца, як чароўныя слышыцца Граалі знікнуць, ён не зможа больш заставацца на зямлі. І тады Артрудзе нішто не перашкоджае даказаць выдуманнае ёю абвінавачванне Эльзы ў братазайстве.

Мы слухаем незвычайна багаты меладыйны дуэт гэтых дзвюх зусім розных жанчын, усім сэрцам слячуваючы юнай, паэтычнай і прыгожай Эльзе. Так, іменна такой нават без гриму, без касцюма, без дэкарацый паўстала перад намі ў гэтым прывабным вобразе на рэпетыцыі Ірына Шыкунова.

— Яна ідэальная, цудоўная, я не ведаю лепшай Эльзы, — рэжысёр спектакля Карл-Хайнц Фіртэль не шкадуе эпітэтаў, суправаджаючы іх вельмі выразнай жэстыкуляцыяй.

Калі вядомы рэжысёр па запрашэнню кіраўніцтва Беларускага опернага тэатра пачынаў тут работу над «Лаэнгрынам», ён катэгарычна адмаўляўся рабіць якія-небудзь прагнозы. Доктар Фіртэль ахвотна раскаваў аб сваёй практыцы музычных пастановак на лейпцыгскай сцэне, аб рабоце ва ўніверсітэце імя Карла Маркса, аб удзеле ў падрыхтоўцы маладых рэжысёраў у Лейпцыгскай кансерваторыі. Нават «смяейныя сакрэты» раскрыў: яго жонка — салістка мясцовай оперы Элізабет Бройль; яна на многа гадоў раней за Карла-Хайнца пабывала ў Мінску, выступала з канцэртамі ў філармоніі і засталася вельмі задаволена публікай. Як дарагую рэліквію захоўвае спявачка, якая гастралюе па ўсяму свету, нацыянальныя сувеніры, падараны мінскімі калегамі.

Усё раскаваў геносэ Фіртэль, але нават ад самых агульных ацэнак мінскай трупы катэгарычна адмовіўся.

— Пакуль не апусціцца заслона пасля прэм'еры — ні аб кім з салістаў не скажу ні слова! — і ён рэзка апусціў узнятую руку.

Гэта было ўсяго месяц назад. А вось цяпер не стрымаўся. Пакарыла яго Шыкунова. І не толькі яна. У «Лаэнгрыне», адной з самых дасканалых, паэтычных опер выдатнага нямецкага кампазітара XIX стагоддзя Рыхарда Вагнера, заняты такі мастры сцэны,

як Святлана Давілюк, Аляксандр Дзедзік, Анатолій Генералаў, Ігар Сарокін і іншыя. Праўда, не ўсе выканаўцы задавальняюць мастра. Ён лічыць, што ў нашай кансерваторыі акцёрскаму майстэрству надаецца яшчэ мала ўвагі. А ў оперным спектаклі аднаго ўмення спяваць недастаткова. Опера — гэта не касцюміраваны канцэрт!

— Маё знаёмства з беларускім тэатрам пачалося з балета і было вельмі прыемным. Я пазнаёміўся са спектаклем «Стварэнне свету» і, шчыра прызнаюся, ён зачараваў мяне. Глыбокі па філасофскай думцы, малаўвучы па выяўленчых сродках, наватарскі ў трактоўцы вечнай тэмы, і — такі сучасны! Харэограф Валянцін Елізар'еў незвычайна таленавіты. Я рад, што ў пастаноўцы «Лаэнгрына» мне дапамагае яго жонка Маргарыта, чалавек тонкай душы, шырокай эрудыцыі. Яна — мая правая рука. Мы добра разумеем адзін аднаго, а гэта вельмі важна ў нашай рэжысёрскай рабоце.

І яшчэ я рад, што ў Мінску адбыўся наш першы «дуэт» з маймі суайчыннікамі, лейпцыгскім тэатральным мастаком Бернгардтам Шрэтэрам. У нас многа агульнага ў разуменні Вагнера наогул і «Лаэнгрына» ў прыватнасці. Ідэя да Шрэтэра. Дарэчы, мне ўжо даўно пара быць побач з ім.

І вось мы па другі бок жалезнай заслоны. Тут сёння камандуе мастак: маніруюцца дэкарацыі. Слова «камандуе» не вельмі падыходзіць да Шрэтэра, чалавека сціплага, нават сарамлівага з выгляду. Не выўскаючы з рота дымчай трубкай, ён то прысядае, то падымаецца на насочкі, памага-

ючыся ўбачыць змрочны замак брабантскага графа Фрыдрыха і яго жонкі, злавеснай Артруды, з розных ракурсаў.

Што датычыць пункту гледжання, то ён аднолькавы і ў мастака, і ў рэжысёра, і ва ўсіх, хто працуе над гэтым складаным і цікавым спектаклем. Доктар Фіртэль гэта выказвае так:

— Гутарка ідзе не аб легендзе, не аб казцы, а аб зусім канкрэтнай гістарычнай сітуацыі, якая мела месца ў X стагоддзі. Але мы жывём у дваццатым! Ды яшчэ ў канцы сямідзесятых гадоў. Значыць, і асэнсоўваць гэтыя падзеі, і паказаць іх навіны з пазіцыі сённяшняга дня.

«Лаэнгрын» — самая светлая опера Вагнера. Ён пісаў яе ў перыяд асаблівага рэвалюцыйнага настрою, сілай свайго таленту сцвярджаючы, што ніякія хітрыкі злых сіл не могуць перамагчы дабро і справядлівасць. Проста здзіўляецца, як гэта гітлераўскія памагатыя выдавалі Вагнера за нацыяналіста, свайго аднадумца, — у адзін голас абураліца прадстаўнікі свабоднай Германіі. Сваёй пастаноўкай «Лаэнгрына» на беларускай сцэне яны хочуць пацвердзіць славу кампазітара-гуманіста. Музыка Вагнера гучыць на савецкаму радзі і тэлебачанню, у тэатральных і канцэртных залах нашай вялікай Радзімы, якая пазбавіла чалавецтва ад фашызму. І вельмі сімвалічна, што ўпершыню звярнуўшыся да твора нямецкага кампазітара, беларуская опера заклікала ў саюзнікі творчых работнікаў ГДР.

Я. ПАЛУШКІНА.

Донгар Карл-Хайнц Фіртэль (на першым плане) і аўтар сцэнаграфіі спектакля «Лаэнгрын» мастак Б. Шрэтэр удакладняюць апошнія дэталі дэкарацыйнага афармлення.

Фота У. КРУКА.

АПЛАДЗІРУЮЦЬ ПІСЬМЕННІКІ

Вечар у Доме літаратара «Маладыя артысты Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР у гаснях у пісьменнікаў» адкрыла народная артыстка БССР, прызнаны мастра сцэны Лідзія Галушкіна. Яна выканала песню Лаўры з оперы «Каменыя госці» А. Даргамыжскага і раманс Алімпіяды з оперы «Гідзень вечнага каханя» Ю. Семіянікі.

Лідзія Галушкіна перадала эстафету

маладым артыстам — і тым, якія ўжо зацвердзілі сябе на опернай сцэне, і тым, якія толькі нядаўна прыйшлі ў тэатр.

Гучалі творы Чайкоўскага, Пучыні, Масне, Данізіці, беларускія, рускія, украінскія народныя песні ў выкананні заслужаных артыстаў рэспублікі Аляксандра Руткоўскага і Аскольда Сухіна, салістка оперы Тамары Кучынскай, Раісы Прашко, Ніны Харужанкі.

Добрае ўражанне зрабілі выканаўцы

балетных нумароў. Варыяцыю з балета Чайкоўскага «Спячая прыгажуня» выканала артыстка балета Наталля Панова. Салісты балета Яўген Мінін і Таццяна Петракова былі цёпла сустрэты гледачамі — яны выканалі «Іспанскі танец» з «Лебядзінага возера» Чайкоўскага. Артыстка балета Наталля Катоміна выканала варыяцыю з балета Глазунова «Раймонда».

Загадчык літаратурнай часткі тэатра Наталля Первякова расказала аб рабоце з творчай моладдзю, пазнаёміла прысутных з планами тэатра на будучае.

А. ВОЛЬСКАЯ.

Віктар РЭЧЫЦ

Дзмітро САЛОДКІ

А Ц А Н І Л І

ГУМАРЭСКА

Іду ў няздзелю міма гастра-
нома. Выходзіць адтуль Анд-
рэй Процьма, што раней у ра-
ённым ДOME культуры праца-
ваў, з двума хлопцамі — ці то
родзичамі, ці то дружбачкамі.

— Словапісцам прывітанне!
— выгуквае Андрэй і ловіць
маю правую руку. — Вінішую
з поспехам, вінішую.

— З якім поспехам? — не
разумею я.

— Ну, не задавайся так. З
гумарэскай, што ва ўчарашняй
раёніцы была. Неяк выпадкова
трапіла ў рукі. Гляджу — про-
звішча знаёмае. Што гэта,
думаю, Строк друкуе? Па-
чырасці скажу — спадабала-
ся...

— І што ж так цябе заціка-
віла? — мякчэю ўжо.

— Ды многае. У пачатку,
скажам, ты, каб мець грошы
і купіць веласіпед, ідзеш на
хітрасць. О, жонкі — народ не
шчодры. Мая — таксама. Не

паварушыш мазгамі — нават
траячку не атрымаеш. Не тое
што такую суму, як у тваёй гу-
марэсцы А скажы: ты сапраў-
ды веласіпед купляў?

— Купляў. Выгадная рэч.
— Хе, значыць, сваю сямей-
ную гісторыю апісаў?

— Не зусім так. Веласіпед,
напрыклад, у мяне ніхто не
краў.

— Навошта ж ты прыду-
маў гэты крадзеж?

— Без яго ж і гумарэска не
была б гумарэскай. Мая зада-
ча — слабасць чалавека пака-
заць. У яго, бачыш, нехта на
іцкалькі дзён ля пад'езда бя-
рэ веласіпед (заўваж, не папа-
рэдзіўшы нават), крыху псеу-
е яго і, як ні ў чым не бывала,
вяргае гаспадару. А той не
толькі не збіраецца паказаць
несумленнаму садаку, дзе ракі
зімуюць, а нават рады яго з'яў-
ляюцца разам з веласіпедам...

— Можна, яно і так. У вас,

словапісцаў, свае сакрэты ра-
боты. У нас — свае... Галоў-
нае — каб ажур быў.

Я ківаю галавой і крочу ву-
ліцай далей. Заходжу ў кніж-
ны магазін.

Прадаўшыца неяк хітравата
глядзіць на мяне і ў сваю
чаргу пытаецца:

— Мусіць, і вы сваю кніжку
хутка вынесце?

— Ды што вы, — пачынаю
чырванець.

— Як жа, чыталі мы з му-
жам ваш «Веласіпед» у раён-
най газеце. Чыталі і смяяліся.
Добра вы напісалі там.

У той дзень яшчэ чалавекі
чатыры хвалілі мой твор і ці-
кавіліся гісторыяй яго задумы.

«Відаць, удача сапраўды
напаткала мяне, калі ўсе так
адгукаюцца аб гумарэсцы», —
разважаў потым я. З гэтай
думкай спакойна і заснуў.

А калі назаўтра раніцай са-
браўся ехаць на работу, ледзь
не аслупянеў: майго веласіпе-
да на месцы не было...

КАЛЮЧКІ

Паэт быў кепскай думкі пра свайго Пегаса. Пегас — такой жа
пра паэта.

Самаабслугоўванне ў літаратуры: сам піша і сам чытае.

У яго было пяць братоў, але ніводнай сястры... таленту.

Так, няўдача. Але ж творчая!

Шукальнік талентаў, згубленых іншымі.

Не было сваёй думкі: крытык ненавідзеў уласную маёмасць.

Слаўтасці разумеюць адзін аднаго з паўслова.

Сядло ўжо ёсць. На чарзе — Пегас.

На гарызонце літаратуры з'явіўся неспадзявана. Таксама і знік.

Письменник доўга шліфаваў свае творы, а яшчэ даўжэй —
парогі выдавецтва.

СЫРАЯ КНІЖКА

Сырыя словы і герой
У кніжцы шэрай і сырой.

ВАДА

Што многа піша — не бяда.
Бяда, што ў опусах — вада.

Пераклад з украінскай Ц. ЛЯКУМОВІЧ.

Сямён КІРПАТЫ.

Я ПРАПРАПРАШЧУР

(Паводле Л. Дайнекі)

Спяраша я быў неандэртальцам,
На скурах у пячоры спаў.
Дагістарычных мух я пальцам
Ніколі нават не чапаў.

Праз неаліту дождж і холад
Я сто вякоў ішоў з пячор.
Нібыта сябру, дзікі голуб
І мне садзіўся на плячо.

Пасля з варагаў плыў у грэкі
Я па Дняпры і па Дзвіне.
Гайдалі ў лёгкім чоўне рэкі
І закалыхвалі мяне.

Грымотным грозным акіянам
Пад альбатросаў сумны крык
Я плыў упарта Магеланам
Шукаць свой сёмы мацярык.

Не першабытным чалавекам —
Пад гул абураных званаў
Ішоў з дубінаю дайнекам
Я на князёў і на панюў.

Ішоў праз святыя і будні
І піў ваду з грымухных рэк.
Цяпер я ў эпіцэнтры буры,
Імя якой — дваццаты век.

Я — прапрапрашчур! Ды аб гэтым
Ты, муза, лепей не крычы.
Прыгожым маладым паэтам
Мяне ўяўляйце, чытачы.

ЗНОЎ І ЗНОЎКУ

А мары зноў мяне нясуць туды...

А памяць зноў дарогу мериць.

Зноў восень вінула вясло.

Зноў край маленства ў гесці прычакаў.

...Каб зноўку свінцовы дзень
Не ліўся над родным полем.

...Я зноў стаю
Калі старых прысад.

Зноўку я дома, зноўку радуюна.

І зноў на поўдзень за прыціхлым летам
Па зорках шлях шукаць жураўлі.

Зноў мары сівыя
І белыя вятры.

Зноў дубровам голыя галовы
Студзіць азаледаўшыя вятры.

Я зноў спазніўся.

Упрочні зноў вясна пайшла.

Снягі ішоў.

І дзяды аж памаладзелі —
Сыплюць жаргамі зноў і зноў.

(Са зборніка вершаў А. Салтуна «Пачатак дня».)
Выбраў Р. БОХАН.

ФРАЗЫ

Ісціна адна, хоць розныя да яе шляхі.

І подласць часам робяць культурна.

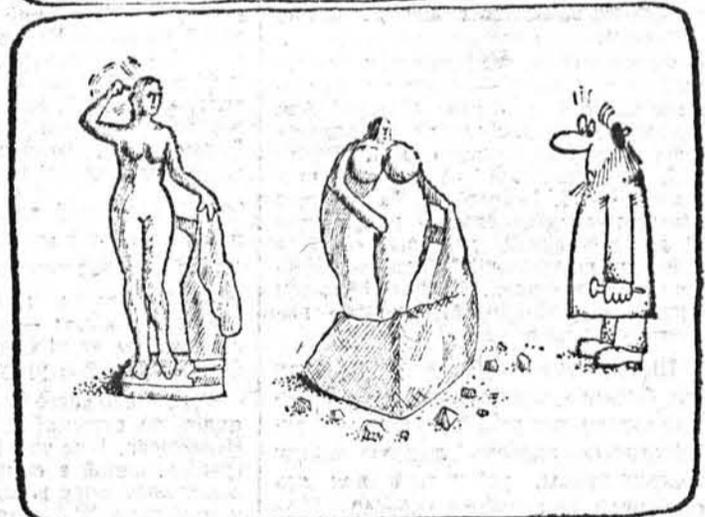
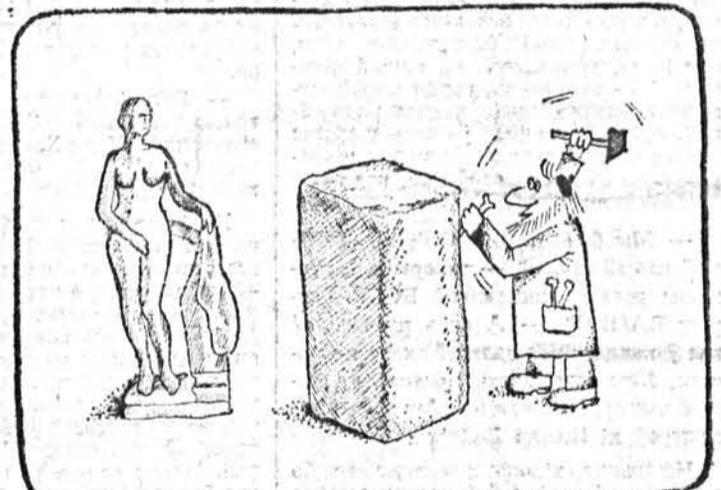
Ахвяраваў жыццём, ратуючы кар'еру.

Цэль была ў яго адна, а промахаў многа.

На грызуноў спісвалі без згрызоты сумлення.

Язык не толькі да Кіева можа давесці.

В. БАРОДЗІЧ.

БЕЗ СЛОУ.

Малюнк К. ХОМЧАНКІ.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦІ КП Беларусі

Індэкс 63856 АТ 00069

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-
рава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-
месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзна-
на сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палі-
тычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела
прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і біб-
ліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музы-
кі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва,
архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, ад-
дзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і маса-
вай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85,
бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатолий ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,
Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.